

קהלת (ט) (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב

קהלת פרק-א

א דברי קהלת בן-הוד מלך בירושלם:

רש"י דברי קהלת. כל מקום שנאמר דברי אינו אלא דברי תוכחות, (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה, (שם לב) וישמן יסורון, (עמוס א) דברי עמוס (שם ד) שמעו את הדבר הזה פרות הבשן, (ירמיה א) דברי ירמיהו (שם לו) שאלו נא וראו אם יולד זכר וגו', (שמואל ב כב) אלה דברי דוד (שמואל ב כג) ובליעל כקוץ מונד כלהם, דברי קהלת, וזרח השמש, כל הנחלים הולכים אל הים, כינה את הרשעים בחמה ובלבנה וים שאין להם מתנת שטר כך שנויה בספרי ולמדתי משם שהענין מדבר ברשעים והמשילם לתגבורת החמה שסופה שוקעת, תוספ' ד"א כל הנחלים הולכים אל הים מה ת"ל, בעובדי ע"א נאמר שוטים המשתחווים למים סבורים שיש בהם ממש לפי שראוין את הים הגדול שכל הנחלים הולכים בו והוא אינו מלא ואינו יודעין להבין כי אל המקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת שמימי הנהרו' ההולכי' לתוך הים הם המים עצמם שהלכו כבר הם נובעות מתחת התהום והולכים למעלה מן הקרקע עד הים וחוזרים ונובעים לפיכך אין הנהרות פוסקים ואין הים מלא ולא מפני שיש בהן ממש ע"כ : קהלת. על שם שקיהל חכמות הרבה וכן במקום אחר

קורא (משלי ל) אגור בן יקח שאגר כל החכמה והקיאח וי"א שהיה אומר
כל דבריו צהקהל : מלך צירושלם. עיר החכמה : (רש"י)

מצודת דוד **דברי קהלת**. ידוע שהחקירה המעולה לא תשתלם אלא בשלשה פנים גם יחד. האחת מפאת העיון כשתהיה בקבוצת דעות מחולפות להתבונן בזה לעומת זה להבחין איזהו יכשר. השנית מפאת הקבלה מאדם רשום בחכמה וביראה. והמעולה ביותר אם המוסר הקבלה ימסרנה לבנו, לפי שהאב רוצה הוא בתקנת בנו ויסרנה בעין יפה ומעמידו על האמת. השלישית מפאת המבחן והנסיון מהדברים המתהוים, וכל שכן אם יתהוו הדברים במקום מרבית חכמים המשכילים להתבונן אמתת הענין כפי מה שהוא. לכן אמר המעתיק בפתיחת הספר דברי קהלת וגו', רוצה לומר הדברים האלה נחקרו על ידי קיבוץ קבוצת דעות מחולפות בצרוף הקבלה מאדם רשום בחכמה וביראה והוא דוד המלך, והמקבל היה בנו אשר ינק שדי האמת, ובצרוף המבחן מהדברים המתהוים בירושלים עיר מלכותו אשר אנשיה חכמי לבב המשכילים אמתת הענין, והנה כל דבר לא נכחד מן המלך המולך בה, וכאומר בהיות כן הנה מאד נחקרו הדברים בשלימות רב שאין למעלה הימנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קהלת**. הוא ענין קבוץ ואסיפה. כמו קהלת יעקב (דברים לג ד), והמלך שלמה היה נקרא כן, על שהקהיל הדעות המנגדות לצרף וללבן הצודק מהבלתי צודק : (מצודת ציון)

ב **הַבֵּל הַבְּלִים אָמַר קְהֵלֶת הַבֵּל הַבְּלִים הַכֹּל הַבֵּל:**

רש"י **הכל הזלים אמר קהלת**. קהלת קורא תגר ואומר על כל יציר שצעת ימי צראקית [ד *] שהכל הכל של הזלים הוא : הכל נקוד חטף פתח לפי שהוא דבוק כלומר הכל שזהכלים שצעת הזלים כנגד מעשה שצעת ימי צראקית : (רש"י)

מצודת דוד **הבל הזלים אמר קהלת**. רוצה לומר בזה הספר אמר קהלת לבני אדם והזהירם לההביל ולהמאיס את ההבלים. וחוזר ומפרש אמריו ואמר הבל את ההבלים מה שהכל הבל אשר בשום אופן לא יצמח מהם תכלית ראוי ויקר. (אבל ההבלים המסבבים באחרונה תכלית המועיל אין מהראוי לההביל אותם ולהמאיסם, יען נמצא בהם דבר טוב ומועיל) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הבל**. ענינו דבר שאין בו ממש, והוא מושאל מלשון הבל פה

המוזכר בדברי רז"ל. וכן וילכו אחרי ההבל (ירמיה ב ה) : (מצודת ציון)

1g **מה-יתרון לאדם בְּכָל-עֲמֹלוֹ שִׁיעֲמֹל תַּנּוֹת הַשָּׁמַיִם:**

רס"י מה יתרון. שכר ומותר : תחת השמש. תמורת התורה שהיא קרויה אור שנאמר (משלי ו) ותורה אור כל עמל שהוא מחליף בו את עסק התורה מה שכר בו : (רס"י)

מצודת דוד מה יתרון. אלה דברי קהלת שפתח ואמר מהו הריוח הבא לאדם בכל העמל שיעמול בדבר הנתון תחת ממשלת השמש, והיא עמל אסיפת הקנינים המסור ביד מערכת השמים (וזכר השמש לפי שהיא הפועלת הרבה בתחתונים וגדולה היא מכולם, ולכן תקרא מלכת השמים מלשון מלוכה וכמו שנאמר לקטר למלכת השמים (ירמיה מד), וכאומר מהו התועלת באלו הקנינים הלא למחר ימות האוספם ולא יקח מאומה בידו. או תחת השמש רוצה לומר בזה העולם במקום זריחת השמש מה ריוח יש בהעמל שיעמול בו לאסוף קנינים) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יתרון.** מלשון מותר וריוח : **תחת השמש.** במקום השמש : (מצודת ציון)

1d **דור הולך ודור בא והארץ לעולם עמדת:**

רס"י דור הולך ודור בא. כל מה שהרשע יגע ועמל לעשוק ולגזול אינו מצלה את מעשיו כי הדור הולך ודור אחר בא ונוטל הכל מיד בניו כענין שנאמר (איוב כ) בניו יראו לים : והארץ לעולם עומדת. ומי הם המתקיימים הענוים הנמוכי' המניעין עצמם עד לארץ כענין שנאמר (תהלים לז) וענוים ירשו ארץ ומדרש תנחומא אומר כל לדיקי ישראל נקראו ארץ, שנאמר (מלאכי ג) ואתם תהיו לי ארץ חפץ : (רס"י)

מצודת דוד **דור הולך.** רוצה לומר אף אם אמנם כשהדור הזה הולך למות במקומו הנה בא דור אחר, עם כל זה אין מקום לחשוב לעמול ולאסוף קנינים להשאיר לבניו אחריו כי והארץ וגוי רוצה לומר וכי הארץ עצמה לעולם עומדת הלא גם היא כבגד תבלה ויתמו אם כן יושביה עם הקנינים כולם אם כן אין זה דבר המתקיים לעד : (מצודת דוד)

16 וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵל-מְקוֹמוֹ שׂוֹאֵף זֹרַחַן הוּא שָׁם:

רש"י זרח השמש וגו', דור הולך ודור בא. כאשר השמש תזרח שחרית ותשקע ערבית ותלך כל הלילה שואפת לשוב אל מקום אשר זרחה אתמול
משם : שתזרח : גם : היום : (רש"י)

מצודת דוד זרח השמש. הנה התוכנים חקרו אשר השמש מהלכו העצמי בגלגלו הוא ממערב למזרח, אולם גלגל היומי מכריחו לשוב לאחוריו כלפי המערב, ולזה אמר הנה השמש בהיותו קרוב לבית מבואו שוקק הוא לזרוח עוד על פני האדמה כי יאחו דרכו ללכת במהלכו למזרח, אולם בעל כרחו ישקע בעונתו כי גלגל היומי הוא המכריחו לשוב ללכת כלפי המערב ולשקוע : **ואל מקומו שואף**. רוצה לומר וכן בהיותו קרוב למקום עליתו חושק הוא ללכת אל המקום אשר יצא משם לבל יזרח על פני האדמה, וגלגל היומי הוא המכריחו לשוב לאחור ובעל כרחו זורח הוא שם במקום שמחזירו גלגל היומי : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובא. ענין שקיעה. כמו כי בא השמש (בראשית כח י) : **שואף**. ענין ההבטה והתאווה אל הדבר. כמו כעבד ישאף צל (איוב ז ב) : (מצודת ציון)

17 הוֹלֵךְ אֶל-הָרוֹם וְסוֹבֵב אֶל-צָפוֹן סוֹבֵב | סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוֹם וְעַל-סְבִיבוֹתָיו שָׁב הָרוֹם:

רש"י הרוח. רוחו של שמש טלנ"ט בלעז כמו (יחזקאל א) אל אשר יהיה שם הרוח ללכת : ועל סביבותיו שב. גם מחר כל היקף וסובב סבב אתמול הוא מקיף וסובב היום : הולך אל דרום. לעולם ביום : וסובב אל צפון. לעולם בלילה : סובב סובב הולך. אל פני מזרח ומערב שפעמים מהלכתן ביום פעמים מסבבתן בלילה, בתמוז מהלכתן ובטבת סובבתן, אף הרשעים כל מה שמשן זורחת סופן לשקוע כל מה שהם הולכים ומתגברים סופם לשוב אל מקום לחנתם, ממקום הטנופת באו ולמקום הטנופת ילכו, וכן כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא לפי שאינן נשארים בתוכו כי ים אוקיינוס הוא גבוה מכל העולם כולו שנאמר (עמוס ח) הקורא למי הים וישפכם וגו', ומהיכן אדם שופך מלמעלה למטה והנחלים הולכים במחילות תחת ההרים מאוקיינוס וחוזרים ונובעים וזהו אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים אף הרשע כל עומת שבא כן

מצודת דוד הולך אל דרום. בהיותו הולך בפאת המזרח הנה באמת הולך הוא כלפי הדרום בהכרחת גלגל היומי. ואם כי הוא יסבב בגלגלו להפנות כלפי הצפון : **סובב סבב וגו'**. רוצה לומר אף שבכל פעם שיסבב הוא ללכת מהלכו למחוז חפצו, לא מילא תשוקתו והרצון הולך ממנו, כי יד גלגל היומי גברה עליו ובטל רצונו : **ועל סביבותיו וגו'**. רוצה לומר עם כל זה חוזר עליו הרצון בכל פעם לסבב על סביבותיו כאשר מאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרוח. ענינו רצון. כמו הנני נותן בו רוח (ישעיה לו ז) : (מצודת ציון)

כָּל-הַנְּזֻזִים הַלְּכִים אֶל-הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנוּ מִקְּלָא אֶל-מִקְוֹם עֵת־הַנְּזֻזִים הַלְּכִים עִמָּם הֵם שְׂבִים לְלַכְתָּ:

מצודת דוד הולכים אל הים. נמשכים המה לשפוך מימיהם אל תוך הים, וכאלו חושבים למלאותו על כל גדותו : **והים איננו מלא**. עם כל זה ענינו רואות שאין הים מלא ולא ישיגו אם כן תוחלתם : **אל מקום**. הסיבה היא שאל המקום שהנחלים נמשכים לשם הוא הים : **הם שבים ללכת**. הנחלים בעצמם חורים משם ללכת תחת הארץ אל מקום מוצא המים, והם הם החוזרים ונובעים למעלה ושבים ללכת אל הים, ואם כן הם עצמם משחיתים פרי מחשבתם. ומוסב הוא למעלה לחזק אמריו להמאיס עמל הקנינים, באומרו הנה מלבד שאין בהם תועלת נצחי עוד נמצא בהם דבר רע כי לא יבטח להשיגם עם העמל פעם בסיבת הזולת, וכדרך השמש אשר יגיעו לריק בסיבת גלגל היומי ופעם בסיבת עצמו, וכדרך הנחלים אשר המה עמלים לתוהו בסיבת עצמם : (מצודת דוד)

כָּל-הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא-יִוָּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא-תִשְׁבַּע עֵינַי לְרֵאוֹת וְלֹא-תִמְלֹא אֵינָן בְּמִשְׁבָּע:

כ"ט כל הדברים יגעים וגו' : לא תשבע עין ולא תמלא אזן. מוסב על מה יתרון אם מחליף הוא עסק התורה לדבר בדברים בטלים הרי הם יגעים ולא יוכל להשיג את כולם ואם צמראי העין צא לעסוק עינו לא תשבע ואם צממיעת אזן אזנו לא תמלא : (כ"ט)

מצודת דוד כל הדברים יגעים. הנה כשהאדם עמל ומשיג תוחלתו אז ינוח

ולא ייגע עוד, אבל כשאינו משיג אז הוא עמל ויגע עד אין תכלית ולזה אמר הנה כל הענינים שבעולם המה יגעים כי אין שום דבר מוצא תוחלתו : **לא יוכל איש לדבר**. כאומר אם ארצה לפרט את כל הענינים שאינם משיגים תוחלתם אי אפשר, כי בן אדם לא יוכל לספר את כולם כי רבים המה מאד : **לא תשבע עין**. אחז במשל מבן אדם השבע מאד עד שאי אפשר לו לאכול עוד כלומר אם הענינים האלה יראה בעיניו הנה העין לא תשבע במה שראה מאז עד שיהיה מן הנמנע לראות עוד, כי כולן כלו ואין עוד מה לראות כי לא כן הוא כי באמת יש עוד מה לראות : **ולא תמלא אזן**. חזר ואחז במשל מכלי מלא עד שאי אפשר לתת עוד מה בתוכו, כלומר אם הענינים האלה ישמע באזניו לא תמלא האזן במה ששמעה מאז עד שיהיה מן הנמנע לשמוע עוד, כי כולן כלו ואין עוד מה לשמוע, כי לא כן הוא כי באמת יש עוד מה לשמוע : (מצודת דוד)

מצודת ציון הדברים. הענינים. כמו על דבר הכסף (בראשית מג יח) : (מצודת ציון)

טו **מה-שִׁהִיָּהּ הוּא שִׁהִיָּהּ וּמַה-שִׁנְעִיָּהּ הוּא שִׁנְעִיָּהּ וְאִין כָּל-זֶדֶשׁ תְּנוּזָה הַשְּׂמִיעַ:**

רס"י מה שהיה הוא שיהיה וגו'. בכל מה שהוא למד בדבר שהוא חליפי השמש אין בו חידוש לא יראה אלל מה שהיה כבר שנברא בשעת ימי בראשית, אבל ההוגה בתורה מולל זה תמיד חדושי טעמים כענין שנאמר (משלי ה) לדיה ירווך בכל עת מה הדד הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מולל בו טעם, וכן מלינו במסכת חגיגה שאמר רבי אליעזר בן הורקנוס דברים שלא שמעתון און במעסה מרכבה : (רס"י)

מצודת דוד מה שהיה. כאומר ופן יהיה לב האדם נפתה עליו לומר הן אמת כן היה בימים הראשונים אשר שום ענין מהענינים לא השיג תוחלתו בעמל היגיעה, אבל לא כן הוא בהימים האלה לזה אמר דע לך מה שהיה מאז הוא לבדו מה שיהיה גם עתה. ומה שנעשה מאז הוא לבדו מה שיעשה גם עתה, והוא כפל ענין במלות שונות : **ואין כל חדש**. אין שום דבר חדש במקום זריחת השמש הוא העולם כולו, וכאומר כמו שלא נשתנה להתחדש שום דבר בעולם כן לא נשתנה גם זאת, כי עד עולם אין שום ענין משיג תוחלתו בעמל היגיעה כאשר לא השיג מאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון כל חדש. שום חדש. וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ י) : (מצודת ציון)

[יג] יֵשׁ דְּבַר שֵׁי־אָמַר רְאֵה-זֶה זִדְּשׁ הוּא כְּבֹר הָיָה לְעֹלָמִים
אֲשֶׁר הָיָה מִלְּפָנֶיךָ:

רפ"י יש דבר. כל לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש שכבר היה בעולמים פעצרו לפנינו אלא שאין זכרון לראשונים לכך דומה להיות חדש, וגם לאחרונים שיהיו לאחרינו לא יהיה להם זכרון בדורות שיהיו לאחרונה להם, ומדרך אגדה דורקו כנגד אבד זכר עמלק וסופו של זכר אדום למחות שנאמר (עובדיה א) ולא יהיה פריד לבית עשו :

מצודת דוד יש דבר. עם כי יש דבר נמצא בעולם אשר עליו יאמר האומר ראה והבן שזה דבר חדש הוא, כאומר ופן על ידי זה תחשוב כמו שנסתנה להתחדש דבר זה כן נסתנה גם זאת שמעתה יוכל האדם להשיג תוחלתו בעמל היגיעה : **כבר היה**. כאומר אל תאמין אל האומר אשר חדש הוא זה, כי באמת כבר היה כזה במשך הזמנים הארוכים אשר כל אחד מהם היה בימים אשר לפנינו טרם נולדנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לעולמים. כמו בעולמים והלמ"ד במקום הבי"ת. וכן כתוב בוחר אתה לבן ישי (ש"א כ ל) ומשפטו בבן ישי. ומלת עולמים יורה על זמנים רבים. כמו ועבדו לעולם (שמות כא ו) : (מצודת ציון)

[יא] אִין זְכוּרֹן לְרֵאשִׁינִים וְגַם לְאַחֲרֹנִים שֵׁי־הָיוּ לָא-יִהְיֶה לָהֶם
זְכוּרֹן עִם שֵׁי־הָיוּ לְאַחֲרֹנֵהּ: (פ)

מצודת דוד אין זכרון. אלא שאין זכרון המעשים הנעשים בימים הראשונים כי נשכחו מלבבות בני האדם : **וגם לאחרונים שיהיו**. וכן גם אל המעשים אשר יהיו בימים האחרונים, לא ישאר להם זכרון מה למען השוותם עם המעשים אשר יהיו אחר הזמן ההוא לומר אז המעשים אשר נעשו עתה דומים הם אל המעשים אשר נעשו מאז כי השכחה גוברת והולכת, אבל באמת שאין דבר חדש בעולם : (מצודת דוד)

[יב] אֲנִי קִהַלְתִּי הַיִּיתִי מִלְּךָ עַל-יִשְׂרָאֵל בִּירוֹשָׁלַם:

רפ"י אני קהלת הייתי מלך. על כל העולם ולבסוף על ישראל ולבסוף

על ירושלים לצדה ולצסוף על מקלי שהרי נאמר הייתי מלך בירושלם אכל
עכסיו אינו מלך : (כס"י)

מצודת דוד אני קהלת. כאומר אני הוא הנקרא קהלת, על שם שקבצתי
דעות מוחלפות לצרף וללבן ולברר האמת : על ישראל. והם עם חכם
ונבון : בירושלים. אשר היא עיר החכמה, וכאומר בהיות כן הרבה חכמה
ראה לבי : (מצודת דוד)

מצודת ציון הייתי. דבר ההוה נופל בו לשון עבר ולשון עתיד. כמו שנאמר
והלכו בניו וגוי ככה יעשה איוב (איוב א ה) : (מצודת ציון)

[יג] וְנָתַתִּי אֶת-לִבִּי לְדָרוֹשׁ וְלִתּוֹר בְּזוֹכְמָה עַל כָּל-אֲשֶׁר
נַעֲשֶׂה תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִם הוּא | עֵינַי רַע נָתַן אֱלֹהִים לִבִּי הָאָדָם
לַעֲנוֹת בּוֹ :

כס"י ונתתי את לבי לדרוש. בתורה היא החכמה ולהתבונן זה על כל
המעשה הרע האומר למעלה הנעשה תחת השמש וזינותי זה שהוא הענין
הרע אשר נתן הקדוש ברוך הוא לפני בני האדם (דברים ל) את החיים ואת
המות את הטוב ואת הרע : ענין רע. מנהג רע להם : לענות בו. להתנהג
בו, ענין יס לפותרו לשון מעון ודירה ויס לפותרו לשון עיון ומחשבה וכן
לענות בו : נתן. הניח לפניהם : (כס"י)

מצודת דוד ונתתי את לבי. שמתתי את לבי לדרוש ולבקר לא במראית העין,
רק בחכמה ובהבנת השכל חקרתי על כל הדברים הנעשים תחת השמים
בזה העולם : הוא ענין רע. רוצה לומר הבנתי שזה הוא דבר רע במה שעזב
אלהים והניח כל המעשים לבני האדם בתת להם הבחירה לעשות כחפצם
למען ענותם בגמול המעשים בעבור חפשית הבחירה, כי לולי הבחירה אין
עונש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונתתי. ושמתתי. בדברי רז"ל נתן בו עיניו (שבת לד.) : ולתור.
ענין חפוש ובקור. כמו לתור את הארץ (במדבר יד לו) : ענין רע. דבר רע.
ובדברי רז"ל יש הרבה : נתן. ענינו עזיבה. כמו ולא נתן סיחון (שם כא
כג) : לענות. מלשון עינוי ויסורים : (מצודת ציון)

[יד] רֵאִיתִי אֶת-כָּל-הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִם וְהַגָּזָה הַכָּל

הַבֵּל

וְרַעוֹת

רְיוּז:

רַס"י ורעות רוח. שָׁזַר רוח כמו (יִשְׁעִיהָ הוּ) רועו עמים וחתו, רוח טל"נש
סוף המעשה זא לידי כאב לב : (רַס"י)

מצודת דוד **ראיתי**. במדאית העין ראיתי את כל המעשים הנעשים, בדבר הנתון תחת ממשלת השמש, והם אסיפת הקנינים המסור ביד מערכת השמים. וזכר השמש לפי שהיא הפועלת הרבה בתחתונים וכו', וכמו שנאמר למעלה בתחלת הספר. או בזה העולם במקום זריחת השמש ראיתי וגו' : **והנה הכל הבל**. בעיני ראיתי שכולם הבל המה מבלי תועלת, עוד יש בהם שבר רצון עושיהם כי לא ישיג תשוקתו ונכזבה תוחלתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ורעות**. ענין שבירה. כמו תרועם בשבת ברזל (תהלים ב ט) :
רוח. רצון : (מצודת ציון)

[טו] בְּרַעוֹת לֹא-יֻכַל לְתַקֵּן וְיֻחָסְרוּן לֹא-יֻכַל לְהַמְנוֹת:

רַס"י מעוות. בחייו לא יוכל לתקון משמת מי שטרח צערב שבת יאכל בשבת ורבותינו פירשו על הבא על הערוה והוליד ממזר או על ת"ח הפורש מן התורה שיהיה יקר מתחילתו ונתעוות : וחסרון לא יוכל להמנות. זה שחסר עצמו ממנין הכשרים לא יוכל להמנות עמהם בקבול שחרם : (רַס"י)

מצודת דוד **מעוות**. אם אירע במעשיו דבר מעוות ומקולקל אין בידו לתקן הקלקול : **וחסרון**. דבר הנחסר במעשיו, אין בידו להשלימו להיות נמנה במנין הדברים אשר לא חסרו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מעוות**. ענין קלקול והשחתה. כמו ודרך רשעים יעות (שם קמו ט) : **להמנות**. מלשון מנין ומספר : (מצודת ציון)

[טז] הַבְּרִיתִי אֲנִי עִם-לְבַי לֵאמֹר אֲנִי הַיְזָה הַגְּדֹלְתִי וְהוֹסֵפְתִּי
זֹכְמָה עַל כָּל-אֲשֶׁר-הָיָה לְפָנָי עַל-יְרוּשָׁלַם וְלְבַי רָאָה
הַרְבֵּה זֹכְמָה וְרַעֲתָ:

רפ"י דברתי אני עם לבי. עכשן שירדתי מגדולתי אני נותן לבי לאמר מי יאמר עלי שאבא לידי מדה זו : אני הנה הגדלתי וגו' : (רפ"י)

מצודת דוד **דברתי וגו'**. רוצה לומר חשבתי בעצמי ולא דברתי אל הזולת : **הגדלתי**. הייתי בגדולה רבה, וזה מביא לחדד השכל בעבור הרחבת הלב : **והוספתי חכמה**. מאד הייתי עוסק לאסוף חכמה בתוספת מרובה על כל המלכים שהיו לפני על ירושלים. (ויתכן שאמר על מלכי הגוים, כי דוד אביו לבד מלך בירושלים ולא עוד) : **ולבי ראה**. רוצה לומר בהבנת הלב הסתכלתי בהרבה חכמה ודעת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ראה**. הוא מושאל על הבנת הדבר. וכן ראה דברך טובים (ש"ב טו ג) : (מצודת ציון)

[יז] וְאֶתְנֶה לְבִי לְדַעַת זִכְמוֹהּ וְדַעַת הַוִּלְכּוֹת וְשִׁכְלוֹת יִדְעֵתִי שְׁעָם-יָהּ הוּא רַעְיוֹן רִוּוּז:

רפ"י ואתנה. עכשיו את לבי לדעת את טיב החכמה מה סופה ואת טיב ההוללות והסכלות, והוללות שיעמום וטירוף הדעת לשון ערצוב כמו (ישעיה א) מהול במים וסכלות שטות : ידעתי. עתה שגם החכמה יש בו שבר רוח כי צרוב החכמה אדם סומך על רוב חכמתו ואינו מתרחק מן האסור וצא רוב כעס להקצ"ה אני אמרתי ארצה סוסים ולא אשיב את העם מלרימה וצסוף הסיבותי אני אמרתי ארצה נסים ולא יסורו לבי והרי נכתב עלי (מלכים א יא) נסיו הטו את לבבו וכן הוא אומר שעל רוב חכמתו הוא סמך ועשה כמה דברים שנאמר (משלי ל) נאום הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואוכל : (רפ"י)

מצודת דוד **ואתנה לבי**. שמת לבי לדעת להבחין מעלת החכמה, ולדעת ענין השיעמום והשטות להעריך זה מול זה, להבחין יתרון החכמה על הסכלות : **ידעתי**. הן הכרתי שגם החכמה היא שברון רוח : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הוללות**. ענין שיעמום וערבוב הדעת. כמו ושופטים יהולל (איוב יב וז) : **ושכלות**. כמו וסכלות בסמ"ך, והוא ענין שטות : **רעיון**. ענין שברון. כמו שנאמר למעלה ורעות רוח : (מצודת ציון)

[יח] כִּי בָרַב זִכְמוֹהּ רַב-כְּעֵס וְיִוְסִיף דַּעַת יוֹסִיף מִכְאוֹב:

מצודת דוד **כי ברוב חכמה.** במי שנמצא בו הרבה חכמה בו נמצא הרבה כעס, כי מאוד ישכיל מעשה בני אדם על אמתותם, וכשרואה שאינם טובים יכעס בעצמו, כי הדברים ההם אינם כפי רצונו ובזה יכעס, ומה מאוד מזיק הכעס : **ויוסיף דעת.** מי שמוסיף דעת להבין דבר מתוך דבר הנה בזה יוסיף מכאוב לעצמו כי בעבור הבנת דבר מתוך דבר ישכיל אף את הנולדות מן המעשים המקולקלים ומביא מכאוב אל לבו : (מצודת דוד)

פרק-ב

קהלת

[א] אִמְרַתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לְכֹה-נָא אֲנִסְכָּה בְּשִׁמּוֹזָה וְרָאָה בְּטוֹב וְהִנֵּה עָם-הוּא הֶבֶל:

רס"י אמרתי אני בלבי. הואיל וכן הוא אחדל לי מן החכמה ואעסוק במשטה תמיד : **אנסכה.** לשון מסך יין לשתות כמו (משלי ט) מסכה יינה עירוב יין במים לתקנו או עירוב בשמים ביין לקונדיטון : **וראה בטוב.** כמו וראות בטוב : **והנה גם הוא הבל.** שהרי ראיתי בנבואה שהרבה הקוללים באים מתוך שחוק, בלשכר מת מתוך משטה, אנשי דור המבול נשטפו מתוך רוב טובה שהשפעת להם : (רס"י)

מצודת דוד **אמרתי אני בלבי.** חשבתי בלבי ואמרתי אל עצמי עתה זרזי עצמך בדבר הנסיון, כי אנסה אותך בהתעסקות השמחה וראיית דברים טובים הנחמדים לעין ומשמחים את הלב לבחון ולראות אולי זו היא הדרך הנכונה : **והנה.** אבל השכלתי שגם ענין השמחה הוא הבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לכה.** הוא ענין זרוז. כמו ועתה לכו ונהרגוהו (בראשית לו כ) ויוסף הלא בא אליהם : **נא.** עתה : **אנסכה.** מלשון נסיון ובחינה, ורוצה לומר אנסה אותך. כמו למה אככה (ש"ב ב כב) ופירושו אכה אותך : (מצודת ציון)

[ב] לְשִׁזּוֹק אִמְרַתִּי בְּהוֹלֵל וּלְשִׁמּוֹזָה בְּה-נָה עֲשֵׂה:

רס"י לַשְׁחֹק אִמְרָתִי מֵהוֹלֵל. מֵעוֹרֶבֶת צַדִּיק וְאִנְחָה : וְלִשְׂמֵחָה מֵה זֶה.
טוֹבָה עוֹשָׂה הָרִי סוֹפָה תוֹגָה : (רס"י)

מצודת דוד לַשְׁחֹק. כִּי עַל הַשְׁחֹק הִבְאָה מִן הַשְׂמֵחָה אִמְרָתִי עֲלֶיהָ שֶׁהִיא
הוֹלְלוֹת, וְעַל הַשְׂמֵחָה אִמְרָתִי מֵה זֶה תוֹעֵלֶת עוֹשָׂה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מֵהוֹלֵל. עֲנִין שִׁיעוּמוֹם : (מצודת ציון)

[ג] תִּרְתִּי בְּלִבִּי לְמִשְׁוֹךְ בֵּינִי אֶת-בְּשָׂרִי וְלִבִּי זָהָג בְּזוֹכְמָה
וְלִאֲוֹז בְּסִכְלוֹת עַד אֲשֶׁר-אֶרְאֶה אִי-זֶה טוֹב לִבִּי הָאָדָם
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂוּ תַזְזוֹת הַשְּׂבִימִים בְּמִסְפָּר יְבִנִי זִוְיָהֶם:

רס"י תִּרְתִּי בְּלִבִּי. חֲזַרְתִּי לְתוֹר בְּלִבִּי לְהַחְזִיק בְּכוֹלֵן בְּמַשְׁתָּה בְּחִכְמָה
וּבְסִכְלוֹת וּלְמַשְׁוֹךְ וּלְעַדֵּן בְּמַשְׁתָּה הַיִּין אֶת בְּשָׂרִי, כֹּל סְעוּדָה עוֹנֵג קְרוּיָה עַל
סֵם הַיִּין : וְלִבִּי נוֹהֵג בְּחִכְמָה. אִף אִם בְּשָׂרִי נִמְשָׁךְ בֵּינִי לִבִּי מִתְּגַלְגֵּל בְּחִכְמָה
לְהַחְזִיק בְּתוֹרָה : וְלִאֲחוֹז בְּסִכְלוֹת. בְּדַבְרִים הַדּוּמִים לִי לְסִכְלוֹת שֶׁאִמְרָתִי
עֲלִיהֶם (מִסְלֵי לֹא) וְאִיתִיחַל וְאוֹכַל וְכִגוֹן לְבִישָׁת שְׁעֵטְנוֹ וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם
שֶׁהִשְׁטָן מִשִּׁיב עֲלֵיהֶם וְאוֹמוֹת הָעוֹלָם מִשִּׁיבִין עֲלֵיהֶם וְכֵן הוּא אֹמֵר (לְהַלֵּן
ז) טוֹב אֲשֶׁר תִּאֲחוֹז בְּזֶה, וְגַם עַל שְׂאוֹל שְׁנֵדְמָה בְּעֵינָיו סִכְלוֹת לְהַרְוֹג מֵאִישׁ
וְעַד אִשָּׁה מֵעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק וְהִיא מֵלוֹת הַמָּקוֹם וְקוֹרָא אוֹתָהּ סִכְלוֹת : (רס"י)

מצודת דוד תִּרְתִּי בְּלִבִּי. חֲפִשְׁתִּי בְּלִבִּי לְמַצוֹא דֶרֶךְ נִכוֹן לְהַחְזִיק בְּשִׁלְשֵׁת
הַדְּבָרִים גַּם יַחַד, לְעִסוֹק בְּמַשְׁתָּה הַיִּין הַמְעַדֵּן אֶת הַבָּשָׂר וּמִמְשִׁיכּוֹ
לְהַתְּרַבּוֹת וּלְהַשְׁמִין, וְלִבִּי יִתְנַהֵג לְהַשְׁכִּיל בְּחִכְמַת הַתּוֹרָה, וְגַם לְאֲחוֹז
בְּדַבְרֵי סִכְלוֹת הֵם הַדְּבָרִים שֶׁאֵינֶן נִכְנָסִין לְתוֹךְ הַגּוֹף וְעַם כָּל זֶה בְּנֵי הָאָדָם
מִשְׁתּוֹקְקִים לָהֶם כְּבִנְיָנִים נְאִים וְכִלֵּי שִׁיר וְהַדּוּמִים. וְעַל שֶׁהֵם דְּבָרִים
שְׁחוֹץ לְגוֹף קוֹרָא לָהֶם סִכְלוֹת : עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה. בְּכֹל אֲחוֹז עַד אֲשֶׁר
אֶרְאֶה מֵהוּ הַדֶּרֶךְ הַיּוֹתֵר טוֹב לְפָנַי בְּנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ בְּזֶה הָעוֹלָם תַּחַת
הַשָּׁמַיִם בְּכֹל מִסְפָּר יְמֵי חַיֵּיהֶם, וְכֹאמֵר אַחַר שֶׁאֶרְאֶה אִיזָה יִכְשַׁר אֲחוֹז
בְּזֶה לִבִּד וְאֲשִׁמִּיט יָדַי מֵהַדְּרָכִים הָאֲחֵרִים : (מצודת דוד)

מצודת ציון תִּרְתִּי. עֲנִין חִיפּוֹשׁ וּבִקּוֹר. כְּמוֹ וּלְתוֹר בְּחִכְמָה (לְעִיל אִי ג) :
(מצודת ציון)

[ד] הִגְדַּתְּ לִתִּי בְּעֵשִׂי בְּנִיתִי לִי בְּהֵתִים זָטַעְתִּי לִי כְּרָבִימִים:

רס"י הגדלתי מעשי. בימי גדולתי : (רס"י)

מצודת דוד הגדלתי מעשי. רוצה לומר כן עשיתי ואחזתי בשלשתן כי עשיתי מעשים גדולים ומופלאים. וחוזר ומפרש בניתי לי בתים רבים ונטעתי לי כרמים רבים : (מצודת דוד)

16 עֲשִׂיתִי לִי גָּזוֹת וּפְרֻדִּים וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל-פְּרִי:

רס"י עץ כל פרי. שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלון איזה הולך לארץ חרובי ונטע בו חרובין שכל גידי הארצות באים לכיון שמסם משתיתו של עולם שנאמר (תהלים נ) מזיון מכלל יופי לכך נאמר עץ כל פרי במדרש תנחומא : (רס"י)

מצודת דוד עץ כל פרי. אילנות מכל מיני פרי : (מצודת דוד)

מצודת ציון גנות. מקום זרוע ירקות ופרחים : ופרדסים. מקום נטוע אילנות בעלי פרי : (מצודת ציון)

17 עֲשִׂיתִי לִי בְּרָכוֹת מַיִם לְהִשְׁקוֹת בַּיָּם יַעַר צוֹמְזוֹ עֵצִים:

רס"י ברכות מים. כמין ביצרים של דגים שחופרין בקרקע : (רס"י)

מצודת דוד להשקות. למען השקות מאלו הברכות את היער המצמיח אילני סרק, למען יהיו ענפיו רעננים וגדולים הנחמדים לעין הרואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ברכות. מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים. וכן בתעלת הברכה (מ"ב יח יז) : (מצודת ציון)

18 קָצִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפוֹזוֹת וּבְנֵי-בַיִת הָיָה לִי גַם מְקַנְהַת בָּקָר וְצֹאן הָרֶבֶת הָיָה לִי בְּכָל יְהוּדָה לְפָנַי בִּירוּשָׁלַם:

מצודת דוד ובני בית. הם הממונים על צרכי הבית להשגיח בדבר הצורך ולא יעשו מלאכה כעבד ושפחה : מכל שהיו וגו'. יותר מכל המלכים

שמלכו לפני בירושלים, (ועל מלכי הגוים יאמר וכמו שכתבתי למעלה) :
(מצודת דוד)

[ח] כָּנַסְתִּי לִי גַם-כֶּסֶף וְזָהָב וּסְגָלַת מְלָכִים וְהַבְּמִדְיָנוֹת עָשִׂיתִי
לִי שָׂרִים וְשָׂרוֹת וְתַעֲנוּנוֹת בְּגֵי הָאָדָם שֶׁהָיָה וְשָׂדוֹת:

רס"י וסגולת מלכים. גנזי מלכי זהב וכסף ואזן יקרה שהמלכים מסגלים
בגנזיהם : והמדינות. סגולת כל סוחרים : שרים ושרות. מיני כלי זמר :
שדה ושדות. מרכבות נוי עגלות לב ובלשון גמרא יס, שדה תיבה ומגדל :
(רס"י)

מצודת דוד **כנסתי לי**. אספתי לעצמי : **וסגלת מלכים**. דברים נחמדים מה
שהמלכים גונזין באוצר : **והמדינות**. מה שכללות המדינה מגנזת באוצר
המיוחד לכל בני המדינה : **ותענונות**. דברים נחמדים מה שבני אדם
מתענגים בהם : **שדה ושדות**. רוצה לומר אחת מיוחדת בכל מיני יופי,
ועוד מרכבות רבות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וסגולת**. כן יקרא דבר נחמד הגנוז באוצר. וכן והייתם לי
סגולה (שמות יט ה) : **עשיתי**. תכנתי והכנתי. כמו ובן הבקר אשר עשה
(בראשית יח ח) : **שרים**. משוררים זכרים : **ושרות**. משוררות נקבות :
שדה. מרכבה מוקפת מחיצה ממעל דומה לתיבה. ובדברי רז"ל שידה
תיבה ומגדל (שבת קכ.). : (מצודת ציון)

[ט] וְגַדְלֹתִי וְהוֹסַפְתִּי בְּכֹל שְׁהֵיָה לְפָנַי בְּיְרוּשָׁלַם אֶף זֹכְמֹתִי
עֲמֹדָה לִי:

רס"י אף חכמתי. גם חכמתי לא הנחתי בשביל כל המעשים האלה ועמדה
לי ולא שכחתי, ד"א עמדה לי לעזרה מכל אלה : (רס"י)

מצודת דוד **וגדלתי**. ועשיתי מעשים גדולים ומופלאים בתוספת מרובה
יותר מכל המלכים שמלכו לפני בירושלים : **אף חכמתי עמדה לי**. אפילו
שהייתי עוסק בכל אלו הדברים, עם כל זה אף חכמתי נתקיימה בי, ולא
שכחתי בעבור מרבית הטרדות בענינים מחולפים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עמדה**. נתקיימה. וכן לשמור את בריתו לעמדה (יחזקאל יז
יד) : (מצודת ציון)

יג וְכֹל אֲשֶׁר שָׁאַלְוּ עֵינַי לֹא אֶצְלָתִי מֵהֵם לֹא-מִנְעָתִי אֶת-לִבִּי
מִכָּל-שְׂמוֹזָה כִּי-לִבִּי שְׂמוֹזַן מִכָּל-עֲמֹלֵי וְזֶה-הִיא וְזֹלָקִי מִכָּל-
עֲמֹלֵי:

רס"י לֹא אֶצְלָתִי. לֹא רַחֲקֵתִי לְהַבְדִּיל מֵהֵם וְכֵן (בַּמִּדְבָּר יֵאוּ) וַיֵּאָכֵל מִן הָרוּחַ
וַיִּתֵּן עַל הַזִּקְנִים כַּמְנוּרָה שְׁמַדְלִיקוּן מִמְנַה נְרוֹת הַרְצָה וְאִין אֹרְחָה חֶסֶד
כְּלוּם : וְזֶה הִיא חֲלָקִי. וְאַחֲרַי עֲשִׂיתִי כָל אֲלֵה אִין לִי מִכּוֹלֵם אֲלֵה זֶה, רַב
וְשִׁמוּאֵל חַד אֲמַר מִקְלוּ וְחַד אֲמַר קִידוּ, מִקִּידָה שֶׁל חֶרֶץ שְׁשׁוֹתִין צֶה וַיֵּץ
פּוֹתָרִים מִמִּדְרָץ אֲגֵדָה כָּל הָעֲנִין צִבְתִּי מִדְרָקוֹת וְתַלְמִידִים וְצִבְתִּי כְּנִסוֹת
: יַעַר כּוֹמַח עֲלִים. עֲמֵי הָאֲרֶץ לְמַלְאֲכַת שְׁדוֹת וְכַרְמִים : (רס"י)

מצודת דוד שאלו עיני. לפי שאין הלב חומד כי אם אחר שראה את הדבר,
לזה אמר שאלו עיני, ורוצה לומר כל הדברים שבקש לבי וחמד אותם לא
הבדלתי את עצמי מהם : **מכל שמחה**. מכל דבר המשמח : **כי לבי וגוי**.
רוצה לומר אם אמנם שבעסק אלו הדברים היה לי עצבון מה לפי העמל
שהיה בהם, עם כל זה לא עזבתי אותם, לפי שערך השמחה שהיה ללבי
בהם גברה מערך עצבון העמל, שהיה בעיני כמעט קט מול שמחת הלבב
: **וזה היה חלקי**. השמחה לבדה היה חלקי מכל עמלי, אף שבהעמל היה
עצבון ושמחה, עם כל זה לקחתי לעצמי חלק השמחה וחלק העצבון
השלכתי מנגד, רוצה לומר לא חששתי על העצבון כי אם על השמחה
לבדה (מצודת דוד)

מצודת ציון אצלתי. ענין הפרשה והבדלה. כמו ואצלתי מן הרוח (במדבר
יא יז) : (מצודת ציון)

יא וּפְנִיתִי אֲנִי בְּכָל-מַעֲשֵׂי שְׁעֵשׂוֹ יָדַי וּבְעֲמֹל שְׁעֲמֹלָתִי
לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הַבָּל וְרַעוֹת רְיוּז וְאִין יִתְרוֹן תַּנּוֹת הַשְּׂמוֹשׁ:

רס"י וּפְנִיתִי. עֵתָה כָּכָל מַעֲשֵׂי וְרוּחָה אֲנִי שְׁאִין יִתְרוֹן צֶהם כִּי מִכּוֹלֵם אֲנִי
חֶסֶד : (רס"י)

מצודת דוד ופניתי. אחרי עשותי את כל אלה פניתי פני להסתכל ולהתבונן
בכל מעשי : **ובעמל**. רוצה לומר בהמעשים שעשיתי בעמל, והוא כפל ענין
במלות שונות : **והנה הכל הבל**. על כי לא בא מהם תועלת נצחי : **ורעות**

רוח. כי בעשותי כל אלה היה הרצון שיהיו מתמידים, ונשבר הרצון כי לא כן הוא : **ואין יתרון.** ולא יש יתרון בהדברים שעסקתי בזה העולם במקום זריחת השמש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופניתי.** מלשון הפנה וסבוב : **ורעות.** ענין שבירה : **רוח.** רצון : **יתרון.** מותר וריוח : **תחת.** במקום : (מצודת ציון)

[יב] ופָּנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת זֹכְמָה וְהוֹלְלוֹת וְסִכְלוֹת כִּי מֵהָאָדָם עֲשִׂיבֹא אֲזָרִי הַבְּיָרָה אֶת אֲשֶׁר-כָּבַר עֲשִׂוּהוּ:

רש"י **ופניתי** אני לראות חכמה. פונה אני מכל עסקי להתבונן בתורה והוללות וסכלות עונש עבירות : **כי מה האדם שיבא אחרי המלך.** להתחנן לו על גזרה שגזר עליו וכבר עשאוהו למעשה הגזירה לגזרה, טוב לו להתבונן תחלה במעשיו ולא ילטרך לבקש : (רש"י)

מצודת דוד **ופניתי.** אחרי זה פניתי פני להסתכל בחכמה וגם בהוללות וסכלות, רוצה לומר לאחוז בשתייהן פעם בזה ופעם בזה : **כי מה האדם וגו'.** מה נחשב האדם למאס בסכלות ולבא להתחכם אחרי מלכו של עולם את אשר כבר עשה וברא את הסכלות, וכאומר איך יתכן למאס בדבר שברא ה' וכי לחנם בראו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והוללות.** שיעמום : **וסכלות.** שטות : (מצודת ציון)

[יג] וְרֵאִיתִי אֲנִי עֲשִׂישׁ יִתְרוֹן לְזֹכְמָה מִן-הַסִּכְלוֹת כִּי־תֵרוֹן הָאֹר מִן-הַזֹּשֶׁף:

רש"י **מן** **הסכלות.** הוא הרשע : (רש"י)

מצודת דוד **וראיתי אני.** אחר כך ראיתי בחוש השכל שאף אם אמנם ראוי למאס בסכלות, מכל מקום לא לחנם בראו, כי מה שיש יתרון ומעלה אל החכמה הוא בא מפאת הסבלות, כי לולא הסכלות לא היה נודע תפארת החכמה, כי אין דבר ניכר אלא מפאת הפכו, וכמו שלא נודע טובת האור כי אם מן החושך שהוא הפכו, וכאומר אם כן בעבור זה ברא את הסכלות להיות ניכר על ידו תפארת החכמה : (מצודת דוד)

[יד] הָזֹכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהִכְסִיל בְּזוּשָׁף הוֹלֵךְ וַיִּדְעֵתִי גַם-אֲנִי
שְׂמֹקֶרֶה אֲזֹד יִקְרָה אֶת-כֻּלָּם:

רס"י החכם עיניו צראשו. בתחלת הדבר מסתכל מה יהא צסופו : וידעתי
גם אני גם אני (ידעתי) אשר משבח את החכם מן הכסיל יודע (אני)
ששניהם ימותו : (רס"י)

מצודת דוד החכם עיניו בראשו. עכשיו יפרש איך ניכר תפארת החכמה
מפאת הסכלות וטובת האור מפאת החשך, ואמר הלא החכם יודע ומכיר
שעיניו קבועות בראשו במקום גבוה למען יסתכלו למרחוק, ולזה כן
יעשה ולמרחוק יסתכל להתבונן בדרכיו ולא יכשל בהם. אבל הכסיל לא
יבין את זאת ועיניו לא יביטו למרחוק והרי הוא כאלו הולך בחושך מקום
שאי אפשר לראות ונוגף רגליו באבני מכשול, ואם כן לולי הכסיל שאינו
מביט בדרכיו ובזה נכשל במהלכו, לא היה אם כן ניכר טובת החכם
המביט שאינו נכשל. ולולי החושך המונע ראות העין לשמור בעליו מצור
מכשול והרי הוא נכשל, לא היה אם כן ניכר מתיקת האור אל העין
המציל מן המכשול : **וידעתי גם אני**. הוא מקרא מסורס, והראוי ואני גם
ידעתי, ומוסב למעלה שאמר מהראוי למאס בסכלות, ואמר בזה אף שגם
ידעתי שמקרה אחד הוא מקרה המיתה, הנה יקרה את כולם החכם יהיה
או סכל, עם כל זה יש למאס בסכלות : (מצודת דוד)

מצודת ציון שמקרה. מאורע : (מצודת ציון)

[טו] וְאִמַּרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמֹקֶרֶה הִכְסִיל גַם-אֲנִי יִקְרָנִי וְלָמָּה
זֹכַמְתִּי אֲנִי אִזּוּ יוֹתֵר וְדַבַּרְתִּי בְּלִבִּי שֶׁגַם-זֶה הִבֵּל:

רס"י ואמרתי אני בלבי וגו'. כלומר לפי ששניהם מתים שמה אהרהר
בלבי מעתה כמקרה הרצע גם אני יקרני ולמה אהיה לדיק אז יותר :
ודברתי בלבי שמה אהרהר כן הבל היא, כי אין זכרון החכם והכסיל שזין
אחרי מותן לא יזכרו שניהם יחד קזה זכרונו לטובה וזה זכרונו לרעה :
(רס"י)

מצודת דוד ואמרתי אני בלבי. רוצה לומר אף כי הרהרתי בלבי הואיל
ובדבר מקרה המיתה יקרה גם הכסיל, מה תועלת בא לי עתה אחר
המיתה במה שחכמתי אז : **ודברתי**. אבל אשיב אמרים אלי שגם זה
ההרהור הוא הבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולמה. על מה, רוצה לומר מה תועלת : (מצודת ציון)

[טז] כִּי אֵין זְכוּרֹן לְזֹכְכֶם עִם-הַכֶּסֶל לְעוֹלָם בְּשִׁכְבְּרֵי הַיָּמִים
הַבָּאִים הַכֹּל זְשִׁיזוֹ וְאִיךָ יָמוֹת הַזֹּכֶם עִם-הַכֶּסֶל:

רש"י בַּשְּׂכָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכַּח. בַּשְּׂכָר אֲשֶׁר אֲנִי רוֹאֵה אֵת
הַרְשָׁעִים אֲשֶׁר הֵיוּ כָּבֵד וְהַלְלִיחוּ מֵאֵד וְזִימִים הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם נִשְׁכַּחַה כֹּל
גְּבוּרָתָם וְהַלְלַחְתָּם : וְאִיךָ יָמוֹת הַחֶכֶם עִם הַכֶּסֶל. אֲנִי רוֹאֵה הַלְדִיקִים
מֵאֲלֵיחִים צְמִיתָם וּמוֹעִילִים לְבִנְיָהֶם כְּגוֹן (וַיִּקְרָא כֵּן) וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֵת צְרִיתִי
יַעֲקֹב וְגוֹמֵר (וַיִּרְמִיָה ב) זָכַרְתִּי כֵּן חֶסֶד נְעוּרַיךָ : (רש"י)

מצודת דוד כִּי אֵין זְכוּרֹן. אֲפִילוֹ אַחַר הַמִּיתָה בָּא תוֹעֵלַת, כִּי עַד עוֹלָם לֹא
יִזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד בְּדַמְיוֹן אַחַד, שֶׁזֶה זְכוּרֹנוֹ לְשִׁבַח וְזֶה לְגַנְאִי : **בַּשְּׂכָר**
הַיָּמִים הַבָּאִים. תַּחֲסַר מֵלֵת חֲלָפוֹ וּמֵאֲלֵיו יוֹבֵן הַחֲסָרוֹן. וְהַשִּׁי"ן שֶׁל
בַּשְּׂכָר הוּא בְּמִקוֹם אֲשֶׁר, וְרוֹצֵה לֹמֵר בְּאֶשֶׁר אֵף כִּי כָּבֵד חֲלָפוֹ הַיָּמִים
הַבָּאִים אַחֲרֵי מוֹת הַחֶכֶם וְהַכֶּסֶל, וְכִי הַכֹּל נִשְׁכַּח בְּתַמְיָה, הֲלֵא עַדִּין
זְכוּרִים בְּפִי הַבְּרִיּוֹת מַעֲשֵׂיו שֶׁל זֶה וּמַעֲשֵׂיו שֶׁל זֶה, וְלִפְיֵהֶן נִזְכָּר זֶה לְשִׁבַח
וְזֶה לְגַנְאִי : **וְאִיךָ יָמוֹת וְגו'.** רוֹצֵה לֹמֵר וְאִיךָ אֲפֶשֶׁר לְהַדְמוֹת מִיתַת הַחֶכֶם
עִם מִיתַת הַכֶּסֶל הוּאִיל וְזָכַרְוֹן מִיתַתוֹ שֶׁל זֶה הִיא סִיבָה אֶל הַשְּׂבַח וְשֶׁל
זֶה אֶל הַגְּנָאִי : (מצודת דוד)

[יז] וְשִׁנְאַתִּי אֶת-הַזִּימִים כִּי רָע עָלַי הַמַּעֲשֵׂה שֶׁנַּעֲשֵׂה תַזוֹת
הַשְּׂמֵשׁ כִּי-הַכֹּל הַכֹּל וְרַעוֹת רְיוּז:

רש"י וְשִׁנְאַתִּי אֵת הַחַיִּים. שֶׁהִיא מֵתַנְבֵּא עַל דוּרוֹ שֶׁל רַחֲצַעַם שֶׁהִיוּ רַשָּׁעִים
:

מצודת דוד וְשִׁנְאַתִּי אֵת הַחַיִּים. אֲנִי שׁוֹנֵא וּמִמַּאֲס אֵת הַחַיִּים אֲשֶׁר עוֹדֵנִי
חַי, וְרוֹאֵה אֵת הַמַּעֲשֵׂה הַנַּעֲשֵׂה בְּזֶה הָעוֹלָם בְּמִקוֹם זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי רָע
עָלַי הַמַּעֲשֵׂה וְלֹא יִשְׂרָה בְּעֵינַי : **כִּי הַכֹּל הַבֵּל.** כֹּל הַמַּעֲשֵׂה הוּא הַבֵּל וְלֹא
נִמְצָא בּוֹ שׁוֹם צַד תוֹעֵלַת. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ שֶׁבֵר רְצוֹן, כִּי בְשׁוֹם מַעֲשֵׂה לֹא
נִתְמַלְאָה רְצוֹן הַעוֹשָׂה כְּפִי מַחֲשַׁבְתּוֹ : (מצודת דוד)

[יח] וְשָׁנֵאתִי אֲנִי אֶת-כָּל-עַמְּלֵי שְׂאֵנֵי עֵמֶל תְּזוֹת הַשְּׂמֵשׁ
שְׂאֵנֵיזָנוּ לְאָדָם שִׁיחִיָּה אֲזָרִי:

מצודת דוד ושנאתי. אני שונא וממאס את כל עמל שאני עמל לאסוף קנינים למען אניחם לרשת לאדם שיהיה אחרי : (מצודת דוד)

[יט] וּבִי יוֹדַע הַזֹּזְכָם יְהִיָּה אִו סָכֶל וַיִּשְׁלַט בְּכָל-עַמְּלֵי
שְׂעַבְמִלְתִּי וְשׁוֹזְכְּמִתִּי תְזוֹת הַשְּׂמֵשׁ גַּם-זֶה הַבָּל:

רס"י גם זה הבל. גם זה אחד מן ההבלי' שנזכרו בעולם שהחכם יגע והכסיל יורסו : (רס"י)

מצודת דוד ומי יודע. כאומר אם חכם יהיה אין להצטער על זה, אבל מי יודע מה יהיה אם חכם או סכל, ואיך שיהיה ישלוט שכל הקנינים שאספתי בעמלי ובתחבולות חכמתי עודי בזה העולם : גם זה הבל. אסיפת הקנינים, להניח לרשת להבא אחריו הוא הבל : (מצודת דוד)

[כ] וּסְבוֹתַי אֲנִי לִיאֵשׁ אֶת-לְבִי עַל כָּל-הָעַמְּלֵי שְׂעַבְמִלְתִּי תְזוֹת
הַשְּׂמֵשׁ:

רס"י וסבותי אני ליאש. שלא לייגע ולעמול : (רס"י)

מצודת דוד וסבותי. סבבתי עצמי ליאש את לבי, רוצה לומר שלא לחשוש בה ולשנאותה, והוא ענין מליצה : על כל העמל. בעבור כל העמל שעמלתי תחת השמש לאסוף קנינים בהסתת לבי ועל ההבל פתני : (מצודת דוד)

[כא] כִּי-יֵשׁ אָדָם שְׂעַמְלוֹ בְּזוֹכְמָה וּבְדַעַת וּבְכַשְׁרוֹן וּלְאָדָם
שִׁלָּא עֵמֶל-בוֹ יִתְנַזְּנוּ זֻזְלָקוֹ גַּם-זֶה הַבָּל וְרַעְיָה רַבָּה:

רס"י כי יש אדם. כמשמעו כפשוטו ומדרש אגדה בתנחומא מכנהו כלפי הקב"ה שנאמר בו (יחזקאל א) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם : שעמלו בחכמה. שנאמר (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ דעתו תהומות

נצקעו ולצרות פלא עמלו צו נתן חלק צו : גם זה הצל ורעה רבה. והם נעשו דור של הצל ורעה רעה האדם צארץ צדור המצול : (רפ"י)

מצודת דוד **כי יש אדם.** לפעמים ימצא בן אדם אשר עמלו באסיפת הקנינים הוא בחכמה וביושר, והיה אם כן מהראוי שיתקיים בידו עד יום מותו ולרשת לבניו אחריו, והנה לא כן היה, כי עודו חי יתנו בעל כרחו לאדם שלא עמל בו להיות לו לחלק ועם שאינו ראוי לירשו, ואם כן זה האסיפה יש בו גם הבל, כי לא מצא בו תועלת גם רעה רבה על שהיה מוכרח לתת לאחר עודו חי. והוא מוסב למעלה לומר מהראוי ליאש את לבי על אשר פתני לאסוף קנינים ולא חששה פן כמקרה הזה יקרני : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובכשרון. ענין יושר : (מצודת ציון)

[כב] **כי מה-הוה לאדם בכל-עמלו וברעיון לבו שהוא עמל תנזת השמי:**

רפ"י **כי מה הוה וגו'. כי מה מותר הוה לאדם בכל עמלו ושצרון לבו צעמל ודאגה שהוא עמל ומניח לאחרים :** (רפ"י)

מצודת דוד **כי מה הוה לאדם.** מה טובה בא לאדם בהעמל ושברון הלב שיש לו בו עד שיהיה נפתה לעמל תחת השמש : (מצודת דוד)

מצודת ציון הוה. מלשון הויה : **וברעיון.** ובשברון : (מצודת ציון)

[כג] **כי כל-ימיו מכאבים וכעס ענינו גם-בלילה לא-שכב לבו גם-זה הבל הוא:**

רפ"י **ענינו.** מנהגו גם זה אחד מן ההצלים הנוהגים לעולם : (רפ"י)

מצודת דוד **כי כל ימיו.** אשר כל ימיו מלאים ממכאובים מפגמי הזמן, ובכל ענינו ההכרחים ימצא כעס כי על פי רוב לא נעשתה כחפצו, וזה המחשב לאסוף קנינים לא שכב לבו לנוח גם בלילה, בעבור מרבית טרדות המחשבה : **גם זה.** טרדות המחשבה לבדה מבלי עמל האסיפה, גם זה להבל יחשב : (מצודת דוד)

[כד] אֵין-טוֹב בְּאָדָם שִׂיאָכֵל וְשִׂתָּהּ וְהִרְאָה אֶת-נַפְשׁוֹ טוֹב
בְּעַמְלּוֹ גַּם-זֶה רָאִיתִי אֲנִי כִּי בַיַּד הָאֱלֹהִים הָיָא:

רש"י אין טוב באדם. בתמיהה שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב כלומר
יתן לבו לעשות משפט ולדקה עם המאכל והמשתה וכן נאמר ליהויקים
(ירמיה כג) חזיק הלל אכל ושתה ועשה משפט ולדקה אז טוב לו : (רש"י)

מצודת דוד אין טוב באדם. בתמיהה וכי אין זה דבר טוב באדם שיאכל
וישתה כאות נפשו ולא יקמץ למען הניח העושר לבניו אחריו : והראה.
ולהראות טוב לנפשו בהעושר הבא לו בעמל, רוצה לומר לעשות בו צדקה
וחסד למען תראה נפשו טובה גמול הנצחי : גם זה. רוצה לומר אף שזה
וביד האדם, עם כל זה ראיתי בשכלי אשר היא מתנה לאדם מיד האלהים
להנטות לבו לזה על כי נראה שרוב בני האדם לא יעשו כן : (מצודת דוד)

[כה] כִּי מִי יֵאָכֵל וּבְמִי יִזְוַע וּזְוִיעַ מִבְּנֵי:

רש"י כי מי יאכל וגו'. למה לא אשמה בחלקי במאכל ומשתה מי ראוי
לאכול את יגיעי ומי ימהר לבולעה מבלעדי : חוץ ממני. מבלעדי, זו מדת
הרשעים היא שאוספים לכורך האחרים : (רש"י)

מצודת דוד כי מי יאכל. מוסב למעלה לומר כי מיד האלהים היא לחשוב
כן, ולומר כי מי ראוי לאכול משלי ומי הוא חוץ ממני ראוי לחשוב בשלי
שלא ילך לאבוד ולמהר להנות ממנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחוש. הוא מלשון חשש הידוע בדברי רז"ל : (מצודת ציון)

[כו] כִּי לְאָדָם שְׂטוֹב לְפָנָיו נָתַן זִכְרָהּ וְדַעַת וְשִׁבְיוֹהָ וְלִזְוִטָּא
נָתַן עֲנִין לְאִסּוּף וְלִכְנוּס לְתַת לְטוֹב לְפָנָיו הָאֱלֹהִים גַּם-זֶה הֶבֶל
וְרַעוּת רְיוּז:

רש"י כי לאדם שטוב לפניו. לפני האלהים הנזכר למעלה כי מיד האלהים
היא : נתן חכמה ודעת ושמחה. לב לעסוק בתורה ובמאות ולשמח בחלקו
במאכל ובמשתה וכסות נקייה : ולחוטא נתן ענין. מנהג דאגה לאסוף

ולכנום ולתת לטוב לפני האלהים כענין שנאמר (אסתר ח) ותקם אסתר את מרדכי על בית המן : גם זה. אחד מן ההבליים שנתנו לצריות שהם עמלים ואחר נוטל :

מצודת דוד שטוב לפניו. לפני האלהים הנזכר בענין, ורוצה לומר למי שמעשיו רצוים לפני האלהים : נתן חכמה ודעת. לעשות בחייו צדקה וחסד : ושמחה. לאכול ולשתות כאות נפשו : ולחוטא. אבל לחוטא נתן בלבו ענין וחשק לאסוף הון רב למען יהיה משומר לאדם צדיק שהוא יקח הכל : גם זה הבל. רוצה לומר אף שבא ההון שקבץ ליד אדם צדיק, עם כל זה גם זה הבל, כי יותר היה לו תועלת אם היה עושה בו צדקה וחסד בעצמו מרצונו : ורעות רוח. על כי נלקח ממנו בעל כרחו שלא בטובתו נגד רצונו :

מצודת ציון ורעות רוח. שבר רצון : (מצודת ציון)

קהלת פרק-ג

[א] לְכֹל זְמַן וְעֵת לְכֹל-זֶפֶן תִּנּוֹת הַשָּׁמַיִם : (פ)

רס"י לכל זמן. אל יסמח האוסף זהו מהבול כי אם עכסיו הוא זידיו עוד ירקהו לדיקים, אללא שעדיין לא הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מתי יהיה : לכל חפץ. לכל דבר, כל הדברים קרוים חפלים בלשון משנה : (רס"י)

מצודת דוד לכל זמן. רוצה לומר אין שום דבר בא במקרה והזדמן בזמן זולת זמן כי אם בזמנו בא בעבור סיבה הקודמת : ועת לכל חפץ. לכל הדברים שהאדם חפץ בו גם לזה יש עת, כי לא בכל עת יחפוץ בדבר אחד כי פעם יחפוץ בדבר מה ופעם בחלופו, וכאשר יפרש במקראות שלאחריו : תחת השמים. רוצה לומר לכל הדברים הנעשים בזה העולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חפץ. ענינו כמו רצון : (מצודת ציון)

[ב] עֵת לְלֵדֵת וְעֵת לְמוֹת עֵת לְפַעֵת וְעֵת לְעִקּוֹר זָטוּעַ :

רפ"י עת ללדת. לתשעה חדשים : ועת למות. קצב שנות של כל דור ודור :
עת לטעת. גוי וממלכה : ועת לעקור. עת יבא להעקר : (רפ"י)

מצודת דוד עת ללדת. עכשיו מפרש הדברים אשר בעת אחת חפץ בה ובעת
אחרת יחפוץ בחלופו, ואמר בעת אחת חפץ האדם וחשקו ללדת, ובעת
אחת רוצה בחלופו שימות הנוולד, וכן כולם עד סוף הענין : לעקור נטוע.
לעקור מן הארץ את האילן הנטוע : (מצודת דוד)

מצודת ציון לטעת. מלשון נטיעה : (מצודת ציון)

ג עַת לְהַרְוֹג וְעַת לְרַפֵּא עַת לְפָרוֹץ וְעַת לְבָנוֹת:

רפ"י עת להרוג. אומה שלימה כשמגיע יום פקודתה כמו שנאמר (ישעיה
סז) וסארתך בחרב יהרג : ועת לרפא. שברם כענין שנאמר במלכים (ס
יט) וסבו עד ה' ונעתר להם ורפאם : עת לפרוץ. חומת העיר כסנגזר
עליה שנאמר (נחמיה א) וחומות ירושלים מפורלות : ועת לבנות. שנאמר
(עמוס ט) ובניתיה כימי עולם : (רפ"י)

מצודת דוד להרוג. רוצה לומר אף להמית מי בידיים : לרפוא. שהוא עצמו
ירפאו מן החלי למען לא ימות : לפרוץ. לעשות פרצות בחומה : לבנות.
לסתום את הפרצות : (מצודת דוד)

ד עַת לְבָנוֹת וְעַת לְשׂוֹזֹק עַת סְפוּד וְעַת רִקּוּד:

רפ"י עת לבנות. בתשעה באב : ועת לשחוק. לעתיד לבא שנאמר (תהלים
קכז) אז ימלא שחוק פיני : עת ספוד. כימי אבל : ועת רקוד. בחתנים
וכלות :

מצודת דוד עת ספוד. כשמת לו מת חפצו להספידו, כי בזה תנוח הצער :
ועת רקוד. בעת שמחת נשואין וכדומה, אז יחפוץ האדם לרקוד ולדלג
לעורר השמחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון רקוד. ענין דילוג וקפיצה של שמחה : (מצודת ציון)

106 עַתְּ לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים וְעַת כְּנוֹס אֲבָנִים עַת לְזִזְכוּק וְעַת לְרִזְזוּק
מִזִּזְבוּק:

רפ"י עת להשליך אבנים. בחורי ישראל מושלכים (איכה 7) תשתפכנה אבני קדש : ועת כנוס. אותם מן הגולה (זכריה ט) והוסיעם ה' אלהים ביום ההוא כלאן עמו כאבני נזר מתנוססות על אדמתו : עת לחזוק. (ירמיהו יג) כי כאשר ידבק האזור וגומר : ועת לרחוק מחבק. (ישעיהו ו) וריחק ה' את האדם : (רפ"י)

מצודת דוד להשליך אבנים. יזרקם מן הבית למען לא יכשל בהם : כנוס אבנים. לבנות בהם דבר הצורך : לחבוק. לרדוף אחר אהבת מי ולחבקו : לרחוק מחבק. עוד ירחיק את עצמו ממנו למען לא יבא לידי חבוק : (מצודת דוד)

מצודת ציון כנוס. ענין אסיפה וקבוץ : לחבוק. הוא סביבת הזרוע בגוף בעבור אהבה : (מצודת ציון)

107 עַת לְבַקֵּשׁ וְעַת לְאֵבֵד עַת לְשָׁמֹר וְעַת לְהַשְׁלִיךְ:

רפ"י עת לבקש. כענין שנאמר (יחזקאל לד) ואת האוזדות חבקש, לענין נדחי ישראל : ועת לאבד. ועת שאבדם בגולה שנאמר (ויקרא כז) ואלדתם בגוים : עת לשמור. (במדבר ו) יצרכך ה' וישמרך כשאתם עושים רלונו : ועת להשליך. (דברים כט) וישליכם אל ארץ אחרת : (רפ"י)

מצודת דוד לבקש. לחפש את דבר האבוד : לאבד. הדבר ההוא יאבד אף בידיים : לשמור. שלא יקחנו מי : להשליך. במקום המופקר למען יקחנו כל הרוצה : (מצודת דוד)

108 עַת לְקַרְוֵעַ וְעַת לְתַפּוֹר עַת לְזִשּׁוֹת וְעַת לְדַבֵּר:

רפ"י עת לקרוע. מלכות בית דוד (מלכים י 7) ואקרע את הממלכה וגומר : ועת לתפור. (יחזקאל ל לו) והיו לאחדים בידך ולא יחאו עוד לשתי ממלכות : עת לחקות. פעמים שאדם שותק ומקבל שכר שנאמר (ויקרא י)

וידום אהרן וזכה שנתייחד הדבור עמו שנאמר (קס י) וידבר ה' אל אהרן
יין ושכר אל תשת : ועת לדבר. (קמות טו) אז יסיר משה, (סופטים 7)
ותסר לדורה, (הוסע יד) קחו עמכם דברים : (קס"י)

מצודת דוד לקרוע. בגד או יריעה : לתפור. את הדבר שקרע : לחשות. לבל
ישיב דבר למחרפו : ועת לדבר. להשיב חורפו דבר כאשר עם לבבו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון לחשות. ענין שתיקה. כמו ויחשו גליהם (תהלים קז כט) :
(מצודת ציון)

ח עֵת לְאַהֲבָה וְעֵת לְשִׂנְאָה עֵת בְּמִלְחָמָה וְעֵת שְׁלֹמִים: (פ)

קס"י עת לאהוב. ואהבך : ועת לשנא. שנאמר (קס ט) כל רעתם בגלגל
על כן שנאחיתם : (קס"י)

מצודת דוד לאהוב. דבר מהדברים : לשנא. הדבר הזה בעצמו : עת
מלחמה. בעת אחת חפץ האדם וחשקו לערוך מלחמה עם שונאו, ובעת
אחרת ירצה בחלופו להיות עמו בשלום : (מצודת דוד)

ט מֵה-יִתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בְּאִשְׁרָה הוּא עֹמֵל:

קס"י מה יתרון העושה. מה יתרון של עושה רע בכל שהוא עמל גם הוא
עתו יבא והכל אבד : (קס"י)

מצודת דוד מה יתרון. מוסב למעלה לומר הואיל ודרך האדם אשר בעת
אחת יחפוץ בדבר מה ובעת אחרת ירצה בחלופו אם כן מה יתרון בא
לאדם העושה בדבר אשר הוא עמל בוא למען השיג חפצו, הלא עת לכל
חפץ ופן למחר יחפוץ בחלופו והיה אם כן עמלו לרעתו : (מצודת דוד)

י רְאִיתִי אֶת-הָעֵינִין אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבַנְיָהּ אֲרָם לְעֵנֹת בּוֹ:

קס"י הענין. המנהג. לענות. להתנהג : (קס"י)

מצודת דוד **ראיתי את הענין.** ראיתי את הדבר אשר מסר אלהים לבני האדם להשתמש בו ולעשות אותנו בכל עת שירצה : **לענות בו.** רוצה לומר כאלו מסרן בידם לענות אותם בו כי הם ישתמשו בו לעשותו בעת זולת עת, ובזה המה מעונים ומיוסרים על ידו, כי אם עשאו בזמנם יפה היה להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נתן.** ענין מסירה : **לענות.** מלשון עינוי ויסורים : (מצודת ציון)

[יא] אֶת-הַכֹּל עָשָׂה יִפָּה בְּעֵתוֹ גַּם אֶת-הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא-יִמָּצֵא הָאָדָם אֶת-הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר-עָשָׂה הָאֱלֹהִים מִרְאֵשׁ וְעַד-סוּף:

רס"י **יפה בעתו.** בעת הטובה יפה הוא לבא תשלום סכר מעשה הטוב, ובעת הרעה ראויה היא לתשלום מעשה הרע : גם את העולם נתן בלבם וגו'. גם את חכמת העולם אשר נתן בלב הצריות לא נתן הכל בלב כל אחד ואחד אלא זה קצת וזה קצת כדי שלא ימלא האדם את כל מעשה הקב"ה לדעת אותו ולא ידע את עת פקודתו וצמה יכשל כדי שיתן לב לשוב שידאג ויאמר היום או מחר אמות ולכך כתוב כאן העלם חסר לשון העלמה שאם ידע האדם יום מיתתו קרוב' לא יבנה בית ולא יטע כרם לכך הוא אומר שהכל יפה עשה בעתו זה איש עת למיתה דבר יפה הוא שסומך האדם לומר שמה עדיין עת מיתתי רחוק ובונה בית ונוטע כרם וזו יפה שנעלם מן הצריות : (רס"י)

מצודת דוד **את הכל.** כל מה שברא ועשה הקדוש ברוך הוא בעולמו הכל יפה, אבל להשתמש בהם בעתם המיוחד להם לא בעת זולת עת : **גם את העולם.** גם כל דרכי העולם ותועלותיו נתן בלב בני אדם להבינם עד תכליתו אם יעמיקו בהשכל רב : **מבלי.** רוצה לומר מלבד זאת אשר לא מצא האדם די חכמה לדעת ולהבין את המעשה וגו' : **מראש ועד סוף.** אף אם אמנם יכול הוא להשיג מה מהם, מכל מקום לא ישכיל הכל עד התכלית : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מבלי.** ענינו כמו מלבד : (מצודת ציון)

[יב] יִדְעֵתִי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם-לְשִׁמוּזוֹ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּזוּיָיו:

רפ"י ידעתי. עתה הואיל ונעלם עת הפקודה כי אין טוב בצריות כי אם לשמוח בחלקו לעשות הטוב בעיני זוראו בעוד שהוא חי : (רפ"י)

מצודת דוד ידעתי. ואני הנה השכלתי לדעת דרכי העולם ותועלותיו. והן ידעתי שאין טוב ומאושר בבני אדם, כי אם מי שדרכו לשמוח ולעשות טוב חסד וצדקה בעוד שהוא חי : (מצודת דוד)

[יג] וגם כל-האדם שיאכל וישתה וראה טוב בכל-עמלו בזהנת אלהים היא:

רפ"י וראה טוב. תורה ומצות : (רפ"י)

מצודת דוד וגם כל האדם. אף מי שלא השכיל זאת מדעתו כי אם טבעו הטה את לבבו שיאכל וישתה ולראות טוב, רוצה לומר לבחור לעשות צדקה וחסד עם ההון שקבץ בעמל ויגיעה : מתת. רוצה לומר זהו מתנה מן המקום ברוך הוא אשר הוחק כן בטבעו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתת. מלשון מתנה : (מצודת ציון)

[יד] ידעתי כי כל-אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליי אין להוסיף ובמנו אין לגרע והאלהים עשה שיראו מלפניו:

רפ"י ידעתי כי כל אשר עשה. הקצ"ה במעשה צראשית הוא ראוי להיות לעולם ואין לשנותו לא בתוספת ולא בגרעון, וכשנסתנה, האלהי' איה ועשה שישתנה כדי שיראו מלפניו אוקיינוס פרץ גבולו בדור אנוש והלויף שליטו של עולם והאלהים עשה שיראו מלפניו, שבעת ימים נשתנו הלוח חמה בדור המבול לזרוח במערב ולסקוע במזרח כדי שיראו מלפניו חמה חזר' לאחוריה עקר מעלות בימי חזקיהו ובימי אחז אביו נתקצר היום ונתרבה הלילה ביום מותו כדי שלא יהא נספד כל זה כדי שיראו מלפניו לפיכך אין טוב לאדם לעסוק אלא במצותיו ולירא מלפניו : (רפ"י)

מצודת דוד הוא יהיה לעולם. כזה השיעור שהגביל הוא : עלי. על זה

והשיעור אין ביד מי להוסיף ואין ביד מי לגרוע ולהפחית ממנו :
והאלהים עשה. אמנם מה שעשה האלהים בזה השיעור לא עשהו כן
לכוונת תועלתו, כי אם למען ייראו הבריות מלפניו ולא ימרו פיו, ורק
בזה השיעור הוא מבוא אל היראה ולא בשיעור זולתו עם כי אנחנו לא
נדעהו זהו מקוצר הדעת : (מצודת דוד)

**[טו] בַּה־שְׁהִיָּה כְּבֹר הוּא וְאֲשֶׁר לְהִיּוֹת כְּבֹר הִיָּה וְהָאֱלֹהִים
יִבְקֶשׁ אֶת-נִרְדָּף:**

רש"י מה שהיה כבר הוא. מה שהיה מלפנינו כבר הוא עשוי וראינוהו או
שמענוהו מאחרים שראוהו ויש לנו להעיד עליו שראינו שהקב"ה מבקש
את הנרדפים יעקב נרדף עשו רודף (מלככי א) ואהב את יעקב ואת עשו
שנאתו, מכרים רודפים את ישראל מכרים טבעו זים וישראל הלכו ביד
רמה : ואשר. עתיד להיות עוד באחרונה הוא דוגמת מה שכבר היה, כאשר
בראשונה כן באחרונה, אין הקב"ה משנה מדותיו בעולם : והאלהים יבקש
את נרדף. ליפרע מן הרודף לפיכך מה יתרונו של עושה הרעה כאשר הוא
עמל הרי סופו להשתלם : (רש"י)

מצודת דוד מה שהיה כבר הוא. מה שהיה מאז כבר הוא עשוי ואין
להשיב, רוצה לומר אם מי רדף אחר חבירו ועשה עמו רעה מה שעשה
עשוי : ואשר להיות. וכן אשר עתיד להיות עוד באחרונה שירדוף מי אחר
חבירו לעשות עמו רעה, כבר היה הגזרה טרם עשותו ויהיה הכח בידו
להשלים חפצו : והאלהים. אבל עם כל זה האלהים יבקש את הנרדף
ויפרע מן הרודף : (מצודת דוד)

**[טז] וְעוֹד רְאִיתִי תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִם בְּמִקּוֹם הַמִּשְׁפָּט שְׁמֵהּ הָרָשָׁע
וּבְמִקּוֹם הַצָּדִק שְׁמֵהּ הָרָשָׁע:**

רש"י מקום המשפט וגו'. ראיתי צרות הקודש מקום לשכת הגזית
בירושלם שהיתה (ישעיה א) מלאתי משפט שמה יספטו רשע כמו שנאמר
(מיכה ג) ראשיה בשוחל יספטו וראיתי פורענותם : מקום הצדק. שער
התווך שהיה מקום חתוך הלכות שמה הרשע שם יסבו שרסכים רב סרים
נרגל שראר רב מג ונבוכדנצר וחילותיו ודנין את ישראל ביסורים קשים

ומשפטי מות : שמה הרשע. טעמו למעלה לומר שהוא גם דבר כמו הרשע (והיה ראוי לינקד בסגור"ל הרי"ף) אלא לפי שהוא סוף פסוק נהפך לינק"ד קמ"ז גדול ואף על פי שכל מקום לא מלינו לו עוד שמתהפך באתנחתא וסוף פסוק : (רש"י)

מצודת דוד תחת השמש. בזה העולם מקום שהשמש זורח : מקום המשפט. מקום המוכן לשבת שם לשפוט בין איש לרעהו : שמה הרשע. נתהפך להיות שמה מקום הרשע, כי ישבו שמה אנשי בליעל יחשבו לעשות תחבולות רשע : ומקום הצדק. מקום ישיבת אנשי הצדק שמה ישב גם הרשע ויסיתם אחרי דעת המשובש : (מצודת דוד)

[יז] אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת-הַצְדִּיק וְאֶת-הַרְשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים כִּי-עַתָּה לְכֹל-זֹפֵךְ וְעַל כָּל-הַמַּעֲשֵׂה שָׁם :

רש"י אמרתי אני בלבי וגו'. לפיכך אני אומר את הכל שופט הקב"ה לאחר זמן ואף על פי שמתעכב הדבר סופו לבא אל שעתו, כי שעה יש לכל חפץ אף לפורענות, ולפקודת הדין יש עת מתי יבא : ועל כל המעשה. שעה האדם שם ישפוטוהו ברא עת הפקודה, שם באותו העת ניתן זמן לכל המעשה להשפט עליו אבי חוטרי מילי ואבי דרי חושבנא : (רש"י)

מצודת דוד את הצדיק. היושב שמה הנפתה אחרי דעת הרשע : ואת הרשע. המסית והמדיח : ישפוט האלהים. לשלם להם גמול רע זה כזה : כי עת. כי יבא עת תשלומין על כל רצון ועל כל המעשה הנעשה שם, רוצה לומר המקום ישלם גמול בין עשו מעשה רשע בפועל בין אם עדיין לא עשו כי אם רצו לעשות ולא עלתה בידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חפץ. רצון : (מצודת ציון)

[יח] אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל-הַבְּרִית בְּנֵי הָאָדָם לְבָרֵם הָאֱלֹהִים וְלִרְאוֹת שָׁמָּה-בְּהַמָּה הַמָּה לָהֶם :

רש"י אמרתי אני בלבי. בראותי זאת : על דברת בני האדם. שאחזו להם מדת גאות לנהוג שררה ורצנות בקטנים מהם : לברם. (ס"א לבררם) הקב"ה להודיעם שאין שררתם כלום, ולהראותם שהם ואף הקרים

והמלכים : זהמה המה להם. כשאר זהמה וחייה המה לעלמס : (רס"י)

מצודת דוד על דברת. על ענין בני אדם איך יתנהגו ומה יעשו : **לברם** אלהים. רוצה לומר שהם יבררו ויבחנו רוממות גדולות האלהים ולראות בבחינת השכל שהם כמו בהמה המה לעצמם, וכאומר אבל מול רוממות האלהים המה כאין : (מצודת דוד)

מצודת ציון על דברת. על ענין כמו על דבר הכסף (בראשית מג יח) ולפי שהוא דבוק אל בני האדם לזה אמר דברת. כמו עזי וזמרת יה (שמות טו ב) : **לברם**. מלשון ברור דבר ובחינה : (מצודת ציון)

[יט] כִּי מִקְרָה בְנֵי-הָאָדָם וּמִקְרָה הַבְּהֵמָה וּמִקְרָה אֲזוּד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּז אֲזוּד לְכָל וּמוֹתֵר הָאָדָם בֵּין-הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הַכֹּל הַכֹּל :

רס"י כי מקרה בני האדם וגו'. הוא טעם הדבר אשר נתן הקב"ה מקרה ופגע לבני אדם ויש מקרה ופגע לזהמה ומקרה אחד לשניהם נתן, כי כשם שזה מת כך זה מת : ומותר האדם מן הזהמה אין. ויתרונו והכלחתו של אדם יותר מן הזהמה אינו נראה משמת כי הכל נהפך להיות הכל לשוב אל העפר : (רס"י)

מצודת דוד כי מקרה. כי יש מקרה מיוחד לבני האדם לבדם כמקרה העצבון וכדומה : **ומקרה הבהמה**. ויש מקרה מיוחד לבהמה לבדה בעבור חסרון הדעת : **ומקרה אחד להם**. ויש מקרה אחד לשניהם, כי כאשר ימות זה כן ימות זה : **ורוח**. עודם חיים יש לכלם רוח החיוני זה כזה, וכאומר ולזה המה אם כן כבהמה, כי עודם חיים יש רוח החיוני לזה כזה ומקרה המות יקרה לזה כזה, ואם מה שיש מקרה לבהמה לבדה מה שאין לאדם, הלא נגד זה יש מקרה לאדם לבדו מה שאין לבהמה : **ומותר**. ומעלת יתרון האדם מן הבהמה לא יש : **כי הכל הבל**. רוצה לומר זהו אם כל מעשה אדם היה הבל שלא עסק כי אם באסיפת הקנינים וכדומה, אבל לא כן הוא אם עסק בתורה ובמעשים טובים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומותר. מלשון יתרון : **אין**. ענינו כמו לא יש : **כי**. אם : (מצודת ציון)

[כ] הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל-מְקוֹם אֲזוּד הַכֹּל הִיָּה בֵּין-הָעֶפֶר וְהַכֹּל שׁוֹב

אל-העפר:

מצודת דוד הכל. בין אדם בין בהמה כולם הולכים אל מקום אחד, הוא האומר בסוף המקרא אל העפר: **הכל היה וגו'.** רוצה לומר כמו שיצירת אדם הראשון וכל החי היה מן העפר, כן כולם במותם ישובו אל העפר: (מצודת דוד)

[כא] מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה ורוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ:

רס"י מי יודע. כמו (יואל 3) מי יודע יסוב מי הוא אקר מצין ונותן לב שרוח בני אדם היא העולה למעלה ועומדת צדין ורוח הבהמה היא הירדת למטה לארץ ואין לה ליתן דין וחשבון כריך שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה : (רס"י)

מצודת דוד מי יודע. רוצה לומר מעט המה אשר ישכילו לדעת את ההפרש אשר רוח בני האדם חשובה, אשר עולה היא אחרי המיתה למעלה אל המקור אשר נחצבה משם, אבל רוח הבהמה שפלה אשר יורדת היא אחרי המיתה למטה אל הארץ אשר נחצבה משם. ומוסב למעלה לומר הואיל ולא רבים יחכמו להבין את זאת, לכן יראו שהם בהמה המה להם: (מצודת דוד)

[כב] וראיתי כי אין טוב מאשר ישמוז האדם במעשיו כי-הוא זלקו כי מי יביאנו לראות בנה שיהיה אזוריו:

רס"י וראיתי. בכל אלה: כי אין טוב. לאדם: מאשר ישמח האדם במעשיו. ביגיע כפיו ישמח ויאכל ולא להרחיב כשאלו נפשו לחמוד להתעסק להתרבות לא לו: כי הוא חלקו. יגיע כפיו הוא החלק הניתן לו משמים ובו ישמח: כי מי יביאנו. לראות לאחר שמת צמה שיהיה לבניו אם ילחיו גם הם בעושר שאסף הוא והניח להם או לא ילחיו: (רס"י)

מצודת דוד וראיתי. על פי אלה הדברים ראיתי בבחינת השכל, אשר אין טוב ומאושר בכל הענינים ממה אשר ישמח האדם עם ההון שקבץ במעשי ידיו לאכול ולשמח מהם: **כי הוא חלקו.** שמחתו בזה העולם עם ההון שקבץ, זהו לבד חלקו ולא עוד, כי כשימות ויניח ההון לבניו אחריו מי

יביאנו אחר מותו לזה העולם לראות בשמחה ובטובה שיהיה לבניו אחריו עם ההון שקבץ הוא למען ישמחו בטובתם : (מצודת דוד)

קהלת פרק-ד

[א] וּשְׁבַתִּי אֲנִי וְאֶרְאֶה אֶת-כָּל-הַעֲשָׂקִים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תְּזוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ | דְּמַעַת הַעֲשָׂקִים וְאֵין לָהֶם מִנְזוֹם וּבְמִיד עֲשִׂיקָהֶם כֹּזֵן וְאֵין לָהֶם מִנְזוֹם:

רש"י ושבתני אני ואראה. צרוח הקדש : את כל העשקים. הנעשים עשוקים בגיהנם צמעשים אשר נעשים : תחת השמש. תחת חליפיה של התורה : והנה דמעת העשקים. זוכים על נפשות העשוקות ציד מלאכי משחית ואכזרים וכן הוא אומר (תהלים פד) עוזרי צעמק הצכא מעין יקיתוהו אלו יורדי גיהנם ואף מקרא זה כך נדרש בספרי : ומיד עושקיהם כח. עושקיהם מכריחים ותוקפים אותם כח : (רש"י)

מצודת דוד ושבתני. חזרתי וראיתי את כל הערעורים אשר נעשים בעולם : והנה דמעת העשוקים. רוצה לומר דמעת הבכי של הנעשקים, הנה זוחלת ומטפטפת ואין להם מי לנחם : ומיד עושקיהם כח. אף שהמה נעשקים מיד עושקיהם בכח הזרוע, לא במשפט, עם כל זה אין להם מנחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושבתני. מלשון השבה והחזרה : העשוקים. ענין ערור ותגר. כמו והיית אך עשוק וגזול (דברים כח) : מנחם. מלשון תנחומין : (מצודת ציון)

[ב] וּשְׁכַבֵּן אֲנִי אֶת-הַיְמִינִים שְׁכַבֵּר בְּיָמֵינוּ מִן-הַיְמִינִים אֲשֶׁר הָיְתָה עִדְיָהּ:

רש"י שכבר מתו. עד שלא שלט בהם יצר הרע הזה לדחותם מן הקדוש ברוך הוא כגון אבות הראשונים שלא נענה משה אלא על ידיהם וכגון דוד

חזי שלא נענתי אני בכ"ד רננות עד שאמרתי (ד"ה 3 ו) זכרה לחסדי דוד
עבדך : (כ"ט)

מצודת דוד **ושבח וגו'.** רוצה לומר טוב ויפה למתים שאינם יודעים מאומה
מזה ואינם מצטערים על זה : **שכבר מתו.** אמר זה לתוספת ביאור : **מן**
החיים. יותר מן החיים אשר עודם חיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון עדנה. **עדיין** : (מצודת ציון)

[ג] וְטוֹב בְּשֵׁינֵיהֶם אֶת אֲשֶׁר-עָרַן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא-רָאָה אֶת-
הַמַּעֲשֵׂה הָרַע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּנּוֹת הַשָּׁמַיִם:

כ"י **עדן.** **עדיין** : אשר לא ראה את המעשה. ראיתי במדרש קהלת אלו
תתק"עד דורות שקומטו להזכרות ולא נזכרו : (כ"ט)

מצודת דוד **וטוב משניהם.** מן החיים ומן המתים טוב יותר למי שעדיין
לא היה ולא נולד. ואמר כן דרך מליצה, כי אין מקום לומר טוב למי שלא
היה בעולם : **אשר לא ראה.** בעבור שלא ראה כלל את המעשה הרע
הנעשה בזה העולם והוא העושק האמור למעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עדן. **עדיין** : (מצודת ציון)

[ד] וְרֵאִיתִי אֲנִי אֶת-כָּל-עֲמֹל וְאֶת כָּל-כְּשֵׁרוֹן הַמַּעֲשֵׂה כִּי הֵיא
הַקְּנֵאת-אִישׁ מִרְעֵהוּ גַם-זֶה הַבָּל וְרַעוּת רִוּוּז:

כ"י **וראיתי אני את כל עמל.** הן העבירות שהן עמל בעיני הקב"ה :
ואת כל כשרון המעשה. שאינו לשם שמי' אלא לקנאת איש מרעהו שקניהם
הבל : כי היא קנאת איש. אשר היא קנאת איש מרעהו : (כ"ט)

מצודת דוד **את כל עמל.** הם העבירות שהמה עמל בעיני המקום ורע לפניו.
ולהסביר את האזן אמר לשון הנופל בבן אדם שנחשב לו לעמל ויגיעה אם
מי ימרה פיו : **כשרון המעשה.** מעשה כשר וישר אשר היא קנאת איש
מרעהו, רוצה לומר שלא עשוה לשמה כי אם מחמת קנאה בראותו
תפארת רעהו בעבור כשרון מעשיו, ומתקנא בו ואוחז במעשיו למען לא
תגדל תפארתו עליו : **גם זה הבל.** גם כי עשה כשרון מעשה, מכל מקום

הוא דבר שאין בו ממש : **ורעות רוח**. כי אינו עושה מרצונו, כי אם בעל כרחו יעשה המעשה, ונשבר אם כן הרצון : (מצודת דוד)

מצודת ציון כשרון. ענין יושר : **כי היא**. אשר היא : (מצודת ציון)

יח **הַכְּסִיל׃ חוֹבֵק אֶת-יָדָיו וְאָכַל אֶת-בְּשָׂרוֹ׃**

רש"י הכסיל. הרשע, חובק את ידיו ואינו יגע ואינו אוכל חלל מן הגזל : ואוכל את בשרו. ליום הדין שרואה לדיקים בכבוד והוא נידון כך נדרש בספרי : (רש"י)

מצודת דוד חובק את ידיו. יחבקם זה בזה, רוצה לומר לא ינענע ידיו לעשות בהם מלאכה להחיות את נפשו : **ואוכל את בשרו**. בסוף אין לו מה לאכול ובעל כרחו יאכל בשר עצמו. והוא ענין מליצה לומר שמשמן בשרו ירזה בעבור הרעבון, וכאלו אכלו מחוסר המזון : (מצודת דוד)

מצודת ציון חובק. ענין סבוב היד בדבר מה : (מצודת ציון)

יט **טוֹב מִלֵּא כַף נְחֹת מִמֵּלֵא זֹפְנִים עֲמֹל וְרַעוּת רְיוּז׃**

רש"י טוב מלא כף נחת. להיות קונה נכסים מעט ומיגיעו שיהא צהן נחת רוח ליוצרו : ממלא חפנים. נכסים הרבה בעזירה שהוא עמל ועלצות רוח לפני המקום : (רש"י)

מצודת דוד טוב. ויותר טוב להרויח מעט כמלא כף היד ויהיה במנוחה והשקט, מלהרויח הרבה כמלא חפנים ויהיה בעמל רב ובשבר רצון, רוצה לומר לעשות דבר שאין דעתו נוטה אליו ואין חפצו בזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כף. כף היד : **נחת**. מלשון מנוחה : **חפנים**. כן יקראו כפות הידים הדבקות זה בזה : (מצודת ציון)

יז **וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאֶה הַכֹּל תְּנוּת הַשָּׁמַיִם׃**

רש"י תחת השמש. כמו תחת השמים : (רש"י)

מצודת דוד ושבת. חזרתי וראיתי דבר הבל הנעשה בעולם : (מצודת דוד)

[מ] יֵשׁ אֶזְזָר וְאִין שְׁנַי גַּם בֶּן וְאֶזְז אִין-לוֹ וְאִין קֶץ לְכָל-עֲמָלוֹ
גַּם-(עֵינָיו) עֵינָיו לֹא-תִשְׁבַּע עֲשֶׂר וְלָמִי אֲנִי עֲמָל וּבְמוֹסָר אֶת-
נַפְשִׁי בְּטוֹבָה גַּם-זֶה הַכָּל וְעֵינָן רַע הוּא:

רס"י יש אחד ואין שני. יש לך אדם שעושה דבריו ביחודי : גם בן ואח
אין לו. אם ת"ח הוא אינו קונה לו תלמיד שהוא כבן ולא חבר שהוא כאת,
ואם רווק הוא אינו נושא אשה להיות לו כאח לעזר ולהוליד בן, ואם סוחר
הוא אינו קונה לו שותפים וילא לדך יחודי : ואין קץ לכל עמלו. יגע
בגירסא ואם סוחר הוא עמל בפרקמטיא : גם עיניו : לא תשבע עושר.
לא יהא שבע בטעמי תורה שהרבה תורה למד אדם מתלמידיו, ולענין
הממון רודף תמיד אחר הממון : ולמי אני עמל. מאחר שאיני מעמיד
תלמידים ואיני נושא אשה להוליד בנים : (רס"י)

מצודת דוד יש אחד. יש אדם שעושה מעשיו יחודי ואין שני עמו, כי לא
ישתתף עם מי לסייעו בעמל מעשיו : גם בן ואח אין לו. למען יירשו ההון
שקבץ בעמל : ואין קץ לכל עמלו. בכל עת יעמול ולא ינוח : לא תשבע.
אינה שבעה מהעושר שכבר קבץ כי אין די לו בזה, ולכן לא ינוח כי יחפוץ
להרבות עוד : ולמי אני עמל. רוצה לומר לא יחשוב לומר בשביל מי אני
עמל ומחסר את נפשי מטובת ההשקט והמנוחה, הלא אין לי בן ואח
לרשת אותי ואעזוב אם כן לאחרים חילי : גם זה. רוצה לומר אף
שהבטלה מגונה, מכל מקום מרבית העמל הוא הבל וענין רע : (מצודת דוד)

[ט] טוֹבִים הַשְּׁנַיִם בֶּן-הָאֶזְזָר אֲשֶׁר יֵשׁ-לָהֶם שְׂכָר טוֹב
בְּעַמְלָם:

רס"י טובים השנים. לכל דבר מן האחד לפיכך יקנה לו אדם חבר וישא
אשה אשר יש להם יותר ריוח בעמלם, הרבה מלאכה נעשית בשנים שאין
היחיד מתחיל בה לצדו : (רס"י)

מצודת דוד טובים השנים. שנים העוסקים יחד יותר טוב מן האחד
העוסק יחודי, אשר לשנים יש ריוח טוב בעמלם כי ישתכרו הרבה ולא כן
האדם יחודי : (מצודת דוד)

מצודת ציון שבר. ענין ריוח : (מצודת ציון)

[יג] כִּי אִם-יִפְּלוּ הָאָזְזִד יָקִים אֶת-זֹבְרוֹ וְאִילוֹ הָאָזְזִד שְׁיִפּוֹל וְאִין שְׁנִי לְהַקִּימוֹ:

רש"י כי אם יפלו. כמשמעו, ולענין המשנה אם תקפה עליו משנה שלו חזירו מחזיר' לו או אם יכשל ולא דקדק את אשר שמע מפי רבו בא חזירו ומעמידו על האמת : ואי לו. ואוי לו : (רש"י)

מצודת דוד כי אם יפלו. אף אם שניהם יפלו בשפל המצב, מכל מקום האחד יקים את חברו באופן מן האופנים : ואילו. אבל אוי לו אל האחד שיפול ואין לו שני להקימו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואילו האחד. ואוי לו. וכן אי לך ארץ (לקמן י טז) : (מצודת ציון)

[יא] גַּם אִם-יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְזָם לָהֶם וּלְאָזְזִד אִיךָ יִזָּם:

רש"י וחס להם. כמשמעו ולענין זכר ונקבה מתחממים זה מזה ומולידים : (רש"י)

מצודת דוד גם אם ישכבו שנים. הביא דוגמא מן המוחש, יאמר הנה כאשר ישכבו שנים יחד בעת הקור הלא יתחממו זה מזה, אבל לאחד השוכב יחידי איך אפשר להתחמם. וכאומר כמו כן הוא בכל הדברים שטובים השנים מן האחד : (מצודת דוד)

[יב] וְאִם-יִתְקַפּוּ הָאָזְזִד הַשְּׁנַיִם יַעֲמְדוּ וְהַזּוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא בְמַהֲרָה לְזַתְקָה:

רש"י ואם יתקפו האחד. אם באו לסטי' עליו לתקפו אם שנים הם יעמדו לנגדו וכ"ס אם ג' הם והחוט המשלש לא במהרה ינתק, ד"א מי שהוא ת"ח וזנו וזן וזן שוב אין תורה פוסקת מזרעו וכן הוא אומר (ישעיה נט) לא ימוסו מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, ד"א חוט המשולש במקרא

ובמסנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא, בפנים אחרים נדרש במדרש
יש אחד ואין שני לו אבל אין סדר כל המקראות הללו מתיישב עליהם :
(כ"ז)

מצודת דוד ואם יתקפו. אם מי מבעלי הזרוע יאנוס את האחד מהם
בחזקת היד, יבוא השני לעזור לו, ואם כן השנים יעמדו נגד האנס ויוכלו
לו : והחוט המשולש. חוט השזור בשלשה כפולות לא במהרה הוא נקרע.
ולמשל נאמר, ורוצה לומר אם שלשה הם שנשתתפו יחד אין למעלה מהם
(מצודת דוד)

מצודת ציון יתקפו. מלשון תקיף וחוזק ואחיזה בכח רב. כמו ולא יוכל
לדון עם שהתקיף ממנו (לקמן ו י) : ינתק. ענין העתק וקריעה. כמו וינתק
את היתרים (שופטים טז ט) : (מצודת ציון)

[יג] טוב ילד מסכן וזככם ממלך זקן וכסיל אשר לא ידע
להזהר
עוד:

כ"י טוב ילד מסכן וחכם. זה ילד טוב ולמה נקרא ילד שאינו בא באדם
עד י"ג שנה : מסכן. שאין האיברים שומעים לו כמו לי"הר : חכם.
שמסכיל את האדם לדרך טובה : ממלך זקן וכסיל. ילד"ר שהוא שליט
על כל האיברים זקן שמסעה שנוכל הוולד הוא נתון בו שנאמר (בראשית
ד) לפתח חטאת רובץ : וכסיל. שמתעבו בדרך רעה כך נדרש במדרש :
אשר לא ידע להזהר עוד. שהרי הזקין ואינו מקבל תוכחה : (כ"ז)

מצודת דוד טוב ילד וגו'. יותר טוב אדם חכם אף אם הוא עדיין ילד ואף
אם דל הוא, והמה סיבות שאין דבריו נשמעים כל כך, עם כל זה הוא
יותר טוב מאדם כסיל אף אם הוא מלך וזקן בשנים, והמה סבות שיהיו
דבריו נשמעים. אשר לא ידע להזהר עוד. סרס המקרא אשר עוד לא ידע
להזהר, ורוצה לומר זהו בעבור כי גם עוד זאת בו אשר לא ידע להזהר
במעשיו כי יחשוב עצמו לחכם, כי אם היה מכיר ערכו והיה נזהר לא היה
אם כן הדבר רע כל כך : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסכן. עני ורש. כמו וחכמת המסכן בזויה (לקמן ט טז) :
להזהר. ענינו כמו זריזות ושמירה מן הנזק : (מצודת ציון)

[יד] כי-מבית הסורים יצא למלך כי גם במלכותו נולד רש:

רש"י כי מצית הסורים ילא למלך. ממקום הטנופת וסרחון כדמתרגמינן ויבאך וסרי : כי גם במלכותו. משמלך באדם נולד הרש המסכן הטוב ממנו ובא מתוך טהרה ולא מתוך טנופת הרחם כך דרשוהו במדרש, ד"א כי טוב ילד מסכן וגומר כמשמעו, אשך לא ידע להזהר עוד שכבר הזקין ברשעו וכסילותו, כי מצית האסורים ילא למלוך כי הילד המסכן סופו שיאמרו עליו שילא למלוך מתוך עוניו ומצית אסוריו שהרי סמ"ך של הסורים נקוד רפי והרי הוא כמו האסורים ס"א כמו (ישעיה יג) ולא יהל שם ערבי כמו יאהל שכן מלינו ביוסף שמלך מתוך יליאת בית האסורים, וכן דוד (שמואל ב ז) אני לקחתיך מן הגוה מאחר הלאן : כי גם במלכותו נולד רש. כי כשך והגון הוא שימלוך כי גם במלכותו הוא נהפך ממנהג השררה ומקטין עצמו אלל החכמים כמדת הרקים, וכן (איוב יא) ועיר פרא אדם יולד שיהפך וישתנה לו ממה שהיה כעיר פרא ויעשה אדם : נולד. נעשה ולשון הוה הוא : (רש"י)

מצודת דוד כי מבית הסורים. כי זה הילד המסכן מלט עצמו בחכמתו מבית האסורים אשר היה כלוא שם ויצא למלוך במדינה, וכאשר קרה ליוסף במצרים : כי גם במלכותו נולד רש. רוצה לומר הגון היה למלוכה, כי גם אמרו עליו הנה זה הרש נולד במלכות כלומר ראוי הוא למלוכה כאלו נולד מלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון הסורים. חסר האליף והראוי האסורים : רש. עני ודל : (מצודת ציון)

[טו] ראיתי את-כל-הזוהים המלהלכים תזוזת השפשי עם הילד השני אשר יעמוד תזוזתו :

רש"י ראיתי את כל החיים וגו'. מלאתי במדרש הספר הזה זה דור המבול שנאמר בהם (בראשית ו) ומכל החי : עם הילד השני. אשך יתקיים תחת אותו הדור שהם נח ובניו : (רש"י)

מצודת דוד ראיתי. בעיני ראיתי את כל האנשים החרוצים והזריזים המטיילים בעולם : עם הילד השני. אותם ראיתי עם הילד השני הנולד אחר זה הילד המסכן, אשר מלט עצמו בחכמתו ויצא למלוך : אשר יעמוד תחתיו. אשר שפטתי בדעתי שהוא יעמוד במלוכה תחת הראשון

המולך אחר המלך הזקן. וכאומר לפי שראיתי כל האנשים החרוצים והזריזים וגם אותו ראיתי ובחנתי חכמתו מול חכמתם וכמוהם כאין נגדו, לכן שפטתי שהוא ימלוך : (מצודת דוד)

מצודת ציון כל החיים. אדם חרוץ וזריז יקרא בפי הבריות אדם חי : **המהלכים.** ענין טיול : (מצודת ציון)

[טז] אִין-קֵץ לְכָל-הָעַם לְכָל-אֲשֶׁר-הָיָה לְפָנֵיהֶם גָּם הָאֲזָרוּנִים לֹא יִשְׁמְזוּ-בּוֹ כִּי-גַם-זֶה הַבָּל וְרַעְיוֹן רְיוּז:

רפ"י אין קץ לכל העם. פרים ורבים היו יותר מדאי כמו שנאמר (איוב כ"א) זרעם נכון לפניהם אשה מתעצרת ויולדת לשלשה ימים ישלחו כלאן עויליהם : לכל אשר היה לפניהם. אין קץ לכל טוב שהיה לפניהם והכל אבד וזרע שאלו יחתו : גם האחרונים. דור הפלגה : לא ישמחו. גם הם בטוב הניתן בידם : כי גם זה. סופו של הכל ורעיון רוח כאשר אדם מהלך אחרי ילכו :

מצודת דוד אין קץ. בימי מלכות מלך הזקן ובימי מלכות הילד הראשון, לא היה קץ לכל העם. וחוזר ומפרש לכל אשר היה לפניהם, רוצה לומר לא היה די להם להיות קץ לכל הטובה אשר היה לפניהם כי לא שמחו בחלקם, וכאומר כמו שהיו לפני המלך הזקן הכסיל כן היו לפני הילד החכם אשר מלך תחתיו כי עם כל חכמתו לא היה בידו להנטותם מדרכם : גם האחרונים. גם בני העם אשר יהיו לאחרונה בימי מלכות הילד השני גם הם לא ישמחו בטובת העושר אשר יהיה בידם כי יתאוו תאוה להרבות עוד, עם כי ימלכו עליהם שני חכמים בזה אחר זה אין בידם להטות לבבם לשמוח בחלקם : כי גם זה הבל. גם המלכת חכמים הבל ושבר רצון, כי אין בידם להישיר דעת בני העם אל הדרך הנכון, אם כן אין תועלת ואין מלוי רצון : (מצודת דוד)

[יז] שְׁמֹר (רַגְלִיךָ) רַגְלֶךָ כַּאֲשֶׁר תִּלְךָ אֶל-בַּיִת הָאֱלֹהִים וְקָרוֹב לְשִׁבְעָה בֹתֵת הַכֹּסִיפִים זָבֹז כִּי-אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע:

רפ"י שמר רגלך : כאשר תלך אל בית האלהים. היאך תלך אם תביא תודה ונדבת שלמים הוא הטוב : ושמר. עצמך שלא תלטרך בהצאת חטאות ואשמות : וקרוב. הוא לשמוע דברי הקדוש צדק הוא והוא טוב וקרוב

להקדוש צ"ה : מתת הכסילים זבח. שיחטא ויזיח קרבן : כי אינם יודעים לעשות רע. אין הכסיל מבין שהוא עושה רע לעלמו : (רפ"ו)

מצודת דוד שמור רגלך וגו'. בעת אשר תלך לבית המקדש, ולא תניח רגליך ללכת שמה בענין דבר הרע בעיני המקום כהבאות חטאות ואשמות, כי טוב שלא תחטא ולא תביא כפרה : **וקרוב לשמוע**. יותר מתקרב האדם אל המקום ברוך הוא בתת לב לשמוע בקולו ולהיות נזהר מן החטא : **מתת**. ממתן הזבח של הכסילים שחוטאים ומביאים קרבן כפרה : **כי אינם יודעים**. רוצה לומר אינם נותנים לב לדעת מהו מעשה הרע ובקלות דעתם יחשבו שטוב בעיני המקום לחטוא ולהביא קרבן כפרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתת. מלשון נתינה. כמו ביום תת ה' (יהושע י יב) : (מצודת ציון)

קהלת פרק-ה

[א] אל-תבהל על-פיך ולבך אל-ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על-הארץ על-כן יהיו דבריך מעטים:

רפ"ו להוציא דבר לפני האלהים. לדבר קשה כלפי מעלה : כי האלהים בשמים ואתה על הארץ. ואפילו חלש מלמעלה וגבור מלמטה אימת חלש על הגבור וכל שכן גבור מלמעלה וחלש למטה : (רפ"ו)

מצודת דוד אל תבהל על פיך. אל תמהר לדבר בפיך ואפילו לבד אל ימהר לפתותך להוציא מפיך דבר תלונה כלפי מעלה להתרעם על מדותיו : כי האלהים בשמים. המקום ברוך הוא הוא מלמעלה ואתה על הארץ מתחת. ואפילו חלש מלמעלה וגבור מלמטה, אימת החלש על הגבור, וכל שכן גבור מלמעלה וחלש למטה : **על כן וגו'**. כי במרבית דברים תבוא להתלונן ולהתרעם מול גזירת המקום : (מצודת דוד)

מצודת ציון תבהל. מלשון בהלה ומהירות : **על פיך**. מלת על באה במקום הבי"ת. כמו וסגרו על מסגר (ישעיה כד כב) : (מצודת ציון)

[ב] כִּי בָּא הַזְּלוּם בְּרַב עֲנִין וְקוֹל כְּסִיל בְּרַב דְּבָרִים:

רש"י כי בא החלום ברוב ענין. כי דרך החלום לבוא ברוב הרהורים שאדם מעיין ומהרהר ביום ודרך קול כסיל לבוא ברוב דברים כי בהרצותו דברים מוסיף קול של כסילות מפיו כי לא יחדל פצע לכך אני אומר יהיו דבריק מעטים : (רש"י)

מצודת דוד כי בא. כי כמו שדרך החלום לבוא במי שמהרהר בהרבה ענינים, כן בא קול כסילות מתלונה ותרעומות במי שמרבה דברים. (ג) נדר לאלהים. לעשות צדקה : **כי אין חפץ בכסילים.** אין הרצון מתקיים בכסילים, כי פעם יחפוץ בדבר מה ולאחר זמן לא יחפוץ עוד בו. והנודר הלא לכסיל יחשב, כי יותר טוב לתת צדקה מבלי נדר. והואיל וכן אל תאחר לשלמו, כי בהאריך הזמן פן לא תחפוץ עוד בהנדר ותמנע לשלמו, לכן את אשר תדור שלם, רוצה לומר שלם מיד בלי איחור : (מצודת דוד)

[ג] כִּי אֲשֶׁר תִּדְרֶה לְאֱלֹהִים אַל-תִּאָזֶר לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין זִנְפִּין בְּכִסְיִלִים אֶת אֲשֶׁר-תִּדְרֶה שְׁלָם:

רש"י אין חפץ בכסילים. אין חפץ לפני הקב"ה ברשעים הנודרים ואין משלמים : (רש"י)

[ד] טוֹב אֲשֶׁר לֹא-תִדְרֶה מִשִּׁתְּדוֹר וְלֹא תִשְׁלָם:

מצודת דוד טוב. יותר טוב שלא תדור כלום משתדור ולא תשלם רוצה לומר ולא תשלם מיד כי פן בהאריך הזמן תתחרט : (מצודת דוד)

[ה] אַל-תִּתֵּן אֶת-פִּיךָ לְזוֹטִיָּא אֶת-בְּשָׂרְךָ וְאַל-תִּאמַר לְפָנַי הַמְּלֶאךָ כִּי שִׁגְגָה הִיא לְבָמָה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עָלַי-קוֹלְךָ וְזוֹבְלֵךָ אֶת-מַעֲשֵׂיךָ יְהִי:

רש"י אל תתן את פיך. ננדר : לחטוא את בשרך. שיפקוד העון על בניך : ואל תאמר לפני המלאך. עליח הבא לתובעך לדיקה שפסקת ברבים : כי

שגגה היא. כשגגה פסקתיה כסצור הייתי שיהיה יכולת בידי ליתן : וחבל את מעשה ידיך. מלות שהיו בידיך שפעית כבר אצדתם כך נדרש במדרש : על קולך. קולך. כשכיל קולך : (רס"י)

מצודת דוד אל תתן. אל תעזוב את פיך לנדור נדר כי זה יהיה סבה להחסיר את בניך מן העולם, כי פן לא תשלם וימותו בניך בזה העון, כן דרשו רבותינו ז"ל בשבת : המלאך. הגובר של ההקדש הבא לתובעך הצדקה שנדרת ופסקת ברבים : כי שגגה היא. אשר בשוגג היתה הפסיקה כסבור הייתי שאוכל לשלם ועתה אין בידי מאומה : למה יקצוף. למה תעשה מתחלה את זאת אשר יחרה אף האלהים על קול הנדר שנדרת בפרסום, וישחית את מעשה ידיך ולא תצליח בהם. כי בגלל הצדקה מתברך האדם במעשה ידיו ולכן כשידור ברבים ולא ישלם ישחת מעשה ידיו כי כן המדה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל תתן. אל תעזוב. כמו ולא נתן סיחון (במדבר כא כג) : לחטיא. ענין חסרון. כמו ולא יחטיא (שופטים כ טז) : בשרך. כן יקראו הבנים. כמו שנאמר והיו לבשר אחד (בראשית ג כד), ורוצה לומר בשר האב והאם נעשה אחד בהבנים : המלאך. שליח : וחיבל. ענין השחתה. כמו וחובל עול מפני שמן (ישעיה י כז) : (מצודת ציון)

י כִּי בָרַב חֲלוּמוֹת וְהַבְּלִים וְדַבָּרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת-הָאֱלֹהִים יִרָא:

רס"י כי ברוב חלומות וגו'. אשר כל מה שיאמרו לך חלומות ונביאי הבל ודברים הרצה לפרוש מאת המקום : כי את האלהים ירא. הרי כי משמש כלסון אלל אל תשמע אל החלומות אלל את האלהים ירא : (רס"י)

מצודת דוד כי ברוב חלומות. אשר עם רוב חלומות ועם אמרי הבל ועם מרבית שאר ענינים לא תחשוש עליהם אלא ירא את האלהים והוא ישמרך מכל רע. ומקרא קצר הוא ומאליו יובן החסרון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ודברים. ענינים. כמו על דבר הכסף (בראשית מג יח) : כי. אלא : (מצודת ציון)

י אִם-עֲשֵׂה רָשׁ וְגֹל מְשֻׁפָּט וְצָדֵק תִּרְאֶה בְּמִדְיָנָה אֶל-תִּתְמָה עַל-הַזּוֹפֵן כִּי גָבַהּ מֵעַל גָּבַהּ שִׁמְר וְגָבַהּ עֲלֵיהֶם:

רפ"י אם עשק רש וגזל משפט ולדק וגו'. אם תראה במדינה שהם עושקים את הרשעים וגוזלים את המשפט ואת הלדק : אל תתמה. על חפצו של מקום כשיציא עליהם רעה : כי גבוה מעל גבוה שומר. ורואה את מעשיהם וגבוהים יש עליהם העושים שליחותו של מקום וידם תקיפה ליפרע מהם : וגזל משפט. גזל של משפט לפי שהוא דבוק הוא נקוד גזל פתח קטן שאם לא היה דבוק היה נקוד גזל קמץ, עניין אחר אם תראה שהם עושקים רשעים וגוזלים משפט ורואה אתה לדק בא לעיר שהקב"ה משפיע להם טובה ואינו נפרע מהם אל תתמה על חפצו של מקום כי כן דרכו להאריך אפו : כי גבוה מעל גבוה שומר. ממתין עד שתתמלא סאתם : וגבוהים. יש לו עליהם ליפרע מהם בצדק עת פקודתם כמו (איוב יד) ולא תשמור על חטאתי (ישעיה כז) שומר אמונים (בראשית לז) שמר את הדבר :

מצודת דוד אם עושק רש. אם יש במדינה בפרסום עשיקת הרש וגזלת המשפט כי אינם עושים משפט ורואה אתה אשר הצדק בא שמה, רוצה לומר שהקב"ה עשה עמהם צדקה, אל תתמה על חפצו של המקום מה שמאריך אף ואינו משלם גמול המפעל : כי גבוה. כי המקום ברוך הוא הגבוה למעלה מעל כל הגבוהים למשול עליהם בכל עת ממתין הוא עד שתתמלא הסאה ואז ישלם הגמול : וגבוהים עליהם. יש לו שלוחים הרבה הגבוהים על אנשי המדינה ההיא למשול עליהם, ועל ידם ישלם להם גמול המפעל :

מצודת ציון עושק. גזל : שומר. ממתין. כמו ואביו שמר את הדבר (שם לו יא) :

[ח] ויתרון ארץ בכל (היא) הוא מלך לשנה יעבד :

רפ"י ויתרון ארץ בכל היא. ויתרון של יושבי הארץ שהם מתגאים ומכעיסים למקום : בכל הוא. בכל דבר הוא עושה שליחותו ליפרע ואפילו על ידי יתוסין כדרך שעשה לטיטוס : מלך לשנה נעבד. הקב"ה נעשה פועל לציון ליתבע עלבונה ממחריבה ולשלם שכרה לצוניה : (רפ"י)

מצודת דוד ויתרון ארץ. יתרון הטובה שהיה בכל אנשי הארץ איש לא נעדר אף בין הפחותים והשפלים כשתתמלא הסאה יקבלו אז הגמול

משלם ויתהפך הדבר מן ההפך אל ההפך, שאפילו המלך יחסר לחמו עד שיהיה נעבד לבעל שדה לעשות מלאכתו למען יכלכלו מתבואת שדהו : (מצודת דוד)

ט אהב כסף לא-ישבע כסף ומי-אהב בהמון לא תבואה גם-זה הבל:

רס"י אוהב כסף לא ישבע כסף. אוהב מכות לא ישבע מהם : ומי אוהב בהמון. מכות רבות : לא תבואה. ואין באחד מהם מורה מסויימ' וניכרת כגון בנין בית המקדש ובית הכנסת וספר תורה נאה : גם זה הבל. כך נדרשים שני מקראות הללו במדרש ועוד פנים אחרים הגונים אך זה הקדמתי לפי שהוא מענין וגבוהים עליהם שסמכן הכתוב יחד, ד"א ויתרון ארץ בכל היא, שכן עבודת האדמה חשוב הוא על הכל שאפי' הוא מלך רריך הוא להיות נעבד לשדה אם עשתה הארץ פירות יש לו מה יאכל ואם לאו מת ברעב : אוהב כסף לא ישבע כסף. לא יאכל כסף : ומי אוהב בהמון. בהמון : לא תבואה. שאינו אוסף לו פירות גם זה הבל, דבר אחר ויתרון ארץ בכל הוא, שכן של ישראל בכל דברי תורה הוא בין במקרא בין במשנה בין בגמרא : מלך לשדה נעבד. מלך במקרא ובמשנה עודנו רריך להיות נעבד לבעל גמרא שהוא מסדר לפניו הוראות איסור והיתר טומאה וטהרה ודינין : אוהב כסף. אוהב תורה אינו שבע בה : והאוהב בהמון. תורה : לא תבואה. שיש לו מקרא ומשנה ואין לו גמרא מה הנאה יש לו, כל אלו בויקרא רבה : (רס"י)

מצודת דוד אוהב כסף. מי שאוהב לאסוף כסף לא ישבע ממנו, כי לעולם אין די לו במה שקבץ ורוצה להרבות עוד : ומי אוהב בהמון. מי שאוהב להרבות המון עם מעבדים ושפחות ובני בית, לא יהיה לו תבואה לכלכל עצמו, כי צרכי ההמון מרובים ואוכלים את הכל : גם זה הבל. עם כי מטיב הוא לאחרים בתת להם די הספוק, עם כל זה להבל יחשב, כי אין מהראוי לבזבז ביותר : (מצודת דוד)

מצודת ציון בהמון. מלשון המיה. ורוצה לומר מרבית אנשים שגדלה קול המייתם. וכן על ההמון הזה (דה"ב יד י) : (מצודת ציון)

י ברבות הטובה רבו אוכליה ומה-כשרון לבעליה כי אם-

(ראית)

ראות

עִינִי:

רש"י צרבות הטובה. כשיקראל מטיבין מעשיהם : רבו אוכליה. מתן שזכר המלות : ומה כשרון לבעליה. להקב"ה בכל הטבת מעשיהם : כי אם ראות. עיניו. שרואה שהם כפופים לו ונחת רוח לפניו שאמר ונעשה לנו וכן לעניין הקרבנות : צרבות הטובה רבו אוכליה. שמביאים נדבות הרבה רבו הכהנים אוכליה : ומה כשרון לבעליה. לפני הקב"ה : כי אם ראות עיניו. שאמר ונעשה לנו :

מצודת דוד ברבות הטובה. בעת שהטובה מתרבה בבו אדם והצלחתו מרובה, הדרך הוא אשר רבים באים לאכול מן הטובה ההיא ונשאר אם כן חסר טובה כשהיה : ומה כשרון לבעליה. ומהו הטובה הבאה לבעל הטובה המוצלח, רק מראה עיניו אשר ראה את הטובה ולא עוד, הואיל ולא נשאר בידו :

מצודת ציון כשרון. מלשון כשר וטוב : (מצודת ציון)

[יא] מתוקה לענת העבד אם-מעט ואם-הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו בנין לו :

רש"י מתוקה שנת העובד. עובד האדמה ישן וערבה שנתו עליו זין שהוא אוכל מעט וזין שהוא אוכל הרבה כי כזר הורגל כזך : והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון. ושבע נכסים של עשיר בעל פרקמטיאות הרבה אינו מניח לו לישון כל הלילה מהרהר בהן, דבר אחר מתוקה שנת העובד את האלהים, אם מעט ימי שניו ואם הרבה ימי שניו יאכל שזכרו המועט כמרובה, משה פירנס את ישראל מ' שנה ושמואל הנביא פירנס עשר שנים וסקלן הכתוב זה כזה שנאמר (תהלים לט) משה ואהרן זכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו' כך נדרש בתנחומא : והשבע לעשיר. בעל שמועות : איננו מניח לו לישון. בקבר שנאמר (שיר ז) דוב שפתי ישנים כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובות בקבר : (רש"י)

מצודת דוד מתוקה שנת העובד. עובד האדמה הוא ישן וערבה שנתו עליו בין אכל מעט בין אכל הרבה, רוצה לומר אף אם מעט יאכל ישן הוא כאלו אכל הרבה המביא בטבע את השינה וזהו לפי שאין לו כי אם מלאכת

השדה ולא עוד, לזה אין לו במה לחשוב להרהר לנדד השינה מעיניו : **והשבע**. רוצה לומר שביעת רוב העושר אין מניח לבעליו לישון, כי עסקיו מרובים ובכל עת יחשוב להרהר בהם ונגזלה שנתו : (מצודת דוד)

[יב] יֵשׁ רָעָה זּוֹלָה רְאִיתִי הַתְּזוֹת הַשְּׂמֵשׁ עֵשֶׂר שְׂמוֹר לְבַעְלָיו
לְרַעְתּוֹ:

רס"י עוֹשֵׂר שְׂמוֹר לְבַעְלָיו לְרַעְתּוֹ. כַּעֲשֵׂרוֹ שֶׁל קָרָח שֶׁעַל יָדָיו כֵּן נִתְגַּאֲהַה וִירָד לְשָׂאוֹל : (רס"י)

מצודת דוד יש רעה חולה. נמצא רעה כאובה ביותר אשר ראיתי בעולם : **עושר וגו'**. העושר היה שמור לבעליו ולא יצא מתחת ידו, אולם לא לטובתו היה שמור ליהנות ממנו באחרית הימים ולרשת לבניו אחריו, כי אם לרעתו היה שמור, על כי בעבור רוב העושר העלילו עליו המלשינים והיה מיוסר ביסורים : (מצודת דוד)

[יג] וְאֶבֶד הָעֹשֶׂר הֵהוּא בְּעֵינָיו רָע וְהוֹלִיד בֶּן וְאִין בְּיָדוֹ מְאוֹמָה:

רס"י וְאִין וְאִין זִידוֹ מְאוֹמָה. אָף זְכוֹת אֲצוֹת : (רס"י)

מצודת דוד ואבד. גם העושר נאבד ממנו אז בהענין הרע שהביא על בעליו הוא דבר העלילה, כי פזר הון בתת שוחד להציל עצמו מן הרעה אשר הדבקתהו : **והוליד בן**. עוד העושר בידו לא היה לו בן להנהותו מן העושר, ואחר אבדן העושר הוליד בן, ואז אין בידו מאומה להנהותו ולרשת אותו : (מצודת דוד)

[יד] כִּי־יֵשֶׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עֵרוֹם יָשׁוּב לְלֶכֶת כְּשֶׁבָא וּמְאוֹמָה לֹא-יֵשֵׂא בְּעַמְלּוֹ שִׁיכָרְךָ בְּיָדוֹ:

רס"י ומאומה לא ישא בעמלו. כשימות לא ישא זידו שום זכות לזקנה שפשה בממונו בחייו כל עומת שזא אותו הממון כן הלך : (רס"י)

מצודת דוד כאשר. כמו שיצא ערום מבטן אמו כן ישוב ללכת אל המקום הידוע הוא הקבר, וכמו שבא מן הבטן : **ומאומה וגו'**. בזה יפרש לומר לא

ישוב ערום ממש כמו שבא, כי אם מאומה לא יקח מן העושר אשר קבץ בעמל להוליך עמו בידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לא ישא. לא יקח. כמו ובתים ונשאו (מיכה ב ב) : בעמלו. הביית הוא במקום מ"ם. כמו והנותר בבשר ובלחם (ויקרא ח לב) : (מצודת ציון)

[טו] וגם-זה רעה זוזלה כל-עמת שבא כן ילך ומה-יתרון לו שיעמל לריונו:

מצודת דוד וגם זה וגו'. למעלה אמר שזה רעה חולה מה שראה אשר העושר שמור לבעליו לרעתו, ובזה אמר וגם זה רעה חולה שלא נשאר העושר בידו, כנגד שבא כן ילך, כמו שקבץ העושה בעמל כן הלך ממנו בעמל ובענין רע : ומה יתרון. מהו אם כן היתרון הבא לו בדבר אשר עמל לרוח מבלי תועלת : (מצודת דוד)

מצודת ציון כל עומת. ענינו כמו כנגד, רוצה לומר שוה ודומה. וכן לעומת קלעי החצר (שמות לח כא) : (מצודת ציון)

[טז] גם כל-ימיו בוזשך יאכל וכעס הרבה וזולו וקצף:

רש"י וחליו. כמו וחולי והו"ו יתירה כמו וי"ו של (תהלים קד) חיתו יער : (רש"י)

מצודת דוד גם כל ימיו. גם זאת היה בו אשר כל ימיו היה מוטרד בעסקיו ולא היה לו פנאי לאכול ביום, ולא אכל עד כי בא חשכת הלילה : וכעס הרבה. היה מלא מהרבה כעס הבא מרוב העסק, כי אי אפשר שיהיה הכל לפי רצונו הואיל ומרובים היו : וחליו. היה מלא מהחלי הבא מהרבה כעס, ובזה יצא הקצף והראה לרבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וקצף. הוא הראות הכעס אל החוץ : (מצודת ציון)

[יז] הנה אשר-ראיתי אני טוב אשר-יפה לאכול ולשתות ולראות טובה בכל-עמלו ושיעמל תזות-השמש בספר ימי-זיו) אשר-נתן-לו האלהים כי-הוא זולקו:

רפ"י לאכול ולשתות ולראות טובה. לעסוק בתורה שהיא לקח טוב ואל יקבץ הון רב אלא בחלק הניתן לו ישמח כי הוא חלקו : (רפ"י)

מצודת דוד **ראיתי**. בהבנת הלב ראיתי כי טוב לבן אדם. ולתוספת באור אמר עוד אשר יפה וגו' : **ולראות טובה**. רוצה לומר לעשות צדקה וחסד : **בכל עמלו**. בכל העושר שקבץ בעמל תחת השמש : **מספר ימי חייו**. כן יעשה בכל מספר ימיו אשר החיה אותו האלהים : **כי הוא חלקו**. כי כל העושר הוא חלקו אשר חלק לו אלוה ממעל, ואם כן מהראוי שהוא יהנה בו והוא יעשה עמו צדקה וחסד : (מצודת דוד)

[יח] **גם כל-הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן-לוֹ הָאֱלֹהִים עֵשֶׂר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוּ לְאָכַל מִמֶּנּוּ וְלִשְׂאֵת אֶת-זִוְלָתוֹ וְלִשְׂמוֹז בְּעַמְלֹו זֶה בִּמְתַת אֱלֹהִים הִיא:**

רפ"י והשליטו לאכל ממנו. בחייו : לשאת את חלקו. צמותו שיזכהו לעסוק בתורה ובמלות בחייו כדי שיקבל שכר : (רפ"י)

מצודת דוד **גם כל האדם**. מוסב על סוף המקרא, זה מתת אלהים היא לומר גם ההשליטה לאכול וכו' יחשב מתנה מאת המקום כמו העושר עצמו : **והשליטו**. המשיל את לבו ורצונו ליהנות מן העושר : **ולשאת**. לקחת עמו לקבר את החלק אשר חלק לו אלוה ממעל, רוצה לומר לעשות עם העושר צדקה וחסד לקחת עמו זה הזכות אל הקבר : **ולשמוח בעמלו**. רוצה לומר שלא ירע לבבו בתתו מן העושר שקבץ בעמל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונכסים**. בה כלול זהב וכסף וכלים ומקנה וכו'. וכן בנכסים רבים שובו (יהושע כב ח) : **והשליטו**. ענין ממשלה ויכולת : **ולשאת**. ולקחת : **מתת**. מלשון נתינה. כמו ביום תת ה' (שם י יב) : (מצודת ציון)

[יט] **כי לא הרבה יזכר את-יָמֵי זַיִיו כִּי הָאֱלֹהִים בְּעֵנָה בְּשִׂמּוֹזת לָבו:**

רפ"י כי לא הרבה. שאין אורך ימים בעולם הזה : יזכר את ימי חייו. כי מעט הם ולא הרבה ולמה יטרח לאסוף הון יטרח בדבר העומד לו לעולם הבא בחייו : כי האלהים מענה וגו'. הקב"ה עדות קבועה לזה לעולם : בשמחת לבו. ששמח לעשות טוב בחייו וראיתי במדרש זה חלקנה שמדריך

את ישראל לעלות לשילה ברגלים ודרך שמעלה אותן לשנה זו לא היה מעלה אותן לשנה האחרת כדי לפרסם הדבר ולהרגילם לפיכך יחסו הכתוב ועלה האיש ההוא מעירו וגומר, ואומר אני שהמדרכ הזה סוף המקרא הוא כי האלהים מענה בשמחת לבו זה חלקנה שקבע לו הקב"ה בכתובים והעיד עליו (שמואל א יא) ועלה האיש ההוא מעירו : מענה. נקוד פתח קטן לכך אני מפרשו שם דבר כמו (איוז לב) כי אין מענה צפי שלשת האנשים : בשמחת לבו. שהיה שמח ברגל : (רש"י)

מצודת דוד כי לא הרבה וגו'. הוא מקרא מסורס, והראוי יזכור את ימי חייו כי לא הרבה, רוצה לומר יחשוב בלבבו את ימי חייו אשר אינם מרובים, לכן ימהר ליהנות מן העושר ולעשות צדקה וחסד בשמחת הלבב עודו חי : כי האלהים. כאומר פן מי יחשוב מי יודע תעלומות לב אם עשיתי בשמחת הלב, לזה אמר כי האלהים היודע מחשבות הוא לו לעד אם עשה בשמחת לבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מענה. ענין עדות. כמו לא תענה (שמות כא יד) : (מצודת ציון)

קהלת פרק-ו

[א] יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תְּנוּת הַשָּׁמַיִם וְרֵבָה הִיא עַל-הָאָדָם:

רש"י ורבה היא על האדם. בהרבה בני אדם היא נוהגת : (רש"י)

מצודת דוד ורבה היא. הרעה הזאת היא גדולה על האדם ומצירה מאד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ורבה. גדולה. כמו על כל רב ביתו (אסתר א ח) : (מצודת ציון)

[ב] אִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן-לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשְׂרֵי וְנִכְסִים וְכָבוֹד וְאִינְנוּ זֹסֵר לְנַפְשׁוֹ | מִכָּל אֲשֶׁר-יִתְּאוֹה וְלֹא-יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכָל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נִכְרִי יֹאכְלֵנוּ זֶה הַבָּל וְזוֹלֵי רַע הוּא:

רפ"י עוֹשֵׂר וּנְכָסִים. לפי פשוטו כמשמעו : ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו. שיהא שמח בחלקו למאוא קורת רוח בעשרו כי שואף לעשות ולהרבות הון כענין שנאמר (חזקוק ב) והוא ימות ולא ישבע וגם לא ישליטנו לעשות דקה לאכול הימנה לעתיד ואיש נכרי יטול אותו ממון ויעשה בו דקה ויהנה ממנו, ומדרש אגדה דדברי תורה : עוֹשֵׂר וּנְכָסִים וכבוד. מקרא משנה ואגדה : לא ישליטנו. שלא זכה לגמרא ומתוך כך אין הנאה ממנו בקום דבר הוראה : כי איש נכרי יאכלנו זה בעל הגמרא : (רפ"י)

מצודת דוד איש וגוי. רוצה לומר ראיתי איש וגוי : וכבוד. מן הבריות, והוא דבר המרחיב את הלב ומשמחו : ואיננו חסר לנפשו. אין הוא חסר אל נפשו מכל אשר יתאוה רוצה לומר יוכל הוא למלאות רצון נפשו בכל מה שיתאוה כי אין חסר לו כלום : ולא ישליטנו האלהים. אבל האלהים לא נתן לו ממשלה ויכולת ליהנות מן העושר, כי הטה את לבו לקמץ : איש נכרי. הזר ממנו שאינו ראוי לירשו הוא יאכל את העושר, כי יבא לידו ויהנה ממנו : זה הבל. אסיפת ההון היה מבלי תועלת, והוא מכאוב רע בראותו שזולתו יהנה ממה שקבץ הוא : (מצודת דוד)

אם-יוליד איש מאה ושנים רבות יזויה ורב | שיהיו ימי-שניו ונפשו לא-תשבע מן-הטובה וגם-קבורה לא-היתה לו אמרתי טוב מבני הנפל:

רפ"י אם יוליד איש מאה. בנים : ורב שיהיו ימי שניו. (ורב הון וכל טוב ימי שניו) שלו, ורב לשון די, די לכל טובה : ונפשו לא תשבע. מאותה הטובה שאינו שמח בחלקו להתקרב רוחו צמה שבידו : וגם קבורה לא היתה לו. פעמים שנהרג וכלבים אוכלים אותו וכל הדברים האלו נמארו באחאב שהוליד בנים הרבה וממונו הרבה והיה חומד של אחרים ולא מלא קורת רוח בממונו וכלבים אכלוהו : טוב ממנו הנפל. של אשה כי הנפל זהבב צא והלך ולא ראה טובה ולא נתאוה לה ואין לו להטעור : (רפ"י)

מצודת דוד מאה. רוצה לומר מאה בנים המשמח לב מולידים : ורב וגוי. בגודל ובכבוד אשר יהיו ימי שניו : ונפשו. אבל נפשו לא שבעה מן הטובה, כי לא מילא תאותה בשום דבר : לא היתה לו. כי חית השדה אכלוהו : טוב ממנו. מי שאירע לו כאלה, נפל האשה טוב ממנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ורב.** גדול רוצה לומר מכובד : **הנפל.** כן יקרא הנולד מת :
(מצודת ציון)

[ד] **כי-בהבל בא ובזושר ילך ובזושר שמו יכסה:**

מצודת דוד **כי בהבל בא.** הנפל הזה כשבא לעולם מתחלה בא מבלי השיג תועלת, וכשהלך אל הקבר הלך בחושך, רוצה לומר לא ראוהו מי ולא ידע ממנו אחר זה לא יזכר שמו, כאלו השם נתכסה בחושך ואין מי רואהו להזכירו. והוא ענין מליצה, כי באמת לא נקרא לו שם : (מצודת דוד)

[ה] **גם-שמש לא-ראה ולא ידע נזות לזה מזה:**

מצודת דוד **לא ראה.** הנפל הזה : **ולא ידע.** מעולם לא ידע נחת הרוח שיש מדבר אחד יותר ממה שיש מדבר אחר, והואיל וכן אין לו להצטער מה שהיה חסר מן הטובה, כי מעולם לא ראה טובה ולא נתאווה לה, אבל האיש שילד מאה וגוי יודע הוא מהו טובה ועל שנעדרה ממנו צערו מרובה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **נחת.** רוצה לומר נחת רוח : (מצודת ציון)

[ו] **ואלו זזיה אסף שנים פעמים וטובה לא ראה הלא אל-
מקום אזור הכל הוקף:**

רש"י **ואלו חיה.** ואם חיה אלפים שנה מה יתרון לו הואיל וטובה לא ראה הלא סופו לקוב אל העפר כשאר העניים : (רש"י)

מצודת דוד **ואלו חיה.** ואם חיה : **פעמים.** שני פעמים אלף שהם שני אלפים : **לא ראה.** רוצה לומר לא התענג בטובה : **הלא אל מקום אחד.** רוצה לומר מהו הנאה שמצא באריכות ימיו, הלא במותו ישוב אל העפר כשאר העם, כי הכל הולך אל מקום אחד הוא הקבר וכמוהם כמוהו :
(מצודת דוד)

[ז] **כל-עמל האדם לפיהו וגם-הנפש לא תמלא:**

רס"י כל עמל האדם. בצביל פיהו הוא שיהנה ויאכל בעולם הזה והבא וזה לא נהנה בחייו : וגם הנפש לא תמלא. בתמיה כלומר וזה אפי' תאותו לא תמלאה בהנאה מועטת כמו (שמות טו) תמלאמו נפשי לשון השגת תאוה, ואחרי שכן הוא :

מצודת דוד כל עמל. מה שהאדם עמל לקבץ הון, הוא למען יהיה לו מה לתת אל פיהו לאכול ולשתות : וגם הנפש. ישמור שלא תכרת, רוצה לומר שיתן מהונו צדקה לזכות את הנפש : (מצודת דוד)

מצודת ציון תמלא. ענינו כריתה וחתוך. כמו התמלא בשכות עורו (איוב מ לא) :

[ח] כִּי מֵהַיּוֹתֵר לְזִכְרְכֶם בֵּין-הַכֹּסִיל מֵהַלְעֵנִי יוֹדַע לְהֵלֵךְ נֶגֶד הַזְּוִיִּים:

רס"י מה יותר לו. בחכמתו משאם היה כסיל : ומה לעני. חסרון מן העשיר שאין לו קורת רוח גם הוא יודע להלך בארץ אלל החיים, ד"א וגם הנפש לא תמלא לעולם הבא שהרי לא עשה מעשים טובים בחייו : (רס"י)

מצודת דוד כי מה יותר. מהו היתרון שיש לחכם יותר מן הכסיל, כי אם מה שנותן לב לעני לדעת את מחסורו ולהחיותו ברעב, למען יוכל גם הוא ללכת נגד החיים ודומה להם :

מצודת ציון נגד. ענינו השואה ודמיון. וכן ואלכה לנגדך (בראשית לג יב) :

[ט] טוֹב מִרְאֵה עֵינַיִם מִהֵלֵךְ-נֶפֶשׁ זֶם-יָהּ הַכֹּל וְרַעוּת רְיוּז:

רס"י טוב מראה עינים מהלך נפש. טוב היה והוכשר לזה לראות עושרו למראה עיניו ממאכל ומשחה ההולך בנפש, דבר אחר טוב מראה עינים מהלך נפש טוב היה לזה והוכשר ללכת אחר עיניו לגזול ולעשוק מהילוך נפשו שלא נתן לב היכן נפשו תלך כשימות : גם זה הכל. הוא הניתן לרשעים :

מצודת דוד טוב מראה עינים. טוב היה אם היה אדם רואה בעיניו מהלך הנפש לאחר המיתה, לאיזה מקום הולך נפש הצדיק ולאיזה מקום הולך נפש הרשע, והיה אם כן יודע ההפרש, ועל ידי זה היה מיישר דרכו : גם זה הבל. אבל באמת שגם זה הבל מבלי תועלת, כי אז היה עובד את המקום על מנת לקבל פרס ולהנצל מן העונש, ויותר טוב לעבדו שלא על מנת לקבל פרס : ורעות רוח. בדבר הזה היה לו רעות רוח, כי אז היה עובד את המקום שלא ברצון כי אם מאהבת השכר ויראת העונש, מה שאין כן כשעובד מאהבת המקום כי אז יעבוד מרצונו : (מצודת דוד)

יג מה-שִׁהִיָּה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ וְנוֹדַע אֲשֶׁר-הוּא אָדָם וְלֹא-
יוֹכֵל לְדִין עִם (שִׁהִתְקִיף) שִׁתְּקִיף בְּמִנּוֹ:

רפ"י מה שהיה כבר נקרא שמו. חשיבות וגדולה שהיתה לו בחייו, כבר נקרא שמו כלומר כבר היה ועבר כבר ילא לו שם צְסָרָה ועתה חלף ונודע שהוא אדם ולא אל וסופו שמת ולא יוכל לדין עם מלאך המות שהוא תקיף ממנו : (רפ"י)

מצודת דוד מה שהיה. הגדולה שהיה לאדם כבר נקרא שמו בשם גדול עודו חי, וכאומר מה שעבר אין : ונודע. אבל במותו נודע לכל שהיה רק בן אדם, ולא היה בידו לרדת לדין עם מי שהוא תקיף ממנו הוא מלאך המות החזק ממנו, ולא יוכל למנוע את הנפש בדין : (מצודת דוד)

מצודת ציון שהתקיף. ענין חוזק ואלמות. כמו אם יתקפו האחד (לעיל ד יב) : (מצודת ציון)

יא כִּי יֵשׁ-הַבָּרִים הַרְבֵּה בַּרְבִּים הַבָּל בַּיהוָה-יִתֵּר לְאָדָם:

רפ"י כי יש דברים הרבה. שנתעסק בהן בחייו כשחוק המלכים קופים ופילים ואריות הכל הרבו לו ומה יותר לו משמת : (רפ"י)

מצודת דוד כי יש. באמת יש ענינים הרבה מה שהפליא זה לעשות בגדולתו עודו חי, אבל כל אלה מרבים הבל הואיל ואינם נצחיים : מה יותר לאדם. מה יתרון המעלה בא לאדם במה שהוא אדם מחונן דעה יותר מכל החי : (מצודת דוד)

[יב] כִּי מִי-יֹדֵעַ מֵה-טוֹב לְאָדָם בְּזוּזִים מִסֵּפֶר יָמֵי-זָנָיו הַכֹּל וַיַּעֲשֶׂם כִּכְלֹ אֲשֶׁר מִי-יִגִּיד לְאָדָם מֵה-יְהִיֶה אַזְזָרְיו תַּנּוֹת הַשָּׁמַיִם:

רש"י כי מי יודע. כי מי אשר יודע מעשים טובים ומה לאדם לעשות בחייו שיהיו טובים לו לעולם הארוך : מספר ימי חיי הזכו. שהם מעט מספר : ויעשם. לאותם מעשים בשעה מועטת שהוא חי שהוא זמן קצר ככל עוף העובר ואף על פי שאמר שלמה ככל סתם ולא פירש אם כל דקל אם כל כותל שהם קבועים כבר פירשו דוד חזיו (תהלים קמד) ימיו ככל עובר זהו כלו של עוף הפורח כך נדרש במדרש : אשר מי יגיד לאדם. כמה יתקיים הון שקבץ מעוסק לבניו אחריו תחת השמש : (רש"י)

מצודת דוד כי מי יודע. רוצה לומר מעט המה אשר ישכילו לדעת מהו הטוב אל האדם לעשות בחייו, במספר ימי חייו ההבל אשר הוקצה לו מן השמים : ויעשם. למען עשות המעשים האלה עודו חי בכל עת, ולא ינוח כצל הזה אשר לא ינוח בעת מן העתים, כי תמיד נוטה הוא ממקום למקום בעבור נטיית השמש. ומוסב למעלה לומר הואיל ולא רבים יחכמו להבין את זאת לכן לא בא יתרון מעלה לאדם במה שהוא אדם מחונן דעה : אשר מי יגיד לאדם. רוצה לומר לא סוף דבר שאין אדם יודע דבר מושכל מה לעשות בחייו, כי אפילו דבר מוחש אשר יהיה מאחורי ערפו אין ידוע לו בזה העולם, וצריך הוא שיהא מי יגיד לו מה הוא : (מצודת דוד)

קהלת פרק-ז

[א] טוֹב שֵׁם בְּשֵׁמֶן טוֹב יוֹם הַבְּנוֹת מִיּוֹם הַהוֹלָדוֹ:

רש"י טוב שם משמן טוב. יפה לאדם שם טוב משמן טוב, וזיוס המות טוב השם מיום הולדו לכך הוקש שם טוב לשמן יותר משאר משקין שהשמן אתה נותן לתוכו מים והוא כף ועולה וניכר אצל שאר משקין אתה נותן לתוכן מים והם זולעים, טוב שם משמן טוב שמן טוב יורד למטה שנאמר

(תהלים קלג) כשמן הטוב היורד על הזקן שם טוב עולה למעלה שנאמר (בראשית יב) ואגדלה שמך, שמן טוב לשעה ושם טוב לעולם שנאמר (תהלים עב) יהי שמו לעולם, שמן טוב הולך מקיתון לטרקלין ולא יותר ושם טוב לסוף העולם אמר רבי יהודה ברבי סימון מלינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום החיים ויאלו שרופי' והם נדב ואזיהוא שנמשחו בשמן המשחה ומלינו בעלי שם טוב שנכנסו למקום המיתה ויאלו חיים חנניה מישאל ועזריה שיאלו מכבשן האש : ויום המות מיום הולדו. נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא מתה נסתלקה הבאר וכן אהרן בעמוד ענן וכן משה

משה : זמן : (כ"ט)

מצודת דוד טוב שם. שם טוב היוצא לאדם מרחוק בעבור מעשיו ההגונים הוא יותר טוב משמן הטוב הנוסף ריח טוב למרחוק, כי שמן הטוב דרכו להפיג ריחו בכל עת והוא הולך וחסור, אבל שם טוב דרכו ללכת ולהתגבר בכל פעם : **ויום המות.** יותר טוב לאדם יום המות מיום הולדו, כי השם הטוב שיצא לו בחייו לא יפסק אחר המיתה, אבל ביום הולדו אין ידוע עדיין אם יזכה לשם טוב ואם יתקיים השם : (מצודת דוד)

[ב] טוֹב לְלֶכֶת אֶל-בַּיִת-אֱבֹל מִלְכַּת אֶל-בַּיִת מִשְׁתֵּה בְּאֵשֶׁר
הוּא סוּף כָּל-הָאָדָם וְהַזֵּי יִתֵּן אֶל-לִבּוֹ:

רש"י טוב ללכת אל בית אצל. מדה הנוהגת בחיים ובמתים : מלכת אל בית משתה. שהיא מדה שאינה נוהגת אלא בחיים : באשר הוא סוף כל האדם. בשביל שהאצל הוא סוף כל האדם סופו של כל אדם לבא לידי כך לפיכך החי יתן אל לבו כל מה שאגמול חסד עם המת אלטרך אני שיגמלו לי במותי דידל ידלוניה דיטען יטענוניה דיספד יספדוניה דיילוה ילונייה, ד"א באשר הוא סוף כל האדם שהמיתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא עכשיו גומל לו חסד לא יגמול לו עוד אצל בית המשתה זימנו ולא הלך יוכל לומר לו סופך שיוולד לך בן ושם אהיה עמך תבא לך שמחת חתונת בניך ושם אלך : והחי יתן אל לבו. הדבר הזה שאם לא עכשיו יגמול לו חסד לא יגמול לו עוד : (כ"ט)

מצודת דוד טוב ללכת. יותר טוב ללכת לבית האבל לשמוע קנות ויללות המעציב את הלב, מללכת לבית המשתה לראות שמחות ורקודין המרחיב

את הלב : באשר. בעבור אשר מקרה האבל הוא סוף של כל אדם, כי כולם ימותו ויתאבלו עליהם, והחי ההולך לבית האבל אף כי עודנו חי יתן אל לבו שגם עליו יתאבלו בבוא עת חליפתו, ובזה יחרד ויכנע לבבו ויהיה נשמר מן החטא : (מצודת דוד)

אג טוֹב כַּעֵס מִשְׁזוֹק כִּי-בָרַע פָּנִים יֵיטֵב לֵב:

רס"י טוב כעס משחוק. מי שרודפת מדת הדין אחריו אל יכטער טוב היה להם לדור המבול אם הראה הקב"ה פנים זעומות על עבירות שצידם משחוק ששחק עמהם שאילו הראה להם קימעה רוע פנים היו חוזרים למוטב, טוב היה לאדוניהו אם עלצו אציו על כל עבירה שהיה עושה משחוק שהראה לו ובסוף נהרג עליו : ייטב לב. יהפוך לב האדם להטיב דרכיו (רס"י)

מצודת דוד טוב כעס. אם יחטא לחברו וזה מראה לו כעס יותר נוח לו משיראה לו פנים שוחקות כי במה שמראה לו רוע פנים של זעם נח החימה וייטב הלב ולא יתנקם עוד כי כן הטבע, אבל אם מראה לו פנים שוחקות השנאה טמונה בלבו ולא יחמול ביום נקם לעת מצוא : (מצודת דוד)

אד לֵב זֹכְמִים בְּבַיִת אֹכֵל וְלֵב כְּסִילִים בְּבַיִת שְׂמוּזָה:

רס"י לב חכמים צבית אצל. מחשבתם על יום המיתה : ולב כסילים צבית שמחה. אין חרדים מיום המיתה ולצם צריא כאלום : (רס"י)

מצודת דוד לב חכמים. מחשבת החכמים הוא בבית אבל, בכל עת יחשבו בענין אבלות למען יכנע לבבם להיות נשמר מן החטא : בבית שמחה. תמיד יחשבו בענין שמחת הרקוד וקלות הראש המרגיל לעבירה : (מצודת דוד)

ה טוֹב לְשִׁמְעַ גְּעֵרַת זֹכָם מֵאִישׁ שִׁמְעַ שִׁיר כְּסִילִים:

מצודת דוד טוב לשמוע. יותר טוב לשמוע גערת נזיפה מן החכם, אף כי יחריד את הלב, מכל מקום לטובה יחשב, כי אין דרך החכם להשמיע גערת נזיפה כי אם ליישר הדרך, אם כן הגערה ההיא לטובת השומע :

מאיש. רוצה לומר אף אם הוא איש חשוב ירא אלהים אשר לא יקל ראש בעבור שמיעת השיר, ויש אם כן בזה מן הטוב, כי משמח את הלב ומסיר את היגון, מכל מקום הואיל והכסילים הם המשוררים אי אפשר שלא ישמיעו לאזן השומע דבר קלות ראש, ולפי שעה יבא בלבו מחשבת קלות ראש : (מצודת דוד)

י **כִּי כְּקוֹל הַסִּירִים תִּזְזַת הַסִּיר כֵּן שְׁזוֹק הַכְּסִיל וְגַם-זֶה הַבֵּל:**

רש"י כי כקול הסירים. עליו קולים אשפוי"נך זלעז : תחת הסיר. תחת סיר נחשת הכפוי על תבערת קולים והם מהקקשים לתוכה אמר רבי יהושע בן לוי כל קיסיא כד אינון דלקין לית קלהון אזיל זרם הלון סירייתא קלהון אזיל למימר אף אנן מן קיסיא מודיעים אף אנו מן העלים ויש לורך זנו אף הכסילים מרזים דברים לומר גם אנו מן החסובים : גם זה הבל. ועמל הוא שמסר הקב"ה לצריות להיות יגעים ומקנתרים בהם : (רש"י)

מצודת דוד **כקול הסירים**. כמו קול תבערת קוצים שתחת הסיר ישמיעו קול קשקוש יקשקשו בסיר, ולא יבא בסדר מיושר כדרך שבא מכלי הניגון : **כן שחוק**. כן הוא שחוק שמחת השיר מהכסיל, כי לא יבא בסדר מיושר כדרך השיר אבל יערב בו דברי קלות ראש : **גם זה הבל**. לכן גם זה הבל עם כי יש בהשיר מה מן הטוב כי משמח הלב ומסיר היגון, עם כל זה הוא הבל הואיל ומערב בו דברי קלות ראש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הסירים**. ענפי קוצים. כמו עד סירים סבוכים (נחום א י) : **הסיר**. כן יקרא קדרה של נחשת. כמו והיה כל סיר (זכריה יד כא), ואמר בלשון הנופל על הלשון : (מצודת ציון)

י **כִּי הָעֹשֶׂה יְהוֹלֵל זֶכֶם וַיֵּאבֵד אֶת-לֵב בְּמִתְנָה:**

רש"י כי העושה יהולל חכם. כשהכסיל מקנתר את החכם מערצב לעתו וגם הוא נכשל דתן ואצירים קנתרו את משה לומר (שמות ה) ירא ה' עליכם וישפוט וגומר וערצבוהו ואבדו את לבו וגרמו לו שיהפיד כנגד הקב"ה ואמר (שם ה) והאל לא הללת את עמך ונענש בדבר שהסיבו עתה תראה ולא תראה במלחמת ל"א מלכים : לב מתנה. לב חכמה שהיא מתנה לאדם שנאמר (משלי ז) כי ה' יתן חכמה : עושה. לשון ריב וקנתורין יש פנים

אחרים אך מפרידין המקראות זו מזו וכי האמור בראש המקרא מוכיח
שמחובר למקרא סלפניו : (כס"י)

מצודת דוד כי העושק. כאומר אף אם האיש החכם הזה יגער בכסילים
בשמעו כי ידבר דברי קלות ראש, עם כל זה לא טוב לשמוע, כי כשיגער
בהם ישיבו גם המה דברי קנתור ויערבבו דעת החכם ויאבד את לב חכמה
וידבר גם הוא בלי דעת, לכן טוב ללכת מנגד : (מצודת דוד)

מצודת ציון העושק. ענין קנתור וערעור. כמו את כל העשוקים (לעיל ד א)
: יהולל. ענין ערבוב הדעת. כמו ושופטים יהולל (איוב יב יז) : לב מתנה.
רוצה לומר לב חכמה שהיא מתנה לאדם מאת המקום. כמו שנאמר כי
ה' יתן חכמה (משלי ב ו) : (מצודת ציון)

[ח] טוֹב אַחֲרֵית דְּבַר מְרֵאשִׁיתוֹ טוֹב אֶרֶךְ-רֵוּזוֹ מִגְּבַהּ-רֵוּזוֹ:

כס"י טוב אחרית דבר מראשיתו. כמשמעו בראשית הדבר אין לנו יודעים
מה יהא בסופו אבל כשאחרי טוב נגמר בטובה, דבר אחר טוב אחרית
דבר מראשיתו בזמן שהוא מראשיתו טוב שנתכוונו לטובה כשהתחילו בו
כדי מאיר הוא קאים ודריש כוליה מילתא באלישע בן אזויה במדרש קהלת
: ארך רוח. המאריך רוגזו ואינו ממחר לריב : (כס"י)

מצודת דוד טוב אחרית דבר. רוצה לומר כמו שאחרית הדבר הוא טוב
יותר מן הראשית כי בראשית הדבר לא נודע מה יעשה בה, אבל כשנגמר
הדבר נודע הכל, כן טוב יותר המאריך רוגזו ואינו ממחר לריב, ממי שהוא
גבה רוח אשר בעבור זה ימהר להתקצף, כי הממהר להתקצף עומד הוא
עדיין בתחלת הריב ולא נודע מה יהיה בסוף בהכלים אותו רעהו אבל אם
מאריך אף מאליו ישקע הריב וכאלו נשלם הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון רוח. ענינו רוגז. כמו הניחו את רוחי (זכריה ו ח) : מגבה רוח.
ענין גאוה יתירה : (מצודת ציון)

[ט] אֶל-תְּבַהֵל בְּרוּזוֹךְ לְכַעֵס כִּי כַעַס בְּזוּזִיק כְּסִילִים יָנוּזוּ:

כס"י אל תבהל. אל תמהר : (כס"י)

מצודת דוד אל תבהל ברוחך. בעת התרגוז אל תמהר להראות הכעס, כי

הראות הכעס מצא לעצמה מקום מנוח ומשומר בחיק הכסילים ומהם לא נעזב על כי לא יתבוננו אשר רעיהם יכלימם לכן המשכיל ידום בעת ההיא ולא יתקצף מהר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל תבהל. אל תמהר : (מצודת ציון)

[י] אַל-תִּאמַר בְּמֶה הָיְתָה שְׂהֵימִים הָרֵאשִׁימִים הָיוּ טוֹבִים מֵאִלָּה כִּי לֹא מִזְכָּמָה שְׁאֵלָתְךָ עַל-זֶה:

רש"י אל תאמר מה היה שהימים וגו'. אל תתמה על הטובה שהיתה צאה על הלקיים הראשונים כדור המדבר ודורו של יהושע ודורו של דוד : כי לא מחכמה שאלת. שהכל לפי זכות הדורות : (רש"י)

מצודת דוד אל תאמר. אל תתמה מפני מה היה זה אשר ימים הראשונים כדורו של יהושע וכדורו של דוד היו טובים יותר מאלה הימים, כי אז מצאו טובה מרובה אשר לא נמצא כזה באלה הימים : כי לא מחכמה שאלת על זה. השאלה ההיא לא שאלת מן החכמה עצמה, כי אלו שאלת אותה היא היתה משיבה אמריה בטוב טעם ודעת, אבל האדם דעתו קצרה להבין את זאת. או השאלה ההיא לא שאלת מפאת חכמה כי אם מפאת כסילות. (כי דרך החכם לשאול שאלות הגונות כפי עומק חכמתו, ודרך הכסיל לשאול שאלות שאין בהם ממש לפי כסילותו) : (מצודת דוד)

[יא] טוֹבָה זְכָמָה עִם-זִנְזָלָה וְיִתֵּר לְרֵאִי הַשְּׁבִישׁ:

רש"י טובה חכמה וגו'. חכמתם עמדה להם עם נחלת זכות אבותם כי טובה היא החכמה : ויותר לרואי השמש. יתרון היא החכמה לכל הזכיות : לרואי השמש. הן כל הזכיות כדתנן הנודר מרואי החמה אסור אף בסומן לא נתכוון זה אלא צמי שהחמה רואה אותו : (רש"י)

מצודת דוד טובה חכמה. אם מי מצא בית והון נחלת אבות, מכל מקום החכמה טובה היא אליה, כי בלעדה לא תתקיים נחלתו בידו : ויותר. וביותר יש צורך אל החכמה לאלו שהם רואי השמש, רוצה לומר המסתכלים במערכת השמים להוריד מהם השפעה לעצמם, כי אלו אין בידם מאומה וכל בטחונם במערכת השמים לזה צריך חכמה. (וזכר השמש לפי שהיא הגדולה מכולם ופועלת הרבה בתחתונים, ולכן תקרא מלכת השמים מלשון מלכה וכמושי"כ בתחלת הספר) : (מצודת דוד)

[יב] כִּי בְּצַל הַזְּכָמָה בְּצַל הַכֶּסֶף וַיִּתְרוֹן דַּעַת הַזְּכָמָה תְּנוּגָה בְּעֵלְיָהּ:

רס"י כי צל החכמה צל הכסף. כל מי שיסנו צל החכמה יסנו צל הכסף שהחכמה גורמת לעושר שיבא : ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה. ועוד החכמה יתירה על הכסף שהחכמה תחיה בעליה : (רס"י)

מצודת דוד כי בצל החכמה. החוסה בצל החכמה הוא כאילו יחסה בצל הכסף, כי לפעמים יוכל האדם לכלכל עצמו די מחסורו עם החכמה כמו בכסף : ויתרון. עוד יש יתרון מעלה בדעת החכמה, כי היא תחיה את בעל החכמה, אבל הכסף פעם היא סיבה על מיתת בעליה, כי יעמדו עליו רוצחים לקחת העושר : (מצודת דוד)

[יג] רָאָה אֶת-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי בִּי יוֹכֵל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוְתוּ:

רס"י ראה את מעשה האלהים. היאך הוא מתקן הכל לפי הפעולה של אדם גן עדן לכדיקים וגיהנם לרשעים ראה לך באיזה תדבק : כי מי יוכל לתקן. לאחר מיתה את הדבר אשר עושו בחייו : (רס"י)

מצודת דוד ראה. הסתכל את מעשה האלהים כמה הם מיושרים ומתוקנים, כי מי מבני האדם יוכל לתקן את הדבר אשר קלקל אותו, אבל המקום ברוך הוא יוכל לתקן את הדבר אשר קלקל בעון הדור. וכמו שאמרו רז"ל בראש השנה אם בעון הדור נגזר על גשמים מועטים ולאחר זה הטיבו מעשיהם מתקן הוא את הקלקול, כי מורידם בזמנם ובמקום היותר צריך ואינו מאבד טפה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עושו. ענין קלקול : (מצודת ציון)

[יד] בְּיוֹם טוֹבָהּ הֲיִיה בְּטוֹב וּבְיוֹם רָעָה רְאָה גַם אֶת-זֶה לְעֵמֶת-זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים עַל-דְּבַרְתָּ שְׁלֵא יִמָּצֵא הָאָדָם אֲזָרוּ:

רפ"י **ביום טובה היה בטוב.** ביום שישי צידך לעשות טובה היה בעושי הטובה : **וביום רעה ראה.** כשתצוא הרעה על הרשעים אתה תהיה מן הרואים שנאמר (ישעיה סו) וילאו ורלו בפגרי האנשים וגו' ולא תהיה מן הנראים והיו דראון לכל בשר : **גם את זה לעמת זה.** הטובה ושכר פעולתה לעמת הרעה ושכר פעולתה : **שלא ימלא האדם אחריו מאומה.** להרהר אחריו של הקב"ה : (רפ"י)

מצודת דוד **ביום טובה.** ביום בוא טובה בעולם היה בטוב, רוצה לומר קבל את הטובה ותתענג בדשן נפשך : **וביום רעה.** בעת בוא רעה בעולם הסתכל בהרעה להבין על מה באה וקבל אותה למרק את העון : **גם את זה.** רוצה לומר הרעה עצמה שלח המקום, גם עשה אותה לעומת העון, רוצה לומר מדה במדה : **על דברת.** ועשה כזאת בעבור שלא ימצא האדם להרהר אחריו מאומה, כי מגמול העונש ישכיל האדם לדעת את הפשע הדומה לה (מצודת דוד)

מצודת ציון **על דברת.** בעבור. כמו על דבר הכסף (בראשית מג יח) : (מצודת ציון)

[טו] **את-הכל ראייתי בימי הבל, יש צדיק אבד בצדקו ויש רשע במאריך ברעתו:**

רפ"י **יש לדיק אובד צדקו.** אע"פ שהוא אובד עודנו עומד צדקו מעשה ביום בן פנחס הכהן שעלתה נימא צדקו קראו לרופא לחתוך רגלו אמר לו כשאתה מגיע לחוט השערה הודיעני וכן עשה קרא לחוניא בנו אמר לו בני עד כאן היית חייב ליטפל בי מכאן ואילך אין אתה חייב ליטפל בי שאין כהן מטמא לאבר מן החי מאביו : (רפ"י)

מצודת דוד **את הכל.** כל הדברים המתהוים והנעשים בעולם השגחתי בהם בהתבוננות רב בכל ימי למען דעת תוכן הדברים ועומק הענינים : **בימי הבל.** כן יקראו ימי האדם, לפי שאינם נצחיים : **יש צדיק.** והנה השכלתי אשר יש צדיק נאבד מן העולם כאשר יחטא מעט, שזהו בעבור רב צדקו, כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ואילו לא היה צדיק גמור לא היה נענש על זה : **מאריך ברעתו.** מאריך ימי טובה, וזהו בעבור רעתו אשר גברה כי אז יאריך ימי טובה להיות מוטרד מעולם הבא : (מצודת דוד)

[טז] אֶל-תְּהִי צְדִיקָה הַרְבֵּה וְאֶל-תִּתְּוֹזְכֶם יוֹתֵר לְמַעַן תִּשְׁוֹמֵם:

רש"י אל תהי צדיק הרבה. כשאול שדימה להיות לדיק וריחם על הרשעים : ואל תתחכם יותר לדון ק"ו של שטות ומה על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה וכו' : (רש"י)

מצודת דוד אל תהי צדיק הרבה. לאסור על עצמך מה שהתירה התורה למען עשות סיג וגדר : ואל תתחכם יותר. מאשר גזרה חכמתו יתברך : למה תשומם. למה תעשה כזאת לשבת משומם מבלי בוא מי להתחבר עמך בעבור מרבית הפרישות ותהיה מובדל מן האנשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון תשומם. מלשון שממון : (מצודת ציון)

[יז] אֶל-תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וְאֶל-תְּהִי סָכֵל לְמַעַן תִּמּוֹת בְּלֹא עֵתָךְ:

רש"י אל תרשע הרבה. חפ"י רשעת מעט אל תוסיף להרשיע [ר*] : למה תמות בלא עתך. כשאול שנאמר (ד"ה ח י) וימת שאול צמעלו אשר מעל בנוב עיר הכהנים ובעמלק : (רש"י)

מצודת דוד אל תרשע הרבה. אם בא לך דבר המחריד, אל תחרד יותר מדאי ולא תבלבל דעתך : ואל תהי סכל. לבלי הרגיש כלום בדבר המחריד : למה תמות בלא עתך. למה תעשה כזאת אשר בעבורם תמות בעוד שלא נשלם ימך, כי החרד ביותר הנה החרדה ממיתו, ומי שאינו מרגיש כלום אינו נשמר מדבר המחריד והמות נכון בידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תרשע. ענין חרדה ובלבול. כמו ובכל אשר יפנה ירשיע (ש"א יד) : (מצודת ציון)

[יח] טוֹב אֲשֶׁר תִּאָוֶז בְּזֶה וְגַם-מִיָּה אֶל-תִּנְוֹז אֶת-יְדֶךָ כִּי-יֵרָא אֶלְהִים יֵצֵא אֶת-כַּלְמֶם:

רש"י טוב אשר תאוז בזה וגו'. אחוז בלדק וברשע אם אמר לך הנביא הלא יקל דבר שהוא דומה לך לרשע כגון שאמר שמואל לשאול אל יקל בעיניך לפקפק זו : ילא את כולם. ידי שניהם לקיים הלאק והרשע כהלכתן

(כ"ז)

:

מצודת דוד טוב וגו'. רוצה לומר להחריד מדבר המחריד : **וגם מזה וגו'.** רוצה לומר לאמן הלבב לבל ירגיש הרבה להטריד ביותר : **כי ירא אלהים.** מי שהוא ידא אלהים הוא יוצא ידי שניהם מעט להחריד ומעט לאמץ הלבב, כי החרד ביותר הוא כאלו מסיר בטחונו מה', ומי שאינו מרגיש כלום הוא כאלו אינו חושש על גזרת המקום אשר שלח עליו החרדה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תנח. מלשון הנחה ועזיבה : (מצודת ציון)

[יט] הַחֲכָמָה תִּעֲזֹ לְזֹכְרָם מִעֲשָׂרָה שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר:

כ"י החכמה תעוז לחכם. לפי שאמר אל תרצע הרצה אם רשעת מעט אל תוסף עליו אלא פשפש במעשיך ותהא תוהא על החטא אמר החכמה תעוז לחכם שהיא יועלתו לשון בתשובה : מעשרה שליטים. מצינו ביאשיהו שהעיד עליו הכתוב (מלכים ב כג) וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' הרי עמדה לו חכמתו שפשפש במעשיו וטוב לו מעשרה מלכים שהרשיעו ולא שבו מדרכם : אשר היו בעיר. בירושלים רחבעם אחיה יואש אחרי מות יהוידע אמליה אחז מנקה אמון יהויקים לדקיהו : (כ"י)

מצודת דוד תעוז לחכם. תתן חוזק אל החכם : **מעשרה.** יותר ממה שיתחזק האדם במעוז עשרה שליטים אשר היו בעיר למשול בה. (ואמר מגין עשרה בעבור היותו סך חשבון) : (מצודת דוד)

[כ] כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה-טוֹב וְלֹא יִזְוֹטָא:

כ"י כי אדם אין צדיק בארץ. לפיכך כריך לפשפש במעשיו : (כ"י)

מצודת דוד כי אדם וגו'. אין בכל הארץ אדם צדיק בכל דרכיו אשר תמיד יעשה הטוב ולא יחטא לעולם. והחכמה היא למעוז לחכם כי היא מועצתו לפשפש במעשיו ולמהר לשוב : (מצודת דוד)

[כא] גַּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ אֶל-תַּתָּן לִבָּךְ אֲשֶׁר לֹא-

רש"י גט לכל הדברים וגו'. לפי שנדבר בשאול שקבל לשון הרע על נוצ עיר הכהנים ועליו נאמר אל תרשע הרבה אמר גם לכל הדברים אשר ידברון אליך הולכי רכיל אל תתן לבך להקבלן : אשר לא תשמע את עבדך מקללך. אין טוב אשר תטה אזנך לשמוע את עבדך מקללך. ד"א מעשרה שליטים אלו עשרה דברים המחייבים את האדם, שתי עיניו מראין אותו דברי עצירה, שתי אזניו משמיעין אותו דברים בטלים, שתי ידיו שגוזל וחומס בהן שתי רגליו שמוליכין אותו לדבר עצירה, ופיו ולבו, ד"א החכמי' תעוז לחכם זה נח מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו, ד"א לחכם זה אברהם מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו, ד"א לחכם זה יוסף מעשרה שליטים אלו אחיו, ד"א לחכם זה משה עשרה שליטים עשרה דברים המשמקין את הגוף ע"י מאכל מן פומא לושטא מן וושטא לכרסא וכו' כדאיתא במדרש קהלת וחכמתו עמדה לו למשה שלא נטרך למאכל ארבעים יום וארבעים לילה, כל הפנים הללו במדרש ואיני יכול ליישב עליהן מקרא שלאחריו כי אדם אין לדיק בארץ כל זה נסיתי בחכמה מוסב על מקראות שלמטון (ס"א ולא ודוק) ועל שלמעלן : (רש"י)

מצודת דוד גם לכל הדברים. רוצה לומר עוד תועיל החכמה אשר גם לכל הדברים אשר ידברו בך מדברי בוז וקלון אל תתן לבך לחשוש בהם, ועל ידי החכמה תפלט דרכך עד אשר לא תשמע את עבדך מקללך, כלומר לא תחשוש בהם כאלו לא שמעת, ועם כי תוכל לקחת נקם מעבדך : (מצודת דוד)

[כב] כִּי גַם-פְּעָמַיִם רַבּוֹת יָדַעַ לְבָרְךָ אֲשֶׁר גַּם-(את) אֶתָּה קַלְלָתָ אֲזַרְיָם:

מצודת דוד כי גם פעמים רבות. רוצה לומר לא פעם ולא שנים, כי אפילו פעמים רבות ידע לבך וזכרת בדבר אשר גם אתה קללת אחרים, והחכמה תלמדך לחשוב מדוע אם כן ירע לבבי מה שמקללים אותי : (מצודת דוד)

[כג] כֹּל-זֶה נִסִּיתִי בְּזוֹכְמָה אֲמַרְתִּי אֲזַכְּמָה וְהִיא רְזוּקָה בְּמַנְיָי:

רס"י נסיתי בחכמה. בתורה : אמרתי אחכמה. לדעת את החכמה : והיא רחוקה ממני. ומה היא זו : רחוק מה שהיה. את הדברים הרחוקים שהיו ביצירת בראשית : (רס"י)

מצודת דוד כל זה. כל מה שאמרתי הכל בחנתי בהתחכמות רב : אמרתי אחכמה. רוצה לומר חשבתי להתחכם עוד יותר להשיג הכל, אבל ההשגה ההיא רחוקה היא ממני ואין להשיגה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נסיתי. מלשון נסיון : (מצודת ציון)

[כד] רָחוֹק בַּחֶמְדָּה-שֶׁהִיא וְעֵמוֹק | עֵמוֹק בְּנִי יִמְצְאוּ:

רס"י ועמוק עמוק. הוא מי ימצאנו שאין לי רשות להרהר בהן מה למעלה ומה למטה מה לפניס ומה לאחור : (רס"י)

מצודת דוד רחוק מה שהיה. הדבר אשר כבר היה רחוק הוא מלהשיגו : ועמוק. רוצה לומר אף דבר ההוא אם דבר עמוק הוא אין להשיגו הואיל והוא עמוק, ומי אם כן יוכל למצוא אותו : (מצודת דוד)

[כה] סְבוּתֵי אֲנִי וְלִבִּי לְדַעַת וְלִתּוֹר וּבִקֵּשׁ זִכְמוֹה וְיִוָּשְׁבוּן וְלִדְעַת רָשַׁע כָּסֵל וְהַסְכְּלוֹת הוֹלְלוֹת:

רס"י ועוד סבותי. לדעת ולתור ולזקק חכמת פרסת פרה אדומה וחשבון קץ הגאולה : ולדעת רשע כסל. לעמוד על סוף דעתה של מלאתה וסכלות הוללות מעורבב ומסועמם סבה : (רס"י)

מצודת דוד סבותי אני ולבי. הסיבות פני ומחשבות לבי לדעת ולחפש ולבקש ענין החכמה : וחשבון. רוצה לומר מחשבת בינה להבין דבר מתוך דבר הבא במחשבה ובעיון רב : ולדעת. רוצה לומר מהם להעריך ולדעת גרעון הרשע אשר באדם כסיל, והשטות שיש בהוללות ושיעמום כי אין דבר ניכר אלא מפאת הפכו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולתור. ענין חפוש ובקור : וחשבון. מלשון מחשבה. וכן כי אין מעשה וחשבון (לקמן ט י) : כסל. מלשון כסיל : והסכלות. שטות : הוללות. שעמום : (מצודת ציון)

[כז] וּמוֹצֵא אֲנִי בַּיַּד מִן־הַיָּם וּמוֹצֵא אֶת־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִיא בְּצוּדָיִם וְזָרִים לִבָּהּ אֲסוּרִים יְדֵיהָ טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמְלֹט בְּמִנְזָה וְזוֹטָא יִלְכֹּד בָּהּ:

רפ"י ומואלא אני מר ממות. שהיא קשה מעשרה דברים הקסים שנבראו בעולם כליתא צנצא צתרא בהקותפין ומואלא אני מר וקשה ממנה את האשה זו המינות : וחרמים לבה. לשון מכמורת כמו (חבקוק א) יגורו חרמו יאספהו במכמתו : אסורים ידיה. ומשהחזיקה באלדס הרי הוא כנקשר בקשורי עבותות : אסורים. שם דבר של קשורים כמו (שופטים טו) וימסו אסוריו קשריו כן פירשו מנחם : (רפ"י)

מצודת דוד ומוצא אני. כאומר הן בזה הכרתי פחיתות הרשע וכו', ומאד יש להזהר מהם. והנה בהם מצאתי דבר המר יותר מן המות והראוי לבחור במיתה מבזה : את האשה. רוצה לומר וזאת היא האשה המנאפת, אשר היא כלי צדייה לצודד נפשות הנפתים אחריה : וחרמים לבה. לבה היא כמו רשת, כי במחשבת לבה תלכוד אנשים : אסורים ידיה. ידיה המה כמו קשורים, כי כשאוחזת מי אי אפשר להפרד ממנה : טוב וגו'. מי שמצא זכות לפני המקום ימלט ממנה עד לא הטתו ברוב לקחה : ילכד בה. וכאשר נלכד שוב אי אפשר להפרד ממנה למלט נפשו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצודים. שם כלי מכלי הציידים. וכן במצודה רעה (שם ט יב) : וחרמים. רשתות. כמו יגורו בחרמו (חבקוק א טו) : אסורים. קשורים. כמו וימסו אסוריו (שופטים טו יד) : (מצודת ציון)

[כח] רֵאָה זֶה בּוֹצֵאתִי אִמְרָה קֹהֶלֶת אֹנֶת לְאֹנֶת לְבוֹצֵא זֹשֶׁבוֹן:

רפ"י ראה זה מאלאתי אמרה קהלת אחת לאחת למאלא חשבון. כל המלות שהלדיקים עושים והעבירות שהרשעים עוברים נמנים לפני הקב"ה אחת על אחת עד שמטרפות לחשבון גדול כך פירשו רבותינו במסכת סוטה : אמרה קהלת. אמרה קבולת החכמה ואמרה נפשו המשכלת המקבולת החכמה : קהלת. לשון נקבה הוא וכשהוא אמרו בלשון זכר מוסב על הקובלה והוא שלמה, ובמדק מלינו אמר רבי ירמיה בן אלעזר רוח הקדש

פעמים משיחה בלשון זכר ופעמים משיחה בלשון נקבה כתוב אחד אומר (תהלים ע) עזרי ומפלט לי וכתוב אחד אומר (שם מ) כי אתה עזרתני, כתוב אחד אומר (נחום ב) קול מצער וכתוב אחד אומר (ישעיה ח) קול מצפרת ליון :

מצודת דוד ראה זה. האמור בסוף המקרא : **אמרה קהלת**. אמרה נפש של המקבץ הדעות המנגדות. (ואמר כאחר המדבר, וכן דרך המקרא בהרבה מקומות) : **אחת לאחת למצוא חשבון**. אין למצוא מחשבת בינה כי אם להעריך אחת אל אחת, רוצה לומר להעריך דבר אל הפכו, כי אז יבין וישכיל איזה יכשר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אמרה קהלת. תחסר מלת נפש ולזה אמר בלשון נקבה שעל הנפש ידבר וכאילו אמר נפש קהלת. וכן ותכל דוד (ש"א יג לט) : **חשבון**. מחשבת בינה :

[כח] **אֲשֶׁר עוֹד-בְּקִשָּׁה נַפְשִׁי וְלֹא מִצָּאתִי אָדָם אֲזוּד בְּמַאֲלָף מִצָּאתִי וְאֵשָׁה בְּכָל-אֵלֶּה לֹא מִצָּאתִי:**

רש"י אשר עוד בקשה נפשי. לצד חלה האמורים למעלה שנקשתים ולא מצאתים בקשה עוד נפשי כשרה בנשים ולא מצאתי כי כולן דעתן קלה עליהן : אדם אחד מאלף מצאתי. בנוהג שבעולם אלף נכנסים למקרא אין יוצאים מהם להצליח שראוייה למשנה חלה מאה ואותם מאה שנכנסו למשנה אין יוצאים מהם לגמרא חלה עשרה ואותן עשרה שנכנסין לגמרא אין מצליח מהם חלה אחד להוראה הרי אחד מאלף : ואשה בכל חלה. אפילו באלף לכך אתה צריך להזהר זה :

מצודת דוד אשר עוד בקשה נפשי. אשר הרבה בקשה נפשי יותר מן הרגיל למצוא דבר מבלי העריכו אל הפכו ולא יכולתי למצוא : **אדם וגו'**. מבין אלף אנשים מצאתי אדם אחד ישר והגון אף מבלי העריכו מול הפכו, כי מפאת עצמו היה ניכר שאדם ישר הוא : **ואשה בכל אלה**. אבל אשה ישרה והגונה מבלי העריכה מול הפכה לא מצאתי בכל אלה הנשים המיוחדות לי שהיו במספר אלף, שרות שבע מאות ופילגשים שלש מאות, כמו שנתבאר במקום אחר. וכאומר מאד קשה למצוא דבר מבלי העריכו מול הפכו, כי אף בין אנשים לא מצאתי מבלי העריכות לבד אחד מבין אלף, ובין הנשים לא מצאתי אף אחת מאלף מבלי העריכות מול הפכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עוד. ענינו הרבה יותר מן הנהוג והרגיל. כמו ויבך על צואריו
עוד (בראשית) : (כט) : (מצודת ציון)

[כט] לְבַד רְאֵה-זֶה מִצָּאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם
יֵשֶׁר וְהַבָּיָה בְּקִשּׁוֹ וְזַעֲבֹנוֹת רַבִּים:

רס"י לַבַּד רָאָה זֶה מִצָּאתִי. שָׂבָאָה לְעוֹלָם תִּקְלָה עַל יָדָהּ : אֲשֶׁר עָשָׂה.
הַקְּב"ה אֶת הָאָדָם הַרְאָהוֹן יֵשֶׁר : וְהִמָּה. מִשְׁנַזְדוּגָה לֹא חוּהָ אֲשֶׁתּוֹ וְנַעֲשׂוּ
שָׂנִים וְנִקְרָאוּ הֵמָּה : זַקָּשׁוֹ חֲשֹׁנוֹת רַבִּים. מִזִּמּוֹת וּמִחֲשָׁבוֹת שֶׁל חֲטָא כִּזְ
נִדְרָק : זַמְרָק (רס"י)

מצודת דוד לבד ראה זה מצאתי. הוא מקרא מסורס, והראוי ראה זה לבד
מצאתי, רוצה לומר התבונן מה שזה לבד מצאתי דהיינו אדם ישר, אותו
לבד מצאתי שישר הוא מבלי העריכו מול הפכו : **אשר עשה האלהים.**
הוא בעבור כי ידעתי אשר האלהים ברא את האדם להיות ישר, רוצה
לומר ללכת בדרך הממוצע בענין המדות בכעס ותוגה וחמלה והדומים,
מבלי נטות אל הקצה מן הקצוות, ואיש אשר אלה לו ניכר הוא מפאת
עצמו. (אבל אשה כזאת לא נמצאה ואינה ניכרת מפאת עצמה כי אם
בהעריכה מול הפכה אז נראה בה שהיא ישרה והגונה למולה). והמה. בני
אדם הם הם המבקשים מחשבות רבות לנטות פעם אל הקצה האחד,
וזוהו כשרואה שנטה לבבו אל הקצה האחד אשר חכמים יגידו שאז
מהראוי לו לנטות אל הקצה האחר למען יבא על האמצע, כי זהו דרך
הישר ובעליו ניכר מפאת עצמו מבלי העריכו מול הפכו : (מצודת דוד)

קהלת פרק-ח

[א] מִי כְּהַחֲכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר זֹכְמַת אָדָם תְּאִיר פְּנֵיו
וְעֵז פְּנֵיו יִשְׁנָא:

רס"י מִי כְּהַחֲכָם. מִי זַעֲוֹלָם חָשׁוֹב כְּאִדָּם חָכֵם : וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר.
פֶּשֶׁרוֹן שֶׁל דְּבַר, כְּמוֹ שְׁמַלְיָנוּ זְדוּנִיָּאל מִתּוֹךְ חֲכַמְתּוֹ שֶׁהִיא חָכֵם זִירְאָת שָׁמַיִם

נתגלו לו רזי פשריו, מי כמסה עושה פשרים בין ישראל לאזיהם שבשמים : ועוז פניו ישונא. משאר הזרות עד (שמות לד) כי יראו מגשת אליו כי קרן עור פניו : (רס"י)

מצודת דוד מי כהחכם. מי בעולם חשוב כאדם חכם : ומי יודע. הכ"ף של כהחכם משתמש בשתים, כאלו אמר ומי כיודע, רוצה לומר מי בעולם מאושר כאדם יודע פתרון כל דבר. והוא כפל ענין במלות שונות : **תאיר פניו.** כי בעבור החכמה כולם מחבבים אמריו ונשמעין לו, והוא דבר המרחיב לב האדם ומצהיל הפנים : **ועוז פניו.** חוזק מראית פניות נשתנה לשבח משאר בני האדם. והוא כפל ענין במלות שונות : (מצודת דוד)

מצודת ציון פשר. ענין פתרון ופירוש. כמו מפשר חלמיין (דניאל ה יב) : **ועוז.** חוזק : **ישנא.** מלשון השתנות : (מצודת ציון)

אני פי-מלך שמוור ועל דברת שבועת אלהים:

רס"י אני פי מלך שמוור. לפיכך אני כריך ונכון לשמוור פי מלכו של עולם שהיא הטובה שכולן : ועל דברת שבועת אלהים. שנסבענו לו בחורב לשמוור מכותיו, ד"א אני נכון לשמוור פי מלכי האומות המושלים בנו בגולגליות וארנוניות, ועל דברת שבועת אלהים, ובלבד שלא יעזירונו את השבועה שנסבענו למקום, ועל דברת, ואכל דברת שבועת אלהי אשמוור פי המלכים, כן מלינו בחנניה מישראל ועזריה שאמרו לנבוכדנצר (דניאל ג) לך אמרין מלכא נבוכדנצר לא השחין אנחנו על הדא פתגם להתבותך אם מלכא למה נבוכדנצר ואם נבוכדנצר למה מלכא אלא כך אמרו לו לך אנו אומרים דאת מלכא לנו לעבודה ולמסים ולגולגליות אך על דנא שאת אומר עלנא לעבוד עבודה זרה נבוכדנצר את ולא מלך ואת וכלבא שוין : (רס"י)

מצודת דוד אני פי מלך שמוור. הוא מקרא קצר, וכאלו אמר אני מזהירך ומלמדך פי מלך שמוור לבל תמרה אמרי פיו : **ועל דברת.** אבל כשמצותו היה אצל דבר השבועה שהשבענו האלהים, רוצה לומר שלא יהיה הפך מצות המקום אשר עליהם נשבענו לו בחורב לעשותם ולקיימם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועל. ואצל. כמו והחונים עליו (במדבר ב יב) : **דברת.** מלשון דבור : (מצודת ציון)

[ג] אַל-תִּבְהַל בְּמַפְנֵי תִלְךָ אֶל-תַּעֲמוּד בְּדַבַּר רָע כִּי כָל-אִשָּׁר יִזְכָּר יִעֲשֶׂה:

רס"י אַל תִּבְהַל מִפְנֵי תִלְךָ. אַל תְּהִי נִבְהַל לֹמֵר שְׂתִלַּךְ וּתְזַכְּרָה מִפְנֵי לְמַקּוֹם שְׁאִינוֹ שְׁלִיטָה שֶׁסָּבְכָל מַקּוֹם הוּא שְׁלִיטָה : וְאֵל תַּעֲמוּד בְּדַבַּר רָע. אַל תַּעֲמִיד עֲלֵמֶךָ עֹסֵק בְּדַבְרִים רָעִים : כִּי כָל אִשָּׁר יַחְפוֹץ. לְהַפְרֵעַ מִמֶּךָ רָשׁוּת וַיְכוּלָת : בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת : (רס"י)

מצודת דוד אַל תִּבְהַל. אַל תְּהִי נִבְהַל לֹמֵר שְׂתִלַּךְ וּתְזַכְּרָה מִפְנֵי לְבַל יִשְׁגַּךְ לַעֲשׂוֹת עֵמֶךָ רָעָה, אֲנִי מִזְהִירְךָ אֶל תַּעֲמוּד בְּעֵנִין רָע לְהַמְרוֹת פִּי מֶלֶךְ בְּבִטְחוֹן זֶה, כִּי כָל מֶה שִׁיחְפוֹץ הַמֶּלֶךְ יַעֲשֶׂה, וְאִם יַחְפוֹץ בְּרַעֲתְךָ יִשְׁגַּךְ בְּמַקּוֹם שְׁבִרְחַת :

מצודת ציון בְּדַבַּר רָע. בְּעֵנִין רָע : (מצודת ציון)

[ד] בְּאִשָּׁר דִּבֶּר-מִלֶּךְ שְׁלִטוֹן וּבְמִי יֹאמַר-לוֹ מֶה-תַּעֲשֶׂה:

רס"י בְּאִשָּׁר דִּבֶּר מֶלֶךְ שְׁלִטוֹן. בְּשִׁבְלֵי אִשָּׁר דִּבֶּר הַקִּבְ"ה מוֹסֵל הוּא וּמִי יֹאמַר לוֹ מֶה תַּעֲשֶׂה, וְאִם שׁוֹמֵר מֵמֶה אֲתָה לֹא תִדַּע דִּבֶּר רָע וְלֹא תִבְוֹאֵךְ :

מצודת דוד בְּאִשָּׁר. בְּעִבּוֹר אִשָּׁר דִּבֶּר מִצּוֹת מֶלֶךְ הוּא מוֹשֵׁל בְּכָל מַקּוֹם וְלֹא נִמְצָא מִי שִׁימַחָה בִּידוֹ לֹמֵר לוֹ לְמֶה תַּעֲשֶׂה כִּזְאת, וְקִשָּׂה אִם כֵּן לְהַנְצִל מִיָּדוֹ :

[ה] שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יִדַּע דִּבֶּר רָע וְעַתָּה וּבְמִשְׁפָּט יִדַּע לֵב זֹכָם:

רס"י וְעַתָּה וּמִשְׁפָּט יִדַּע לֵב חֲכָם. הַחֲכָם יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ עַתָּה קְצוּעַ לְפַקּוּדוֹת רָשָׁעִים וּמִשְׁפָּטֵי יָס לְפָנֵי הַקִּבְ"ה שְׁסוּפּוֹ לְהַפְרֵעַ מֵהֶם, מִשְׁפָּט יוֹסְטִי"לֹא בְּלַעַז וְהֵיחָל הַפּוֹרְעָנוֹת : (רס"י)

מצודת דוד וְעַתָּה וּמִשְׁפָּט. רוֹצֵה לֹמֵר אִם אֲמַנֵּם אֵין לְשִׁמוּעַ לְעִבּוֹר עַל אַחַת

ממצות ה' אין כל העתים שוות, כי יש עת שהשעה צריכה לכך לעבור על המצוה למען שמוע דבר המלך לעשות גדר ומשמרת, וכן יש דבר מנהג המלכות הגוזר על כל אנשי המדינה, שמהראוי לשמוע לה ואם היא לעבור על המצות, כי דינא דמלכותא דינא : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומשפט. ענין מנהג. כמו ומשפט הכהנים (ש"א ב יג) : (מצודת ציון)

111 כִּי לְכָל-זֹפֶן יֵשׁ עֵת וּבְשֹׁפֵט כִּי-רַעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו:

רש"י כי לכל חפץ. שהאדם עושה חפצו ועובר על דת יש עת להפרע ומשפט ופורענות מוכנת : כי רעת האדם רבה עליו. כאשר רבה רעת האדם ושאתו גדושה אז בזה פקודתו, וכי משמץ בלשון כאשר כמו (שמות יח) כי יהיה להם דבר בזה אלו : (רש"י)

מצודת ציון כי. כאשר : **רעת.** ענינו מחשבה. כמו בנתה לרעי (תהלים קלט ב) : **רבה.** גדולה : (מצודת ציון)

112 כִּי-אֵינָנו יוֹדֵעַ מַה-שִּׁיהִיָּה בִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה מִי יִגִּיד לִּי:

רש"י כי איננו יודע מה שיהיה. כשהרסע עובר עזירה איננו נותן לבו למה שעתיד הקב"ה להביאו במשפט ואוי לו בכך : כי כאשר יהיה. הפורענות מי יגיד לו להמלך זו וליטול זו ענה וליטול רשות כי פתע פתאום יבואנו : (רש"י)

מצודת דוד כי איננו יודע. רוצה לומר כי בתחלת המחשבה אין האדם יודע להשכיל מה שיהיה לאחרונה למען דעת ממנו העת והמשפט : **כי כאשר יהיה.** רוצה לומר ואף אם ישכיל מה בתחלת המחשבה מדבר שיהיה לאחרונה זהו דרך כלל אבל מי יגיד לו פרטי הדברים כאשר יהיו באמת בעת היותן כי מחשבת הלב לא תגיד כל זה לאדם בתחלת המחשבה כי אם אחר העמקת המחשבה בעיון רב, אז ישכיל ויבין את כל אלה, ולפיהן יוכל לדעת העת והמשפט : (מצודת דוד)

113 אֵין אָדָם עֲלִיט בְּרוּז לְכָלֹּא אֶת-הָרוּז וְאֵין עֲלִטוֹן בְּיוֹם

הַפְּוֹת וְאִין בְּשִׁלּוֹת בְּמִלּוֹמָה וְלֹא-יִמְלֹט רִשְׁעֵ אֶת-בְּעַלְיוֹ:

רס"י אין אדם שליט ברוח. ברוחו ויכרו של שלוחו של מקום לכלוא ולמנוע ממנו את הרוח שבגופו שלא יטלנו מלאך המות : ואין שלטון. של שום מלך ניכר ביום מותו בכל מקום אתה מולא והמלך דוד וביום מותו (מלכים א' ב') ויקרבו ימי דוד למות לא הוזכר מלכות כאן : ואין משלחת במלחמה. זו לאמר אשלה בני או עבדי במקומי : (רס"י)

מצודת דוד שליט ברוח. איננו מושל על רצון שליח המקום הבא ליטול את הנשמה, כי לא יוכל לבטל את רצונו לכלוא את הנשמה בתוך הגוף לבל יוכל לקחתה : ואין שלטון. אין הממשלה מועלת ביום המות להנצל על ידה מן המיתה : ואין משלחת במלחמה. הנשק המוכן בעת המלחמה אין מועיל להציל מן המות : ולא ימלט רשע. החרדה והבלבול מה שבעל זרוע מחריד ומבלבל את העומד עליו, החרדה ההיא לא ימלט את בעליו מיד שליח המקום הבא לקחת את הנפש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ברוח. ברצון : לכלוא. מלשון בית הכלא ומאסר : הרוח. ענינו נשמת רוח האדם : משלחת. ענינו נשק וכלי זין. כמו ויעש שלח לרוב (דהיי"ב לב ה) : רשע. ענינו חרדה ובלבול. כמו ובכל אשר יפנה ירשיע (ש"א יד מז) : (מצודת ציון)

טו אֶת-כָּל-זֶה רְאִיתִי וְנָתַן אֶת-לְבִי לְכָל-מַעֲשֵׂה אֱשֶׁר נַעֲשֵׂה תַזְוֹת הַשָּׁמַיִם עִת אֱשֶׁר שָׁלַטְתָּ הָאָדָם בָּאָדָם לְרַע לָו:

רס"י את כל זה ראיתי. האמור למעלה : ונתון את לבי לכל מעשה. וגם לכל מעשה בני אדם נתתי את לבי וראיתי עת אשר שלט אדם בחבירו וגבר עליו וסופו נהפך לרעתו עמלק נתגבר על ישראל וסופו (במדבר כד) ואחריתו עדי אובד כך פרעה כן נבוכדנצר וכן סנחריב : (רס"י)

מצודת דוד את כל זה. האמור למטה כל המעשה אשר נעשה, ראיתי בעיני ושמתי לבי עליהם להבינם : תחת השמש. רוצה לומר בזה העולם : עת. והנה ראיתי והבנתי אשר הזמן היא שבני האדם שולטים זה על זה לעשות רעה זה לזה, על כי היכולת נתון ביד הרוצה להרע אל הזולת : (מצודת דוד)

יג וּבִכֹּן רְאִיתִי רְשָׁעִים קְבָרִים וּבָאוּ וּבַמִּקְוֹם קָדוֹשׁ יִהְלְכוּ
וַיִּשְׁתַּכְּזוּ בְעֵיר אֲשֶׁר כָּן-עָשׂוּ גַם-זֶה הַבַּל:

רס"י ובכן. ואז : ראיתי רשעים קבורים. בנצואה זו ראיתי רשעים קבורים שהיו ראויים להטמן בעפר שהיו נבזי' בין שאר אומות שנאמר עליהם (ישעיה כג) זה העם לא היה ושלטו בביתו של הקב"ה שהוא מקום קדוש ובלכתם משם אל ארצם היו משתבחים בעירם אשר כך וכך עשו בביתו של מקום אל תקרי וישתכחו אלא וישתבחו, כך דרשוהו רז"ל ולעניין השכחה כך נדרש באגדה וסופו שישתכח שםם וזכרם מן העיר עלמה אשר כן עשו זה שנאמר (יואל ד) וקבלתי את כל הגוים אל עמק יהושפט במקום שניאלו לפניו יפרע מהם וכן הוא אומר (תהלים עג) ה' בעיר כלננס ותבזה : גם זה. אחד מן ההבלים שנמסרו לעולם לייגע את הזריות שאין הקב"ה ממחר להפרע בעוסי הרעה והזריות סבורים אין דין ואין דיין : (רס"י)

מצודת דוד ובכן ראיתי. ואז ראיתי בנופלים רשעים שהיו בשפל המצב, ובני אדם חשבו שלא יוסיפו עוד לקום לחזור לקדמותן כאלו כבר היו קבורים בארץ : ובאו. ואחר כך כאלו חזרו ובאו מקברם וישבו לקדמותן : וממקום קדוש יהלכו. והצדיקים המתהלכים ממקום קדוש אשר כל דרכם מקדושה לקדושה : וישתכחו בעיר. והם כאשר נפלו לא קמו עוד ונשתכחו מן הלב בהעיר עצמה אשר עשו בה האמת והראוי : גם זה הבל. רוצה לומר אף שבוזה יש מה מן התועלת, כי בהיות כן יש שכר הרבה לאוחז במעשי הצדק, בראות תקומת הרשעים אחרי נפלים ואבדן הצדיקים הנה עם כל זה להבל יחשב, וכמו שמפרש במקרא שלאחריו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובכן. ואז. כמו ובכן אבוא אל המלך (אסתר ד טז) : וישתכחו. מלשון שכחה : כן. ענינו אמת וראוי. כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז ז) : (מצודת ציון)

יא אֲשֶׁר אֵין-נַעֲשֶׂה פְתִיגָם מִנַּעֲשֶׂה הָרָעָה מִהֲרָה עַל-כֵּן מוֹלֵא
לֵב בְּנֵי-הָאָדָם בָּתֵּם לַעֲשׂוֹת רָע:

רס"י אשר אין נעשה פתגם. משפט מעשה הרעה מהרה. שאין הקב"ה ממחר להפרע מעוסי הרעה ועל כן הם סבורים אין דין ומלא לבם בקרצם לעשות רע : (רס"י)

מצודת דוד אשר אין נעשה. עתה יפרש למה נחשב להבל ואמר כי בעבור שלא נעשה מהרה כי עודו חי לא נעשה בו דבר תשלום גמול מעשה הרעה, לזה נתמלא מחשבת לב בני האדם בקרבם לעשות רע בחושבם שאין השגחה ואין דין : (מצודת דוד)

מצודת ציון פתגם. ענינו כמו דבר. וכן ונשמע פתגם המלך (אסתר א כ) : (מצודת ציון)

[יב] אֲשֶׁר זָזָא עֲשֵׂה רַע מֵאֵת וּמֵאֲרִיךְ לּוֹ פִּי גַם-יֹדַע אֲנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה-טוֹב לִירְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירָאוּ מִלְּפָנָיו:

רס"י חָסֵר חוּטֵא וּגו'. לפי שרואים שהחוטא עושה רע מאת אלפי וריבואות ומאריך לו הקב"ה ואינו נפרע ממנו : מאת. מקרא קצר ודבוק לפניו לומר מאת ימים מאת שנים מאת אלף וכן (ישעי' כא) ושכורת מקרא קצר וחסר שכורת כעס ולא מיין כשאר שכרות : כי גם יודע אני. כי אף בכל זאת שאינו ממהר להפרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין לדיקים לרשעים יודע אני סוּף כל אחד ואחד לטול שכרו וליראו יהיה טוב, וטוב לא יהיה לרשע לפי חָסֵר איננו ירא לפני האלהים : (רס"י)

מצודת דוד אשר חוטא. גם בעבור כי יראו אשר חוטא אחד שולט ועושה רע למאה אנשים והאלהים מאריך לו אף ואינו משלם לו גמול, והרשע כזה המאבד נפשות רבות לא יתכן כל כך בעיני הבריות שהמקום יאריך לו אף וכאשר התלונן איוב באמרו מעיר מתים ינאקו וגו' : כי גם יודע אני. כאומר לא יחשוב מי, שאני כאחד מהם שבעבור זה גם לבי בקרבי מלאה לעשות רע, כי לא כן הוא, כי כמו שהמשכילים המבינים דרכי ה' יודעים אמתת הדבר, כן גם אני יודע אשר בעולם הנצחי יהיה טוב רק ליראי האלהים ובגמול אשר ייראו מלפניו : (מצודת דוד)

[יג] וְטוֹב לֹא-יִהְיֶה לְרָשָׁע וְלֹא-יֵאָרֶיךָ יָמִים כִּצְלַל אֲשֶׁר אֵינְנוּ יִירָא מִלְּפָנָיו אֱלֹהִים:

מצודת דוד וטוב לא יהיה לרשע. בעולם הנצחי לא יהיה טוב לרשע ומהר יוכרת נפשו ולא יאריך שם ימים, ויהיה כצל הזה שאינו מאריך להיות במקום אחד כי מהר ינטה ממקומו על ידי נטיית השמש : אשר איננו. זה יהיה לו בגמול אשר איננו ירא מלפני אלהים : (מצודת דוד)

[יד] יֵשׁ-הֶבֶל אֲשֶׁר נָעֲשָׂה עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר וַיֵּשׁ צַדִּיקִים
אֲשֶׁר מִגֵּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרָשָׁעִים וַיֵּשׁ רָשָׁעִים עִבְרִי
אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אָמַרְתִּי שָׁגַם-זֶה הֶבֶל:

רס"י יש הבל. דבר המזהיל את הזריות : אשר יש צדיקים. שמגיע אליהם
רעה כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים
אמרתי שגם זה אחד מן ההבלים הנוהגים בעולם ורבותינו דרשו לכל אחר
במסכת הוריות ואינו מיושג לי על שיטות דבור פסיים החכם לומר שגם
זה הבל : הבל (רס"י)

מצודת דוד על הארץ. בזה העולם : כמעשה הרשעים. מה שהיה ראוי
להגיע אל הרשעים על מעשיהם : כמעשה הצדיקים. מה שהיה ראוי
להגיע אל הצדיקים על מעשיהם : אמרתי שגם זה הבל. רוצה לומר אף
כי אם רק מעט מן הזמן מגיע טובה אל הרשעים ורעה אל הצדיקים. ויש
בזה מה מן התועלת, כי אם היה מגיע טובה לצדיקים ורעה לרשעים בכל
זמן, היה כמעט בטל הבחירה, כי היה כאלו האדם מוכרח במעשה הצדק
בעבור עונש הרשע וגמול הצדק והיה אם כן שכר הצדיק כמעט קט עם
כל זה גם זה להבל יחשב כי על כל פנים בזמן,, ההוא כל מעשה הצדק
המה רפויים ביד האנשים בראותם אז טובת הרשעים ורעת הצדיקים :
(מצודת דוד)

[טו] וְשִׁבְזֹתִי אֲנִי אֶת-הַשְּׂמֹנֶה אֲשֶׁר אֵין-טוֹב לְאָדָם תְּנוֹת
הַשְּׂמֹנֶה כִּי אִם-לְאֹכֹל וְלִשְׂתוֹת וְלִשְׂמוֹז וְהוּא יִלְוֵנוּ בְּעִמְלוֹ
יְבִי זָרִינוּ אֲשֶׁר-גָּתַן-לוֹ הָאֱלֹהִים תְּנוֹת הַשְּׂמֹנֶה:

רס"י את השמחה. שיהא שמח בחלקו ועוסק צפוקודים ישרים משמחי לצ
ולא יהא שטוף אחר הרבות הון בנשך ומרבית וגזל כל מי שאינו שמח
בחלקו ושטוף אחר הממון צא לידי עזירות גזל ואונא' ורבית ושאינו שמח
בחלקו לענין אהבת אשתו שטוף אחרי הנשים להרהר אחרי אשת איש :
לאכול ולשתות. ממה שחנן לו הקב"ה ולשמח בחלקו, ומדרש אגדה כל
אכילה ושתייה שזקהלת אינה אלא תלמוד תורה כענין שנאמר (ישעיה כח)
לכו שברו ואכלו וגו' : והוא ילונו. יתחבר עמו כענין שנאמר (פס נח)

והלך לפניך לדרך : ימי חייו אשר נתן לו האלהים. יעשה כך וסוף המקרא מוסב על ראשו ומקרא מסורס הוא אין טוב לאדם ימי חייו אשר נתן לו האלהים כי אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילונוו בעמלו : (כ"ז)

מצודת דוד **ושבחתי אני את השמחה**. משבח אני את ענין השמחה, אשר אין טוב לאדם בעולם כי אם לאכול ולשתות כאות נפשו : **לשמוח**. על ידי כי האכילה והשתיה מביאים את השמחה : **והוא**. השמחה יתחבר עמו בעת יעמול לבל יצטער הרבה בטורח העמל : **ימי חייו**. השמחה יתחבר עמו בעמלו בכל ימי חייו אשר נתן לו האלהים לחיות בזה העולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ילונו**. ענין התחברות. כמו גם אשר נלוה עמם (תהלים פג ט) : (מצודת ציון)

[טז] כְּאִשֶּׁר נָתַתִּי אֶת-לְבִי לְדַעַת זֹכְמָה וְלִרְאוֹת אֶת-הָעֲנָיִן
אֲשֶׁר זָעַשְׂה עַל-הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שָׁנָה בְּעֵינָיו אֵינְנו
רְאוּהָ:

כ"ז כאשר נתתי את לבי. אין כאשר זה משמש לשון דוגמא כמו כאשר עשה כן יעשה אלא לשון זמן (בראשית לו) כמו כאשר בא יוסף כאשר (ס' מג) כלו לאכול וגומר אף זה כן כשהייתי נותן לבי לדעת ולתור וגומר, אז וראיתי כל מעשה האלהים : שנה בעיניו איננו רואה. הרשע הסטוף אחר הממון והעריות : (כ"ז)

מצודת דוד **כאשר**. מוסב למעלה לומר מתי שבחתי את השמחה, ואמר כאשר שמתתי את לבי לדעת חכמה ולהתבונן בה ולראות במוחש דבר הנעשה, למען השכיל מהם הנהגת האדם : **כי גם**. כל כך חשבה לבי הרבה מחשבות, עד כי נדדה שנתי מעיני ביום ובלילה : **בעיניו איננו רואה**. מוסב על הלב, רוצה לומר עיני ולבי. ואמר בדרך שאלה והוא ענין מליצה : (מצודת דוד)

[יז] וְרָאִיתִי אֶת-כָּל-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים ֹ כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם
לְמַצּוֹא אֶת-הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר זָעַשְׂה תְּזוֹת-הַשָּׁמַיִם בְּשֵׁל אֲשֶׁר
יַעֲמֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ וְלֹא יִמְצָא וְגַם אִם-יֵאמָר הַזּוֹכֵם לְדַעַת

לֹא

יֹכֵל

לְמִצָּא:

רש"י את כל מעשה האלהים. שמסר לצריות: כי לא יוכל האדם למאור וגו' אין הצריות יכולין לעמוד על סוף דרכו של הקב"ה מה שזכר כל המעשה שנעשה תחת השמש שרואין רשעים מלכחים ולדיקים יורדים: בשל אשר יעמוד האדם לבקש. בשביל אשר ראיתי הרבה עמלים לבקש ולמלא את סוף המדה ואינן יכולין: וגם אם יאמר החכם. שהוא יודע לא יוכל שהרי מרע"ה לא עמד על הדבר באומרו (שמות לג) הודיעני נא את דרכיך

(רש"י) :

מצודת דוד וראיתי. אז הסתכלתי והתבוננתי את כל מעשה האלהים, והשכלתי אשר לא יוכל האדם למצוא ולדעת אמתת המעשה הנעשה בזה העולם: **בשל.** בעבור אשר אם יעמוד האדם לבקש ולדעת לא יוכל למצוא: **וגם.** ואפילו אם חכם לבב יחשוב לדעת, לא יוכל למצוא עם רוב חכמתו. ומוסב למעלה לומר כאשר שמתני לבי לדעת חכמה וראיתי את זה אז שבחתי את השמחה, הואיל ובענין זולתו יעמוד האדם ולא ישיג תוחלתו

(מצודת דוד) :

מצודת ציון בשל. ענינו כמו בעבור וכן בשלי הסער הגדול (יונה א יב):

(מצודת ציון)

קהלת

פרק ט

[א] כִּי אֶת-כָּל-יְהוָה נָתַתִּי אֶל-לִבִּי וְלָבֹר אֶת-כָּל-יְהוָה אֲשֶׁר הַצְּדִיקִים וְהַזֹּכְכִים וְעַבְדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם-אֶתְבָּה גַּם-שִׁנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם:

רש"י ולבור. ולזכר: את כל זה. ביררתי והבחנתי, אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים, הוא עוזרם והוא שופטם כדי להטיבם באחריתם: ועבדיהם. הם תלמידיהם משמיהם הולכי אורחותם: גם אהבה גם שנאה. אין יודעין שאר הצריות ואין מכירין לתת לב צמה יאהבו

למקום ובמה הם שנואים : הכל לפניהם. לפני הצדיקים והחכמים : (רפ"י)

מצודת דוד כי את כל זה. האמור למעלה שמתו אל לבי, ולברר ממנו את כל זה אשר הצדיקים והחכמים עצמם ומעשיהם אשר יעשו הכל המה ביד האלהים, והם אינם שולטים לא בעצמם ולא במעשיהם : **גם אהבה**. אפילו האהבה שאוהבים את מי, גם השנאה ששונאים את מי, אין האדם יודע מהו הסיבה : **הכל לפניהם**. כל אלה נגזר מן השמים לפני בואם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולבור. ולברר : **ועבדיהם**. מעשיהם. כמו לכן יכיר מעבדיהם (איוב לד כה) : (מצודת ציון)

ב הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לְכֹל מִקְרָה אֲזוּד לְצַדִּיק וְקָרָע לְטוֹב וְלַטְהוֹר וְלַטָּמֵא וְלַזָּבֹן וְלַאֲשֶׁר אֵינְנוּ זָבֹן כְּטוֹב כְּזוֹטָא הַנְּשֻׁבֵעַ כַּאֲשֶׁר שִׁבּוּעָה יִרְאֵ:

רפ"י הכל כאשר לכל. הכל נותנים ללבם כאשר מגיע לכל אדם שסוף דבר לתת לכל איש כדרכיו : מקרה אחד. ויודעים שסוף הכל אשר לדיק ואשר רשע למות ומקרה אחד יש בעולם הזה לכולם כל זה הם יודעים ואף על פי כן בוחרים להם דרך הטוב לפי שיודעים שיש הפרש ביניהם לעולם הבא : לצדיק. כגון נח : לרשע. פרעה נכה זה נללע וזה נללע : לטוב. זה משה : לטהור. זה אהרן : ולטמא. אלו מרגלים, אלו אמרו שצחה של ארץ ישראל ואלו אמרו גנותה אלו לא נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו לארץ הרי מקרה אחד להם : ולזבח. זה יאשיהו שנאמר (ד"ה ב לז) ויזבח יאשיהו : ולאשר איננו זבח. זה אחאב שביטל את ישראל מעלות לרגל זה מת בחלים וזה מת בחלים : כטוב. זה דוד : כחוטא. זה נבוכדנאצר, זה בנה בית המקדש וזה החריבו זה מלך ארבעים שנה וזה מלך ארבעים שנה : הנשבע. זה לדקיהו שנשבע לסקר שנאמר (ד"ה ב לז) גם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו וגומר : כאשר שבועה ירא. זה שמשון שנאמר (סופטים יג) ויאמר אליהם שמשון השבעו לי פן תפגעון בי אתם למדנו שהיתה שבועה חמורה לו זה מת בניקור עינים וזה מת בניקור עינים, על כן : (רפ"י)

מצודת דוד הכל כאשר לכל. הכל יבוא להם כמו שיבוא לכל. וחוזר ומפרש

מקרה אחד לצדיק ולרשע וגו' : **לטוב**. המטיב עם הבריות : **ולטהור**. המחשב בדברי קדושה : **ולטמא**. המחשב בדברים מגונים וקלות ראש : **ולזבח**. קרבנות לשמים : **כטוב כחוטא**. בענין המקרה כמו הטוב כן הוא החוטא, וכמו החוטא כן הוא הטוב : **הנשבע**. הרגיל בשבועה ולא יחשוש פן לא יוכל לקיימה : **כאשר שבועה ירא**. החדל מן השבועה, כי ירא פן לא יוכל לקיימה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כטוב כחוטא**. בא בשתי כפי"ן ויורה על דמיון גמור. וכן כעמי כעמך (מ"א כב ד) : (מצודת ציון)

[ג] **זֶה רָע בְּכָל אִשׁוֹר-נַעֲשֵׂה תַזְזֹת הַשְּׂמֵשׁ כִּי-מִקְרָה אֲזוֹר לְכָל יָגַם לֵב בְּנֵי-הָאָדָם מִלֹּא-רָע וְהוֹלְלוֹת בְּלִבָּבָם בְּזוּיֵיהֶם וְאַזְרוּי**

רש"י **לז בני האדם מלא רע**. שאומרים אין דין פורענות לרשעים אין הכל אלא לפי המקרה פעמים ללדיק ופעמים לרשע : ואחריו אל המתים. וסופן יורדים לגיהנם : (רש"י)

מצודת דוד **זה רע וגו'**. רוצה לומר בכל מה שנעשה בעולם אין דבר רע וקשה כזה אשר מקרה אחד יקרה לכל בני האדם : **וגם**. בעבור זה גם לב בני האדם מלא מחשבת רע לחשוב שאין השגחה ואין משפט : **והוללות**. בכל ימי חייהם יש בלבבם שיעמום וערבוב הדעת : **ואחריו**. אחר השיעמום יורדים אל המתים, רוצה לומר לא הלכה מהם השיעמום עד כי מתו ושכבו בקבר עם המתים, ואבד אם כן סברם ותוחלתם : (מצודת דוד)

[ד] **כִּי-בְּמִי אִשׁוֹר (יְבוֹזֵר) יְזַזְּרֵר אֶל כָּל-הַזּוֹנִים יֵשׁ בְּטָזְזוֹן כִּי- לְכָלֵב זָזִי הוּא טוֹב מִן-הָאֲרִיָּה הַמֵּת:**

רש"י **כי מי אשר יבחר**. אל כל החיים יס בטהון. כי צעודו צחיים אפילו הוא רשע ונתחבר לרשעים כמו שנאמר אל כל החיים אפילו לרשעים יס בטהון שמה יסוב לפני מותו : **כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת**. וקנייהם רשעים. טוב היה לו לנבזררררר שיהיה עבד רשע ונתגייר שלא הקדימתו מיתה מנבוכדנאכר רבו שנקרא אריה שנאמר (ירמיה ד) עלה אריה מסוככו ומת ברשעו בגהינס ועבדו בגן עדן, ורבותינו דרשו לענין

מחתכין את הגבילה לפני הכלבים בשבת ומת המוטל בחמה אסור לטלטלו
אלא אם כן הניחו עליו תינוק או ככר : (רפ"י)

מצודת דוד **כי מי**. מבני האדם ואפילו הוא רשע וחוטא : **אשר יחבר**. אשר
יתחבר עצמו אל כל החיים, ואפילו גם המה רשעים, מכל מקום כשעוד
הוא חי יש לו בטחון לרשת עולם הבא אולי ישים על לבו וישוב לפני מותו
: **כי לכלב חי**. על הכלב החי יאמר שהוא טוב יותר מן האריה המת,
וכאומר כן הוא בבני אדם שהחי יותר טוב מן המת הואיל ולחי יש בטחון
: (מצודת דוד)

**והו' כי הו' יודעים עיבתו והמתים אינם יודעים מאומה
ואין עוד להם שֶׁכָּר כִּי נִשְׁכָּח זְכָרָם:**

רפ"י **כי החיים יודעים שימותו**. ואולי יסובו אל לבם יום המיתה ויסובו
מדרכם אבל משמתו אינם יודעים מאומה ואין עוד להם שכר פעולה
שיעשו מן המיתה ואילך אלא מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת : (רפ"י)

מצודת דוד **יודעים שימותו**. ומתפחדים אם כן מן הדין ומתחרטים על
פשעם : **אינם יודעים מאומה**. רוצה לומר אין להם מה לדעת ואין תועלת
בידיעה, כי אחר המיתה אין מועיל חרטה : **ואין עוד להם שכר**. אין
מקום לעשות עוד מצות לקבל שכר פעולה : **כי נשכח זכרם**. אלא נשכח
זכרם, כי כשהאדם חי ומתחרט על פשעו או עושה מצוה נזכר אז לטובה
מה שאין המתים כן : (מצודת דוד)

**והו' גם אהבתם גם-שנאתם גם-קנאתם כפר אבדה וזולק
אין-להם עוד לעולם בכל אשר-נעשה תנזת השמש:**

רפ"י **גם אהבתם**. שאהבו פתי ולכון : **גם שנאתם**. ששנאו דעת : **גם
קנאתם**. שהקניאו להקצ"ה צמעשה ידיהם : **וחלק אין להם וגו'**. בכל אשר
נעשה וגו'. לא הועיל להם זכות בן ובת לאותן רשעים שעבדו ע"א ואין
להם כפרה לאחר מיתה : (רפ"י)

מצודת דוד **גם אהבתם וגו' כבר אבדה**. רוצה לומר מעתה אין תועלת במה
שיאהבו דעת וישנאו רשע ויקנא קנאת המקום להתקצף על עוברי רצונו

: וחלק וגוי. מעתה ועד עולם אין להם עוד חלק בכל הדבר אשר נעשה
בזה העולם : (מצודת דוד)

111 לך אכל בשמחה לזמנה ושתה בלב-טוב יינה כי כפר
רצה האלהים את-מעשיך:

רש"י לך אכול בשמחה. אבל אתה הצדיק שכבר ראה הקב"ה מעשיך
הטובים ותזכה לעולם הבא לך אכול בשמחה : (רש"י)

מצודת דוד לך אכול. רוצה לומר אין מהראוי לך להצטער ולסגף כי לך
אכול וגוי' : כי כבר רצה. רוצה לומר וזהו אם כבר רצה האלהים את
מעשיך על ידי שעשית הטוב והישר ומעשיך רצויים לפני המקום אז
תתענג ותשמח : (מצודת דוד)

מצודת ציון לך. הוא ענין זרוז : כי. אם : (מצודת ציון)

112 בכל-עת יהיו בגדיך לבנים ושמון על-ראשך אל-יזוסר:

רש"י בכל עת יהיו בגדיך לבנים. התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב
שם תמות היום תכנס בשלום, ומשל שלמה החכם את הדבר לאדם
שהזמינו המלך ליום סעודה ולא קבע לו זמן אם חכם הוא או פקח מיד
מכבס כסותו ורוחץ וסך וכן עת מחר עד עת יקרא אל הסעודה יהיו כל
שעה בגדיו לבנים והוא רחוצ וסך כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת : (רש"י)

מצודת דוד בכל עת. גם תתענג במלבוש נקי, ובכל עת יהיו בגדיך לבנים
ונקיים, ועל ראשך לא יחסר השמן, כי בכל עת תסוך ראשך בשמן למען
התענג : (מצודת דוד)

113 ראה זמרים עם-אשה אשר-אהבת כל-ימי זמרי הבכור
אשר נתן-לך תנות השמש כל ימי הבכור כי הוא זולקך
בזמרים ובעמך אשר-אתה עמל תנות השמש:

רש"י ראה חיים עם אשה אשר אהבת. ראה והבן ללמוד אומנות

להתפרנס ממנו עם ת"ת אֶשֶׁר צִדֵּךְ : כִּי הוּא חֲלָקְךָ צַחִיִּים. אִם עָשִׂיתָ כֵּן
יְהִי חֲלָקְךָ זֶה חַיִּים צַעֲרָה"ז לְהַתְּפַרְנֵס מִן הָאוֹמְנוֹת וְצַעֲרָה"צ שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם
מִסְכַּחַת עוֹן :

מצודת דוד **ראה חיים.** עכשיו אמר דרך כלל ראה שיהא חייך חיים, רוצה לומר להתענג בטוב, כי חיי צער לא יקרא חיים : עם אשה. גם אתה תתענג גם האשה אשר אהבת לקחת לך לאשה, לא תהיה עינה צרה בך. לכן עמה תתענג כל ימי חיי ההבל אשר קצב ונתן לך המקום לחיות בעולם (וקורא לימי חיי האדם ימי חיי הבל לפי שאינם נצחיים). או רוצה לומר שב בשלום עם אשתך שתהא חייך חיים, כי חיי מריבה לא יקראו חיים : כל ימי הבלך. כן תתנהג כל ימי הבלך : כי הוא. הדבר הזה לבד הוא חלקך בימי החיים ולא יותר : ובעמלך. בכל העמל והטורח שאתה עמל בזה העולם, אין לך בהם חלק רק זה לבד : (מצודת דוד)

י כָּל אֲשֶׁר תִּבְמָצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַזֵּזְךָ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֵׂה וְזִשְׁבוֹן וְדַעַת וְזִכְמוֹה בְּשֵׁאוֹל אֲשֶׁר אֵתָה הַלֵּךְ שְׁמָה: (ס)

רס"י כל אשר תמצא ידך לעשות. לאון קונך צעוד שאתה צכחך עשה : כי אין מעשה וגו'. בשאול. לזכותך משתמות ואם עשית כן אין לך שום חשבון בשאול שתדאג ממנו, וכן המקרא מסורס, כי אין מעשה ודעת וחכמה בשאול לרשעים ולא חשבון ללדיקים כשיתנו החוטאים דין וחשבון וכך נדרש צמדך והבא לפותרו בלא סירוס כמשמעו פותר חשבון לשון מחשבה מה יוכל עוד לעשות להפטר מן הדין : (רס"י)

מצודת דוד **כל אשר וגו'.** עודך חי עשה כל אשר תשיג ידך לעשות בכחך, הן מעשה המצות הן מעשה התענוגים : כי אין מעשה וגו' בשאול. כי כשתהיה בקבר אין שם מעשה התענוג ומחשבת בינה ודעת חכמה : אשר אתה הולך שמה. לפי שבכל עת מתקרב יום המיתה לבוא אל הקבר, לזה אמר אשר אתה הולך שמה, באלו הולך להתקרב אל הקבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תמצא. תשיג ותוכל : וחשבון. מחשבת בינה : בשאול. בקבר** : (מצודת ציון)

יא שִׁבְתִּי וְרָאָה תְּזוֹת-הַשְּׂמֵשׁ כִּי לֹא לִקְלִים הַמִּרְוִץ וְלֹא לְבֹרִים הַמְּלֻזְמָה וְגַם לֹא לְזֹכְמִים לְזוֹם וְגַם לֹא לְנְבִיִּים

עֶשֶׂר וְגַם לֹא לַיְדָעִים וְזֶן כִּי-עֵת וּפְגַע יִקְרָה אֶת-כָּל־כֶּלֶם:

רס"י שבת וראה. כמו זכר. ווי"דונט בלע"ז : לא לקלים המרוץ. לא עמדה לעשאל קלותו משהגיע פקודתו : ולא לגבורים המלחמה. לא עמדה לאצנר גבורתו משהגיע יומו : וגם לא לחכמים לחם. כגון אני שהיה לחמי ליום (מלכים א' 7) ששים כור סולת וגו' ועכשיו זה חלקי מכל עמלי מקלי ומקידה : וגם לא לנבונים עושר. כגון איוב בתחלה (איוב א') ויהי מקנהו וגומר כשצאה שעתו אמר (שם יט) חנוני אתם ריעי : ולא ליודעים חן. הרי משה אין יודע ונבון ממנו בישראל ולא מלך חן בתפלתו שיכנס לארץ : כי עת ופגע. כמשמעו, ד"א כי עת יקרה אותם והפגיעה והתחינה יהיו גילין בהם שלא יבואו לדברים הללו : (רס"י)

מצודת דוד שבת וראה. חזרתי וראיתי בעולם אשר הרדיפה לא הועילה לקלי המרוץ, כי לא נמלטו בנוסם מפני הרודף : ולא לגבורים המלחמה. הגבורה לא הועילה לגבורים להיות להם נצחון המלחמה : לא לחכמים לחם. לא הועיל החכמה לחכמים להשיג לחם מאכלם : לא לנבונים עושר. התבונה לא הועילה לנבונים להשיג העושר : לא ליודעים חן. הידיעה לא הועילה אל היודעים ידיעות רבות מוחלפות למצוא על ידם חן בעיני הבריות : כי עת ופגע. עת רעה ופגיעות מות יקרה את כולם הקלים והגבורים וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון כי. אשר : המרוץ. מלשון ריצה ורדיפה : ופגע. ענינו מכת מות. כמו גש פגע בו (ש"ב א טו) : יקרה. מלשון מקרה : (מצודת ציון)

[יב] כִּי גַם לֹא-יֵדַע הָאָדָם אֶת-עֵתוֹ כִּדְגִים שֶׁנֶּאֱמָרִים בְּמִצְוֹתָהּ רָעָה וְכִצְפָּרִים הָאֲזֻזֹת בְּפֹז כָּהֶם יוֹקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לְעֵת רָעָה כְּשֶׁתִּפּוֹל עֲלֵיהֶם פֶּתְאִם:

רס"י כדגים שנאחזים במלודה. כדגים גדולים שנאחזים במלודה גרועה וחלוש' ופירשו רבותינו היא חכה שאינה אלא כמין מחט ודג גדול נלכד בה : כהם יוקשים בני האדם. במכשול קטן וחלש כמו המלודה הרעה והפח נכשלים בני אדם בעת פקודת רעתם כשצא עתם ליפול הרעה עליהם פתאום במלודה רעה מלאווי"שה בלעז : כהם. כמותם : (רס"י)

מצודת דוד **כי גם**. טרם בוא העת והפגע לא ידע האדם עת בואם, כי פתאום יבואו : **כדגים**. כמו הדגים שנאחזים פתאום במצודה רעה ומכאיבה, וכמו הצפרים האחוזות פתאום בפת : **כהם**. כמו אלו כן בא פתאום מוקש על בני האדם לעת בוא הרעה, כשתפול עליהם פתאום : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שנאחזים**. מלשון אחיזה ולכידה : **במצודה**. מלשון צייד, והוא כעין רשת שצדין בו : **רעה**. רוצה לומר מכאיבה : **בפת**. הוא הרשת : **כהם**. כמותם : **יוקשים**. מלשון מוקש : (מצודת ציון)

[יג] **גם-זֶה רְאִיתִי זִכְמוֹת הַשָּׁמַיִם וְגִדּוֹלָהּ הִיא אֱלֹהִים:**

מצודת דוד **גם זה ראיתי**. על שאמר למעלה לא לחכמים לחם, חזר להלל את החכם. וכאומר אף שאין החכמה מועיל להשיג את הלחם, עם כל זה אין להשליך את החכמה מנגד, כי גם זה ראיתי מדבר חכמה בזה העולם : **וגדולה**. החכמה הזאת חשובה היא אצלי : (מצודת דוד)

[יד] **עֵיר קִטְנָה וְאֲנָשִׁים בָּהּ מֵעַט וּבָא-אֱלֹהֵי מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֶתָּה וּבָנָה עֲלֶיךָ מִצֹּדִים גְּדֹלִים:**

מצודת דוד **עיר קטנה**. ראיתי עיר קטנה, ודבר קל הוא לכבוש עיר קטנה הואיל ואפשר לסבבה : **ואנשים בה מעט**. להלחם מול האויב הבא עליה : **ובא אליה**. לכבשה : **מלך גדול**. רוצה לומר בעם רב : **ובנה עליה**. ממעל לה וגבוהים ממנה בנה מבצרים גדולים בקומה, למען יעלו עליהם להשליך למטה לתוך העיר אבנים וכלי משחית. וכאומר בהיות כן אין ספק שתלכד העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מצודים**. כמו מצודות סלעים (ישעיה לג טז) : (מצודת ציון)

[טו] **וּמָצָא בָּהּ אִישׁ מִסֵּכֵן וְזָכַם וּבִמְלֹט-הוּא אֶת-הָעִיר בְּזִזְכוּמָתוֹ וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת-הָאִישׁ הַמִּסֵּכֵן הַהוּא:**

רש"י **ולא זכר**. לא היה חושבו לכלום : (רש"י)

מצודת דוד **ומצא בה**. ונמצא בתוך העיר איש דל שהיה חכם ביותר, והוא בחכמתו מלט את העיר מיד המלך הבא עליה : **ואדם**. קודם שמלט את

העיר לא זכר מי מבני האדם את האיש המסכן ההוא, כי היה נבזה בעיני כל ולא עלה זכרונו בפי אנשים, וכאומר אם היה נחשב מתחלה בעבור החכמה לא היה פלא כל כך מה שמלט את העיר, כי החשיבות הועילה אל החכמה, אבל הואיל ולא היה נחשב לכולם, אם כן החכמה לבדה עשתה את זאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסכן. עני ורש. כמו ילד מסכן (לעיל ד יג) : (מצודת ציון)

[טז] וְאָמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה זָכָמָה מִגְּבוּרָה וְזָכָמָה הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָהּ וְדַבְרִי אִינָם נְשִׁמְעִים :

רס"י ואמרתי אני. בראותי כן טובה חכמה מגבורה והרי חכמתו של זה בזויה לכולם ועכשיו כולם נמלטו על ידו, ומדקש אגדה עיר קטנה זה הגוף : ואנשים זה מעט. אלו איבריו של אדם : מלך גדול. זה ילד הרע שכל איבריו מרגישים זו : איש מסכן. ילד טוב : (רס"י)

מצודת דוד ואמרתי. בראותי כן אמרתי טובה החכמה יותר מן הגבורה, הואיל ועל ידי החכמה נמלטה העיר מיד המלך הגבור : **וחכמת המסכן בזויה.** כאשר הנה החכמה לבדה עשתה את זאת, כי חכמת המסכן היא בזויה ודבריו אינם מקובלים ולא קנה החשיבות בעבור החכמה, ואם כן לא היה בו חשיבות שתועיל אל החכמה למלט את העיר : (מצודת דוד)

[יז] דַּבְרִי זָכָמִים בְּנֹזֶת נְשִׁמְעִים מוֹעֶקֶת מוֹשֵׁל בַּכְּסִילִים :

רס"י בנחת נשמעים. מקובלים הם לזריות : מזעקת מושל בכסילים. מלכי האומות ע"א, משה נפטר זה כמה שנים ועדיין גזירותיו מקובלים על ישראל וכמה מלכי האומות גוזרים גזירות על ישראל ואין דזריהם מתקיימין :

מצודת דוד בנחת נשמעים. אף כי ידבר בנחת מבלי זעקה, המה נשמעים ומקובלים : **מזעקת.** יותר מדברי זעקת מושל הנחשב בין הכסילים, רוצה לומר אחד מהכסילים. (הדבר הנאמר בזעקה מזרז יותר מדבר הנאמר בנחת ובשפלות קול) : (מצודת דוד)

מצודת ציון בנחת. רוצה לומר בשפלות קול : (מצודת ציון)

[יח] טוֹבָה וְחִכְמָה מִכָּלִי קָרֵב וְזוּטָא אֲזוּד יֵאבֵד טוֹבָה הִרְבָּה:

רס"י טובה חכמה מכלי קרב. חכמתה של סרה שנאמר (שמואל ב כ) ותבא האשה אל העם בחכמתה עמדה להם יותר מכלי קרב שהיה בידם להלחם עם יואב : וחוטא אחד יאבד טובה הרבה. אילולי שהרגה לשבע בן זכרי היו כולם אבודים על ידו, ד"א וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, הרי שהיו ישראל מחלה לדיקים ומחלה רשעים ובא אחד וחטא ועשאן מרובים נמלא שהכריע את כולם לחובה : (רס"י)

מצודת דוד טובה חכמה. יותר תועלת בא מן החכמה, ממה שבא מכלי קרב, כי על ידי החכמה יוכל יותר להנצל מן המיתה ממה שינצל על ידי כלי קרב : וחוטא אחד. אם מבעלי החכמה נמצא חוטא אחד, אזי רבים מושכים ידיהם מן החכמה באומרם מה הועילה החכמה לזה החוטא, אם כן החוטא הזה יאבד טובה הרבה, כי על ידו רבים משכו ידיהם מן החכמה המביא טובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מכלי קרב. כלי מלחמה. כמו המלמד ידי לקרב (תהלים קמד א) : (מצודת ציון)

קהלת פרק-י

[א] זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֵן רוֹקֵן יִקָּר מִזְחֻכְמָה מִכְבוֹד סִכְלוֹת מַעֲטָ:

רס"י זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקן יקאר מזחכמה מכבוד סכלות מעט שהרי הכריע את כולם הרי שהיה אדם זה שקול במחלה עבירות ומחלה זכיות ובא ועבר עבירה אחת והכריעתו לכף חובה נמלאת

סכלות זה שהוא דבר מועט יקר וסוקל וכזל יותר מכל החכמה והכבוד שהיה בו שהרי הכריע את כולם : יקר. לשון כוזב, הוא כזל וסוקל יותר מן החכמה וכבוד שבו, ומדרש אגדה מוסלים ילך הרע לזבובי מות : יבאיץ יביע. שם טוב שהוא ערב משמן רוקח : (רש"י)

מצודת דוד זבובי מות. זבובים מתים כל אחד מהם שיפול לתוך שמן רוקח המריח הרבה, עם כל זה הזבוב הזה יבאיש את השמן ולא יפסיק הביאוש, כי הזבוב יביע את הביאוש כמעין הנובע, אם כן הרי דבר קל הפסיד דבר חשוב : יקר מחכמה. כן אדם היקר וחשוב בעבור החכמה והכבוד הנמצא בו, עם כל זה אם גם ימצא בו סכלות מעט, משחית הסכלות את חשיבותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יבאיש. ענין סרחון : יביע. מלשון נביעה : רוקח. מעורב בבשמים. כמו רוקח מרקחת (שמות ל כה) : יקר. ענין חשיבות. כמו אבנים יקרות (מ"א ז ט) : (מצודת ציון)

לב זֶכֶר לְבָבוֹ לְיָמֵינוּ וְלִבְנוֹתָיִם לְשִׁמְאֵלוֹ :

רש"י לז חכם לימינו. חכמתו מזומנת להטותו אל דרך המיומנת לטובתו : ולז כסיל לשמאלו. לעקשו מן הדרך המיומנת שהיא תפארת ונוחה לו : (רש"י)

מצודת דוד לב. רוצה לומר השכל הנטוע בלב : לימינו. רוצה לומר מזומן לו בכל עניניו ומיד ימצאנו בעת הצורך. ואמר בלשון השאלה, לפי שימין האדם מזומנת ומהירה יותר מן השמאלית : לשמאלו. רוצה לומר אינו מזומן ואינו מהיר בעת הצורך : (מצודת דוד)

ג וְאֵם-בְּדָרְךָ (כְּשֶׁהֶסְכַּל הַלֵּךְ לְבוֹ זֹסֵר וְאָמַר לְכָל סֶכֶל הוּא :

רש"י ואמר לכל סכל הוא. זהליכתו וזכורו הכל מכירין שהוא שוטה : (רש"י)

מצודת דוד וגם בדרך. אפילו בהיותו בדרך שלא במקום מושבו אפילו כשהוא הולך ואינו מתעכב נראה לכל שהוא חסר שכל : ואמר לכל. רוצה

לומר מעשיו ועניניו לא בהשכל, וכאילו בפיו יאמר לכל שהוא סכל :
(מצודת דוד)

יד אִם-רוּחַ הַמוֹשֵׁל תִּעְלֶה עָלֶיךָ מִקּוֹמְךָ אֶל-תַּנּוּז כִּי מִרְפָּא
יִנְיַח זֹטְאִים

רס"י אם רוח המושל. מושל העולם תעלה עליך לדקדק אחריו במדת
הדין : מקומך אל תנח. מדתך הטובה אל תנח לומר לו מה יועיל דקדקי
לי : כי מרפא. דקדוקי הדין ביסורין הבאין עליך מרפא הוא לעונותיך
ויניח לך חטאים הגדולים : (רס"י)

מצודת דוד אם רוח המושל. אם תעלה עליך חמת המושל אל תניח מקום
מושבך לברוח מפניו : כי מרפא. כי הרפיון מה שתהיה רפוי ממנו ואינך
נמסר בידו, זה יניח ויצבור חטאים גדולים, כי בברחך תוסיף חטא, ולא
יחמול עליך כאשר ישיג אותך : (מצודת דוד)

מצודת ציון רוח. ענינו כעס וחימה. כמו ינחל רוח (משלי יא כט) : תנח.
ענין עזיבה : מרפא. מלשון רפיון : יניח. מלשון הנחה : (מצודת ציון)

יה יֵשׁ רְעָה רְאִיתִי תַּנּוּז הַשְּׂמִיטָה כִּשְׂגָגָה שִׁיבָא מִלְּפָנַי הַשְּׂלִיטָה :

רס"י כשגגה שיואל מלפני השליט. דומה הוא לשליט שהוליא דבר שגגה
מפיו שוגג ואי אפשר לחזור כך אומר הקב"ה ואין להשיב : (רס"י)

מצודת דוד יש רעה. אשר ראיתי תחת השמש : כשגגה. ממשלת המושל
מצריכו לעשות פעמים הפוך הראוי, ומראה לעם כאילו שגג בדבר, אשר
לא כן הוא : (מצודת דוד)

יז גִּתָּן הַסֶּכֶל בַּמְרוֹמִים רַבִּים וְעִשְׂרִים בַּשֶּׁפֶל יִשְׁבּוּ :

רס"י נתן הסכל במרומים רבים. זו היא הרעה שהיא כשגגה שיואל מלפני
השליט שניתן השטות והרשע במרומי גובה שהגזיהם הקב"ה את הכסילים
ואת הרשעים שאני רואה ברוח הקדש שהם עתידים לפשוט יד בהיכלו
ולקום אותותם אותות : ועשירים בשפל ישובו. ישראל שכל הגדולה והכבוד

פִּיךָ לְהֵם עֲכָסוּ צִימִי, עֲתִידִים לִישָׁב בְּסַפֵּל שְׁנֹאמֵר (אִיכָה ב) יִשָּׁבוּ לְאַרְצָךְ
יִלְמֹו : (כִּשׁ"י)

מצודת דוד **נתן הסכל**. רוצה לומר וזהו הכסיל ניתן במקומות גבוהים
מקומות שאין ראוי לו והעשירים הראויים לכבוד ישבו במקום שפל
ונמוך. וזה נראה כאילו בשגגה נעשה אבל לא כן הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הסכל**. הכסיל : **במרומים**. מלשון מרום וגובה : **רבים**. רוצה
לומר גדולים : **בשפל**. מקום נמוך : (מצודת ציון)

י רְאִיתִי עֲבָדָיִם עַל-סוּסִים וְשָׂרִים הֹלְכִים פְּעֻבָּדָיִם עַל-
הָאָרֶץ:

כִּשׁ"י ראיתי עבדים על סוסים. כסדים הם שנאמר בהם (ישעיה כג) זה
העם לא היה יתעלו להיות על סוסים מוליכים את שבויי ישראל חסורים
בקולרין : הולכים כעבדים על הארץ. לפני קרונין של כסדים : (כִּשׁ"י)

מצודת דוד **על סוסים**. רוכבים על סוסים מה שאין ראוי להם : **כעבדים**.
כמו שראוי לעבדים : **על הארץ**. הולכים ברגליהן על הארץ : (מצודת דוד)

י חוֹפֵר גּוֹמֵץ בּוֹ יִפּוֹל וּפּוֹרֵץ גֶּדֶר יִשְׁכְּנוּ נְזוּשֵׁי:

כִּשׁ"י חופר גומץ. קוחה : בו יפול. פעמים שהוא נופל בו כלומר יש לך
חורף רעה וסופו לשוב עליו בסוף שכלה זרעו של נבוכדנצר ע"י כלי בית
המקדש שנאמר (דניאל ח) ועל מרי שמיא התרוממת : פורץ גדר. סייג של
חכמים לעבור על דבריהם : ישכנו נחש. מיתה בידי שמים ולפי שדבר
בלשון פריאת גדר הזכיר בתשלומין לשון נשיכת נחש שהוא דר בחורי נקבי
כתלי בתים פרואים : (כִּשׁ"י)

מצודת דוד **חופר גומץ**. החופר בור שיפול בו הזולת, אזי החופר עצמו יפול
בו, רוצה לומר המכין תקלה לחבירו הוא בעצמו נתקל בו : **ופורץ גדר**.
ההורס גדר של אבנים למען יצאו החוצה הנחשים הדרים בנקבי חורי
הגדר ויזיקו לבני אדם, אזי הנחש ישך את ההורס עצמו. והוא כפל ענין
במלות שונות : (מצודת דוד)

מצודת ציון חופר. כורה : **גומץ.** גומא ובור ואין לו חבר ומענינו יובן פתרונו : **ופורץ.** ענין הריסה : **גדר.** כותל אבנים : **ישכנו.** מלשון נשיכה ונכיתה : **מצודת** : **ציון** (מצודת ציון)

טו **מְסִיעַ אַבְנִים יַעֲצֵב בְּהֵם בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסְכֵּן בָּם :**

רפ"י **מסיע אבנים יעלז בהם.** מסיע אבנים ממחלצתם בהרים מתיגע להם : **יעלז.** לשון יגיעה כמו (בראשית ג) בעלזון תאכלנה כלומר כל אדם לפי מלאכתו עלזונו אף עושה רעה לפי זריעתו יקלור. יסכן צם. יתחמם צם כמו (מלכים א' א) ותהי לו סוכנת אף העוסק בתורה וצמלות סופו ליהנות מהם : **מהם** : **מהם** (רפ"י)

מצודת דוד **מסיע אבנים.** העוקר אבנים ומסיעם ממקומם להשליכם בחוצות למען יכשלו בהם בני אדם, אזי המסיע עצמו יעצב על ידם, כי הוא עצמו יוכשל בהם : **בוקע עצים.** להפיל הבקיעות על בני אדם להרגם אזי הבוקע בא על ידם לידי סכנה, כי עליו יפלו. וכפל הדבר פעמים רבות וכדרך המקרא ולומר שבכל פעם הוא כן : **מצודת דוד**

מצודת ציון **מסיע.** מלשון הסעה ועקירה ממקומם. כמו ויסיעו אבנים גדולות (מ"א ה יא) : **יעצב.** מלשון עצבון : **בוקע.** ענין חתוך : **יסכן.** מלשון סכנה : **מצודת** : **ציון** (מצודת ציון)

זו **אם-קִהָה הַבְּרוֹל וְהוּא לֹא-פָנִים קִלְקַל וְזַיִלִים יַעֲבֵר וַיִּתְרוֹן הַכְּשִׁיר זֶכְמָה :**

רפ"י **אם קהה הברזל.** חרבות לורים שקיהו פיהם וחדודם : **והוא לא פנים קלקל.** ואינם לטושים ומרוטים (יחזקאל כא) למען היות להם צרקה, אע"פ וחיילים יגבר מגביר הוא צמלחמה את גבורי החיילים לנלח : ויתרון הכשר חכמה. ומעלת כשרון יש עוד לחכמה יותר מן. הברזל אם תלמיד חכם משחיר פניו צרעב ואתה רואהו מסכן בין העשירים הרבה חיילים מתגברים על ידו ועל תתמה על ו"ו וחיילים כי הרבה ווין נופלים כן בלשון עברית כמו (תהלים. ג) אם ראית גנב ותרץ עמו (שמות טו) עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה והרבה מפורקים כזה : **מהם** (רפ"י)

מצודת דוד **אם קהה הברזל.** אם ברזל להב החרב נעכר ונחשך. ולתוספת ביאור אמר והוא לא פנים קלקל, רוצה לומר שמראית פניו אינו לטוש וזכך : **וחילים יגבר.** עם כל זה מגביר הוא במלחמה את אנשי החיל לנצח את הנלחמים בהם : **ויתרון הכשיר חכמה.** עוד יתר כשרון יש לחכמה, וכמו שנאמר טובה חכמה מכלי קרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קהה.** ענינו עכירות וחושך. כמו והנה כהה הנגע (ויקרא יג נו), ובאה הקו"ף במקום הכ"ף כי גיכ"ק מתחלף : **קלקל.** ענין לטישה וזכך. כמו קלקל בחצים (יחזקאל כא כו) והוא מלשון נחושת קלל (שם א) : **וחילים.** אנשי חיל יוצאי מלחמה : **ויתרון.** מלשון יתר ומרובה : **הכשיר.** ענין ישר וטוב : (מצודת ציון)

[יא] אם-ישך הַנְּזוּש בְּלוֹא-לְזוּש וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן:

רש"י אם ישך הנחש. את איש : בלא לחש. מחמת שלא לחשו החבר שלא יסוך : ואין יתרון. לחבר הרשע שהיה רגיל ללחשו בלא לחש כך אם בני עירך נכשלים באיסורין מחמת שאין חכם דורש להם ומלמדם את חוקי התורה אין יתרון לו בשתיקותו ולא יסתכר : (רש"י)

מצודת דוד **אם ישך הנחש.** את איש הוא בעבור שלא לחשו החבר שלא ישוך, אבל אם היו לחשו ומזהירו לא היה נושך : **ואין יתרון לבעל הלשון.** המלשין אין לו מעלה יתירה מן הנחש, וכאומר שהוא עוד גרוע מן הנחש, כי דומים הם במה שאין להם הנאה במעשיהם, והנחש אם לחשו עליו ומזהירו אינו נושך, והמלשין הלא הוא מוזהר ועומד ואינו עוזב דרכו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ישוך.** מלשון נשיכה : **לחש.** הם דברים ידועים ידבר על הנחש שלא ישך ועל שהדרך לאומרו בשפלות קול לכן יקרא לחש : **לבעל הלשון.** זה המלשין ומדבר לשון הרע : (מצודת ציון)

[יב] הַבְּרִי פִי-זָזְכָם זָזָן וְשִׁפְתוֹת כָּסִיל תִּבְלַעְנֹו:

רש"י דברי פי חכם חז. על שומעיהם ונשמעים לו וטוב לו שנוטל גדולה עליהם : ושפתות כסיל תבלענו. זה המסית את חבירו מדרכ טובה כגון בלעם שפרץ גדרן של אומות שגדרו עלמזן מן העריות מדור המבול ואילך

והוא יעץ להם להיות מפקירין נשותיהם לזנות : (רס"י)

מצודת דוד **דברי פי חכם חן**. הדברים היוצאים מפי חכם מעלים חן בעיני הבריות, ולכן כולם אוהבים אותו וחפצים בטובתו : **ושפתות כסיל**. הדברים היוצאים משפתות הכסיל הם משחיתים אותו, כי לא בדעת ידבר, ועל ידי זה מוכן הוא אל ההשחתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תבלענו**. ענין השחתה. כמו בלע ה' (איכה ב ב) : (מצודת ציון)

יג **תְּזַכֶּלֶת דְּבָרֵי-פִיהוּ סִכְלוֹת וְאַזְזִירִית פִּיהוּ הוֹלְלוֹת רָעָה:**

רס"י **תחלת דברי פיהו סכלות**. כשאמר לו הקב"ה (במדבר כב) מי האנשים האלה עמך היה לו להקציב ה' אתה יודע והוא אמר בלך בן כפור מלך מואב שלח אלי כלומר אם בעיניך אני נבזה חסוב אני בעיני מלכי הארץ : **ואחרית פיהו הוללות**. שיעמום וערצוב לכה איערך זמת אולת : (רס"י)

מצודת דוד **תחלת**. ראשית מאמריו הוא סכלות, וסופו הוא שיעמום רעה, רוצה לומר מתחלה עד סוף המה דברי שטות ושיעמום : (מצודת דוד)

יד **וְהִסְכֵּל יִרְבֶּה דְּבָרָיו לֹא-יָדַע הָאָדָם מֵה-שִׁיהִיָּה וְאֲשֶׁר יִהְיֶה מְאֻזְרָיו מִי יִגִּיד לּוֹ:**

רס"י **והסכל ירבה דבריו**. שהיה מתפאר בעצמו שהיה יודע דעת עליון. כי לא ידע האדם מה שיהיה. לו לאחר זמן שהרי הלך ליטול שכרו במדין ולא ידע שיפול בחרב, ולפי פשוטו הסכל ירבה דבריו גוזר ואומר מחר אעשה כן לפלוני ואינו יודע מה יהיה מחר : **ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו**. כלומר לא סוף דבר שאינו יודע מה יהי' לאחר זמן אלא אף ההווה עכשיו מאחריו שלא כנגד עיניו אלא מאחורי ערפו מרחוק כריך הוא שיהא מי יגיד לו : (רס"י)

מצודת דוד **והסכל**. אף שהסכל מרבה דברים, עם כל זה עם כל רבויים אדם השומע אמריו לא ידע מה שיהיה תכלית מאמריו ועיקר כונתו : **ואשר יהיה**. ואפילו אם הסכל לאמר לאדם דבר מוחש אשר יהיה מאחורי האדם

שלא כנגד עיניו אלא מאחורי ערפו, אף שהוא קל לדעת ולהבין, מכל מקום אין ידוע לו, כי מי יגיד לו, הואיל ובסכל אין אומר ואין דברים : (מצודת דוד)

[טו] עֵמֶל הַכְּסִילִים תִּיגְעֶנּוּ אֲשֶׁר לֹא-יָדַע לָלֶכֶת אֶל-עֵיר:

רס"י עמל הכסילים תיגענו. כסילותם גורם להם עמל המיגען אשר לא למדו דרכי מצואות העיר ומתיגע ליכנס דרך פחתים וצלעי המים ויגע בטביעות הגליו צבוצ כלומר עללות של עוזבי התורה גורם להם יגיעת עמל בגיהנם, אשר לא ידע ללכת אל נתיב אמת לפרוץ מן העביר' לפי שלא למד תורה שנא' (תהלים קיט) נר לרגלי דבריך : (רס"י)

מצודת דוד עמל הכסילים. טורח הכסילים תיגע את כל אחד מהם, כי לפי כסלותם טורחים הרבה בדבר שאין בו טורח, והרי הם יגעים בעבור רוב הטורח. וחוזר ומפרש לדוגמא שזהו הכסיל אשר לא ידע ללכת אל עיר, כי לא מצא חכמה ללכת בדרך כבושה, והולך הוא בשביל קטן ותועה בדרך וטורח הרבה ומתיגע : (מצודת דוד)

מצודת ציון תיגענו. מלשון יגיעה : (מצודת ציון)

[טז] אִי-לֶךְ אֶרֶץ שְׂמִלְכָךָ זָעַר וְשָׂרִיף בְּבִקְרַיָּא כְּלוּ:

רס"י אי לך ארץ שמלכך. בזמן שמלכך ודייניך מתנהגים בנערות : (רס"י)

מצודת דוד אי לך ארץ. אוי לך ארץ אשר מלכך מתנהג בנערות ואינו משים לבו בתקון המדינה : ושריך. על ידי זה גם שריך אוכלים בקומם בבוקר, הפך מאמר הכתוב דינו לבוקר משפט : (מצודת דוד)

מצודת ציון אי לך. אוי לך. וכן ואי לו האחד שיפול (לעיל ד י) : נער. רוצה לומר עושה מעשה נערות : (מצודת ציון)

[יז] אֲשֶׁרֶיךָ אֶרֶץ שְׂמִלְכָךָ בֶן-זוֹרֵיִם וְשָׂרִיף בָּעֵת יֹאכְלוּ בְּבִבְרָה וְלֹא בְּשֵׂתִי:

רס"י בגבורה ולא בשתי. פעוסקין בגבורת החכמה והבזינה ולא בשתיית

מצודת דוד אשריך ארץ. מאושר ומשובח אתה ארץ אשר מלכך הוא בן גדולים, כי מלך כזה לא יתנהג בנערות: **ושריך**. על ידי זה גם שריך לא יאכלו עד בוא עת האוכל וטרם יאכל ישפט משפט העם: **בגבורה**. כל עסקם בגבורת המלחמה ובתחבולותיו ואינם עוסקים בשתיית היין: (מצודת דוד)

מצודת ציון אשריך. ענין שבח והלול. כמו כי אשרוני בנות (בראשית ל יג): **בן חורים**. כן יקראו הגדולים אנשי השם. כמו ולחורים ולסגנים (נחמיה ב טז): **בשתי**. מלשון שתיה: (מצודת ציון)

ינתן בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידיו ידלף הבית:

כ"י בעצלתים ימך המקרה. כשאדם מתעצל ואינו מתקן פרצה קטנה שנתקרת הבית: ימך המקרה. ישפל הצנין המקרה את הבית והמסכך עליו: ידלוף. יטפטף דלף גשמים כלומר כשישראל מתעצלים בתורה הם נמקים ובית גאון עוזם חרב ומך: (כ"י)

מצודת דוד בעצלתים. בעבור ידים עצלתים נעשה תקרת הבית מך ודל, רוצה לומר שמתקלקל התקרה אם בעליו מתעצלים לתקנו בכל עת: **ובשפלות ידים**. בשביל שמשפיל ידיו למטה ואינו מרים אותם לעשות בהם מלאכת תקון הגג, אזי יטפטף אל הבית מי גשמים. וכפל הדבר במלות שונות: (מצודת דוד)

מצודת ציון בעצלתים. מלשון עצלות ורוצה לומר ידים עצלתים, ולזה אמר בלשון רבים: **ימך**. ענין עניות ודלות. כמו כי ימוך אחיך (ויקרא כה כה): **המקרה**. התקרה המסכך על הבית: **ידלוף**. ענין הזלה וטפטוף. כמו דלף טורד (משלי כז טו): (מצודת ציון)

יט לשזוק עשים ליום ויין ישמוז זויים והכסף יענה את-
הכל:

כ"י לשחוק עושים לחם לחדוות מזמוטי חתנים ומלכים עושים סעודה וסתם סעוד' גדולה קרויה לחם כמו דאת אמר (דניאל ה) בלשכר מלכא עבד לחם רב: ויין. משקין בסעודה אשר ישמח החיים: והכסף יענה את

הכל. אם אין כסף אין סעודה לפיכך לא יתעצל אדם מן המלאכה כדי
שיהא לו מה להוציא : (כ"ז)

מצודת דוד לשחוק. על שמחה לבדה עושים סעודה גדולה אבל בזולת
שמחה אין דרך לעשותה, ויין משמח את החיים לבדם, רוצה לומר בני
אדם בריאים כי לחלשי הטבע יזיק היין ומביא עוד עצבון : **והכסף.** אבל
הכסף ישיב את הכל למלאות שאלת כולם, כי הכל צריכים אל הכסף בין
על שמחה בין זולתה, בין בריא ובין חלש וכולם שואלים עליו וממלא הוא
שאלתם. ומוסב על המקרא שלפניו מה שמגנה את העצלות, ואמר הלא
הכסף צריך לכל, ובעבור העצלות הלא יחסר לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשחוק. ענין שמחה וחדוה : **לחם.** סעודה גדולה קרוי בשם
לחם. וכן עבד לחם רב (דניאל ה א) : **חיים.** רוצה לומר בריאים. כמו עד
חיותם (יהושע ה) שרוצה לומר עד שנתרפאו ונעשו בריאים : **יענה.**
מלשון עניה והשבת שאלה, ואמר בלשון שאלה ומליצה. ודוגמתו אענה
את השמים וגוי (הושע ב כג) : **במדעד.** בדעתך ובמחשבתך : **תקלל.**
מלשון קלות ובזיון : **יא (ג) העבים.** עננים : **יריקו.** ענין הזלה ושפיכה.
כמו שמן תורק שמך (שה"ש א ג) : **יהוא.** כמו יהיה. או היו"ד מורה על
העמיד וכאלו אמר יהיה הוא : (מצודת ציון)

יב גם בְּמִדְעַךְ מֶלֶךְ אֵל-תִּקְלַל וּבְחֻדְרֵי מִשְׁכַּבְךָ אֵל-תִּקְלַל
עֲשִׂיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךָ אֶת-הַקּוֹל וּבַעַל (הַכְּנָפִים) כְּנָפִים
יִגִּיד

כ"ז גם במדעד מלך. אפי' צמחשבותיך צלח דבור, גם אפילו מלך אל
תקלל לא תרגיז למלכו של עולם, ד"א כמשמעו מלך צקר ודס : עוף
השמים. נשמה הנתונה כך ססופה לעוף על השמים : ובעל. כנפים. מלאך
המלווה אותך כעניין שנאמר (תהלים לא) כי מלאכיו יורה לך ולפי משמעו
העוזרים והקצים, יש לך לדאג מכל צריה שמה יש שומעין ויגיד לאחרים
:

מצודת דוד גם במדעד. אפילו במחשבתך אל תקלל את המלך ולא תחשוב
שאין מי יודע מחשבתך להלשין אותך לפני המלך : **ובחודרי משכבך.**
באחד מחדרי משכבך מקום שאין שם איש : **עשיר.** על פי רוב משלה יד
העשיר לעשות רעה אל המקללו : **כי עוף השמים.** רוצה לומר חיש מהר
יהיה נודע לו כאלו עוף השמים הוליד אליו את קול הקללה. ואף אם קלל
במחשבה, מכל מקום ימצא מי שיבין הדבר ברמיזתו ויגיד לו : **ובעל**

כנפים. הוא עוף השמים. וכפל הדבר במלות שונות : **יגיד דבר.** רוצה לומר דבר הקללה : **יא (א) שלח לחמד על פני המים.** ולא תחשוב שהמים יוליך אותו למרחוק למקום שלא תמצא אותו כי ברבות הימים תמצאנו. והוא ענין משל לומר תן מלחמד אף למי שתחשוב עליו שלא תראנו עוד לקבל ממנו הגמול כי אחר ימים רבים תקבל ממנו תשלום גמול : (מצודת דוד)

קהלת פרק-יא

א שְׁלַח לְחַמְדָּךְ עַל-פְּנֵי הַמַּיִם כִּי-בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֵנּוּ:

רס"י שלח לחמד על פני המים. עשה טובה וחסד לאדם שיאמר לך לבך עליו אל תראנו עוד כאדם שמסליך מזונותיו על פני המים : כי ברוב הימים תמצאנו. עוד ימים באים ותקבל תשלומך ראה מה נאמר ביתרו (שמות כ) קראן לו ויאכל לחם וסבור שהוא מצרי ולא יראנו עוד מה הי' סופו נעש' חתנו ומלך על ישראל והכניסו תחת כנפי השכינה וזכו בניו ובני בניו ליסב בלשכת הגזית : (רס"י)

ב תֵּן-חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה כִּי לֹא תִדְעַ בַּיָּהוּיָה רָעָה עַל-הָאָרֶץ:

רס"י תן חלק לשבעה וגם לשמונה. חלקת מלחמד ומסלך לשבעה כריכי חסד, חלק עוד לשמונה שיצואו אחריהם ואל תאמר די : כי לא תדע מה יהיה רעה. שמא עוד ימים באים ותאטרך לכולם או תנצל ע"י האדקה מן הרעה ואם לא עכסיו אימתני, ורבותינו אמרו תן חלק וגומר אלו שבעה ימי בראשית תן אחד מהן חלק ליוצרך לנוח בשבת, וגם לשמנה אלו שמנת ימי המילה, דבר אחר תן חלק לטבעה קרבנות לצור של שבעת ימי פסח, וגם לשמונה, של שמונת ימי החג : כי לא תדע מה יהיה רעה. אם יחרב הבית ולא תקריבו עוד ויועילו וחכמותיו ומדות תרומיותיו ותשלום טובה ליושבי המקום על מנהג הטוב שהדריכם בדרך ישרה : יפול. ישכון כמו

(בראשית כה) על פני כל אחיו נפל : עץ. תלמיד חכם שמגין בזכותו כעץ
המסיד על הארץ :

מצודת דוד **תן חלק.** חלוק מתן לשבעה בני אדם לשמונה רוצה לומר תן
לכל ולא ירבו בעיניך. ואחז מספר שבעה כי הוא כלל חשבון. ואמר שמונה
כאומר אף אם נתת לכלל חשבון תן עוד : **מה יהיה.** כי פן יהיה רעה
בארץ ותצטרך לשוטט בארצות ואולי תצטרך לכולם : (מצודת דוד)

ג **אם-ימלאו העבים עשם על-הארץ יריקו ואם-יפול עץ**
בדרום ואם בצפון מקום העץ שם יהוא:

מצודת דוד **אם ימלאו וגו'.** אם העבים נתמלאו גשם הנה לא יחזיקו
לעצמם רק יריקו וישפכו על פני האדמה. ומוסב למעלה לומר שראוי הוא
לחלק מתן לזולת, כמו שהעבים אינם מחזיקים הגשם לעצמם ויריקו על
הארץ, ובזה תעלה הארץ אדים למעלה ונתמלא גשמים פעם בפעם, כן מי
שנתמלא בעושר אין מהראוי לו להחזיקו לעצמו לבד רק ישפיע ויתן
לאחרים ואז כאשר יצטרך הוא יהיה נשפע מאחרים : **ואם יפול עץ.** עץ
פרי עוֹדו נטוע ותקוע בארץ בעבור שיתן פרי ישקוהו ויעבדוהו, ובשעה
שיפול העץ בכל מקום שהוא בין בפאת הדרום בין בפאת הצפון בכל
מקום שיפול שם יהיה כי מעתה עזבוהו במקומו ואין מי מטפל עמו עוד
הואיל ואינו נותן פרי. וכאומר כן מי שאינו משפיע לזולת כשיבא עת
שיצטרך הוא לאחרים לא יפנו אליו : (מצודת דוד)

ד **שמר רוח לא יזרע וראה בעבים לא יקצור:**

רש"י **שומר רוח.** ממתין ומלפה עד צא הרוח : **לא יזרע.** פעמים ממתין
ואינו צא : **ורואה בעבים.** נותן עיניו בעבים וכשרואה אותם קודרים ירא
לקצור מפני הגשמים ולעולם לא יקצור לפי שירא תמיד : (רש"י)

מצודת דוד **שומר רוח.** הממתין בזריעת שדהו עד בוא הרוח, כי אז טוב
לזרוע כי הרוח יפזר בכל מקום : **לא יזרע.** פעמים ממתין ואינו בא :
ורואה בעבים. הנותן עיניו בעבים וכשרואה אותם קודרים ירא לקצור
מפני הגשמים, זה לא יקצור לעולם, לפי שירא תמיד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שומר.** ממתין. כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית לו יא) :
(מצודת ציון)

**[ה] כְּאִשֶּׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִהַ-דֶּרֶךְ הָרוּחַ כְּעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְּלָאָה
כִּכָּה לֹא תִדַע אֶת-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת-הַכֹּל:**

רפ"י כאשר אינך יודע ; כעצמים בצטון המלאה. דברים הנסגרים והנעצמים בצטון שהיא מלאה ואף על פי שצולטת לחוץ, כאשר אינך יודע הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי אלו שוות לא זו גלויה לך ולא זו גלויה לך פעמים אתה סבור להכיר בעצמי שצבא הרוח ואינו צא כאן כי עובר והולך לו אל ארץ אחרת והרי לשון זה כמו (בראשית יג) כגן ה' כארץ מצרים (ישעיה כד) כשפחה כגזירתה (סם כד) כקונה כמוכר ופעמים שהוא משוה מוקדם למאוחר ופעמים שהוא משוה מאוחר למוקדם אף כאן למד ידיעת הרוח מידיעת הצטון כלומר אין לך לשמור את הרוח לראות בעצמי. (הגהה. ענין זה הוא מסורס בדברי רפ"י ומהופך ולריכים להגיה כפי אשר הוא בספרים המדוייקים ואז יובן שפיר וכך היא הנוסחה האמתית : כאשר אינך יודע. הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע עצמים בצטון המלאה דברים הנסגרים והנעצמים בצטון המלאה ואע"פ שפולטת לחוץ אינך יודע מה בצטנה כך אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי אלה שוות וכו' מס' שפתי חכמים) : כעצמים. אינך"ליסורש בלעז כינו עולם עיניו : ככה לא תדע וגו'. אף גזירותיו של מקום לעניין עניות ועשירות כך עלומות הם ממך ולא תמנע מן החסד לדאג שמא אחסר מנכסי ואעני, לא אעסוק בתורה ואתצטל ממלאכתי ואעני לא אשא אשה ויהי לי בנים ואצטרך להוציא עליהם : (רפ"י)

מצודת דוד כאשר אינך יודע. כמו שאינך יודע באיזה דרך הרוח מהלך עם כי תשמע קולו, וכמו הולד הנסגר בבטן המלאה שאינך יודע אם הוא זכר או נקבה עם כי תראה בליטת הבטן, ככה לא תדע את וגו' : את הכל. רוצה לומר שום דבר ממעשה ה' לא תדע. ומוסב למעלה לומר אין לך להמתין על הרוח ולפחוד מן הגשמים, כי לא תוכל לדעת מתי יהיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אינך. אין אתה : כעצמים. ענין סגירה וסתימה. כמו ועוצם עיניו (ישעיה לג טו) : (מצודת ציון)

10 בְּבֹקֶר זֶרַע אֶת-זֶרְעֶךָ וּלְעֶרֶב אֶל-תַּנּוּז יִדְךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ
אִי זֶה יִכְשֶׁר הַזֶּה אוֹ-זֶה וְאִם-שְׂנֵיהֶם כְּאֶזְרָד טוֹבִים:

רס"י צבקר זרע את זרעך וגו'. אם למדת תורה זילדותך למד תורה
זקנותך אם היו לך תלמידים זילדותך יהיו לך תלמידים זקנותך, נשאת
אשה בת בנים זילדותך שא אשה בת בנים זקנותך עשית לך זילדותך
עשה לך זקנותך : כי אינך יודע אי זה יכשר. אם תלמידים ובנים
שזילדותך יתקיימו לך או שמא לא יתקיימו אלא שזקנותך, מנינו ברבי
עקיבא שהיו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים מגבת ועד אנטיפרת וכולן
מתו מפסח ועד ערבת ובא אל רבותינו שזכרום ושנאה להם, ולענין
הבנים מנינו באבן שלשים זנות שלח חוכה ושלשים הביא לבנו וכולם
מתו בחייו, וזקנותו הוליד את עובד ונתקיים לו : (רס"י)

מצודת דוד בבוקר. לכן בבוקר זרע שדך, וגם בערב אל תנח ידך מן
הזריעה, רוצה לומר בכל עת תזרע שדך ולא תמתין על הרוח : כי אינך
יודע. ולא תוכל לדעת איזה הזריעה יהיה כשר וטוב אם זה של בוקר או
זה של ערב, ואפשר יהיו שניהם יחד טובים זה כזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יכשר. מלשון כשר וטוב : (מצודת ציון)

11 וּמִתּוֹק הָאֹר וְטוֹב לְעֵינַיִם לְרֵאוֹת אֶת-הַשָּׁמַיִם:

רס"י ומתוק האור. מתוק הוא אורה של תורה : וטוב לעינים לראות את
השמש. ואשריהם תלמידים שעיניהם רואים הלכה מלוצנת ומחורת על
צוריה כך נדרש באגדת תילים : (רס"י)

מצודת דוד ומתוק האור. יפה הוא האור. יאמר בלשון שאלה, כי האור
אינו דבר הנאכל שיומתק, ורוצה לומר יפה חיי האדם עוד נהנה מאור
היום : וטוב. דבר טוב הוא לעינים עודם יכולים לראות את השמש. והוא
כפל ענין במלות שונות : (מצודת דוד)

12 כִּי אִם-שְׂנֵי הַרְבֵּה יִזְוֶיהָ הָאָרֶם בְּכֻלָּם יִשְׁמְנוּ וַיִּזְכֹּר אֶת-
יְמֵי הַזֶּשֶׁר כִּי-הַרְבֵּה יְהִי כָּל-שָׂבָא הַבָּל:

רס"י **צבולס ישמח.** יהיה שמח בחלקו ובלבד שיזכור ימי החסד ויטיב מעשיו שינאל מהם והם ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים : כי הרבה יהיו. בלותן הימים יותר מימי החיים : כל שצא. עליו יהיה הכל וחסד יס הכל שהוא לשון פורענות ולרות כמו כי הכל צא וחסד ילך : (רס"י)

מצודת דוד **כי אם וגו'.** כי אפילו אם יחיה האדם שנים הרבה ישמח בכל הימים, ואף יום אחד לא יקוץ בחיים עם רבויים : ויזכור. אבל בחייו יזכור את ימי החושך אשר שכב בקבר אשר יהיו מרובים יותר מימי החיים, ועל ידי זה יראה להכשיר מעשיו : **כל שבא הבל.** כל היסורים הבא שמה הבל המה מבלי תועלת, כי בעוד האדם חי בא תועלת מן היסורים, כי על ידי זה מפשפש במעשיו, אבל אחר המיתה אין מקום לפשפש מעשים, ולכן יזכור בהם למען יכשיר מעשיו עודו חי : (מצודת דוד)

[ט] **שִׁמוּז בְּזִמּוֹר בְּיִלְדוּתְךָ וְיִטְיִבְךָ לְבָבְךָ בְּיָמֵי בְּזוּרוֹתֶיךָ וְהִלְכְךָ בְּדַרְכֵי לְבָבְךָ וּבְמִרְאֵי עֵינֶיךָ וְדַע כִּי עַל-כָּל-אֲלֵה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בְּמוֹשָׁפֹט:**

רס"י **שמח בחור בילדותך.** כאדם שאומר לעבדו ולבנו חטא חטא כי פעם אחת תלקה על הכל אף כאן החכם אומר שמח בחור בילדותך והלך בדרכי לבך ובטוב תהיה כי על כל אלה יביאך השופט במשפט : (רס"י)

מצודת דוד **שמח בחור.** אתה בחור עתה שמח בהטובה שהיה לך בימי ילדותך, כי אז בודאי לא חטאת מרוב הטובה הואיל ואז היית ילד, וגם עתה בימי בחורותיך עשה טוב ללבך ותהיה שמח, ולך בדרכי לבך לעשות מה שלבך חושב ומה שענינך מראים לך ותתאוה אליהם, אבל דע כי על כל אלה המעשים יביאך האלהים במשפט, ואם ימצא בהם דבר חטא ועון אזי יעניש אותך, ולכן מאד תפשפש בהם שלא ימצא בהם נדנוד עון. או כאדם האומר לעבדו ולבנו חטא חטא, כי כשתמלא הסאה תלקה על הכל. אף כאן גזם ואמר שמח בחור בעת ילדותך עת שהיצר מתגבר, ולא תדאג מגמול המעשה. וכפל הדבר במלות שונות, ואמר ויטיבך לבך וגו' ועשה מה שלבך חפץ ובטוח תהיה, כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט : (מצודת דוד)

[י] **וְהָסֵר כְּעֵס מִלְּבָבְךָ וְהִעֲבֵר רַעְיָה מִבְּשָׁרְךָ כִּי-הִילַדְוֹת**

רַס"י והסר כעס. דברים המכעיסים את המקום : והעבר רעה. יכר הרע : מצטרף. שיהיה לך לב צער : והשחרת. נערות שראש אדם שחור בימי עלומיו : יג (א) וזכור את בוראך. תמן תנינן עקביא זן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים וכולי, וממקרא זה דרש וזכור את בוראך שתתן דין וחשבון לפניו, וזכור את בורך קצרך מקום עפר רמה ותולעה, וזכור צאריך צאר שנצעת ממקירה היא טפה סרוחה של זרע ושל לובן : ימי הרעה. ימי הזקנה והחלשות : (רס"י)

מצודת דוד והסר וגו'. אם לבך תסית אותך לעשות דבר המכעיס את המקום ברוך הוא, הסר הדבר הזה מלבך ולא תעשה אותה : והעבר וגו'. אם בשרך יתאוה להתענג בדבר הרע בעיני המקום, העבר הדבר הרעה הזאת מבשרך ולא תתענג בה : כי הילדות והשחרות הבל. התאוה שיש לאדם בימי הילדות והנערות המה מבלי תועלת, ולכן הזהר מאד מאד : (מצודת דוד)

מצודת ציון והשחרות. כן יקראו ימי הנעורים שהם תחלת ימי האדם. כמו השחר שהוא תחלת היום : (מצודת ציון)

קהלת

פרק-יב

[א] וְזָכַר אֶת-בּוֹרְאֵיךָ בְּיָמֵי בּוֹזוּרְתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא-יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵינֶן-לִי בָהֶם זֹפִיץ:

מצודת דוד וזכור את בוראיך. את המקום ברוך הוא אשר ברא אותך, אותו זכור בימי הבחרות בעוד הכח בידך ללכת בדרכי ה' לעבדו : עד אשר. טרם שיבואו ימי הרעה הם ימי הזקנה ותשות הכח, כי אז יקשה מאוד יותר מימי הבחרות : והגיעו שנים. אז הגיעו השנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ ורצון, כי מגודל החלשות יבחר אז במיתה : (מצודת דוד)

[ב] עַד אֲשֶׁר לֹא-תִזְזַשׁ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאֵוָר וְהִירוּזָלַיִם וְהַכּוֹכָבִים

רס"י עד אשר לא תחשך השמש. אמרו רבותינו זו פדחת שהיא מאורה ומלהבת בלדס בחור וכסמזקנת היא מעלת קמטין ואין מלהבת : והאור. זה החוטם שהוא תואר קלסתר פנים : והירח. זו נשמה שמאירה ללדס שכיון שניטלה הימנו אין לו מאור העינים : והככבים. אלו הלסחות רומני ללפי שקורין פומ"ליש של לחיים שמלהיבים : ושבו העבים אחר הגשם. תבוא כהיית המאור אחר דמעת הכזי מכמה לרות שעברו עליו : (רס"י)

מצודת דוד עד אשר. טרם שתחשך השמש ואור היום וגוי, רוצה לומר טרם שתחלה ותפול למשכב, כי החולה כשיקשה עליו החולי נראה לו כאלו חשכו השמש והאור וכו' : **ושבו העבים**. יחזרו העבים לבא להחשיך האורה אחר ירידת הגשם, שהיה אז מעט אורה, רוצה לומר אחר שירווח לו מעט מן החולשה וראה האור, יחזור להחולשה ויחשך לו : (מצודת דוד)

[ג] ביום שיזועו שומרי הבית והתענות אנשי הזויל ובטלו הטונות כי מעטו וחשכו הראות בארבות:

רס"י שיזועו. ירחיחו : שומרי הבית. אלו הללעות והכסלים המגינים על כל חלל הגוף : והתענות. ירחזה עוות שקורין קרלנ"פף והתעוותו אנקרופי"רונט בלע"ז : אנשי החיל. אלו השוקים שנסען כל הגוף עליהם : ובטלו הטונות. אלו השנים : כי מעטו. לעת זקנה רוב שינוי נוסרות : הרואות בארבות. אלו העינים : (רס"י)

מצודת דוד ביום שיזועו. זה יהיה ביום שיחלש מאד וירתתו שומרי הבית, הם הידים והזרועות שהם שומרי הגוף שלא יגע בו דבר רע, וכשהאדם נחלש מאד מרתתין ידיו וזרועותיו : והתענות אנשי החיל. הם השוקים שסובלים את הגוף הנשען עליהם, ובימי החלשות כאילו נתעקמו ואין להם עוד כח לעמוד : ובטלו הטונות. הם השנים הטונות את המאכל, ובעת החולשה בטלים הם מן הטחינה : כי מעטו. מעטו את הטחינה ואינם יכולים אז לטחון הרבה : וחשכו הראות בארבות. הם העינים הרואות דרך פתיחת חורי העינים, בעת החולשה כהו וחשכו : (מצודת דוד)

מצודת ציון שיזועו. ענין רעד ורתת. כמו והיה רק זועה (ישעיה כח יט) : והתענותו. מלשון עוות ועקום. כמו ודרך רשעים יעות (תהלים קמז ט) : החיל. ענין כח : הטונות. מלשון טחינה : הרואות. מלשון ראייה :

בארובות. מלשון ארובה וחלון. כמו וכעשן מארובה (הושע יג ג) : **דלתים.** על השפתים יאמר. וכן נאמר דלתי פניו מי פתח (איוב מא ו) : **וישחו.** ענין השפלה ונמיכה. כמו ושח גבהות האדם (ישעיה ב יז) : (מצודת ציון)

[ד] וְסָגְרוּ דְלָתִים בְּשׂוֹק בְּשֵׁפֶל קוֹל הַטְּוֹנָה וַיְקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר וַיִּשְׁזַזוּ כָּל-בְּנוֹת הָעִיר:

רפ"י וסוגרו דלתים. אלו נקביו : **בשפל קול הטחנה.** קול ריחים הטוחנים מאכל שבמעיו והוא הקורקצן והמסס : **ויקום לקול הצפור.** שאפילו קול צפור מנערתו משנתו משהזקין : **וישחו כל בנות השיר.** כל קולות של כלי השיר דומות עליו כשיחה ולפי פשוטו משמעו ישחו כמו ישפלו כל שרים ושרות יהיו שפלים בעיניו וכן ברזילי הגלעדי אמר לדוד (שמואל ב' יט) **אם אשמע עוד בקול שרים ושרות :** (רפ"י)

מצודת דוד וסגרו דלתים בשוק. הם השפתים שהם בשוק, רוצה לומר במקום מגולה ובעת החולשה המה סגורים, בעבור כי נשפל קול הטחנה הם השנים שבטלו אז מן הטחינה, ולכן סגרו השפתים, הואיל ואינו משים בהם המאכל : **ויקום לקול הצפור.** ידוע שהמאכל מוליד השינה, ובהעדר המאכל יקץ לדבר קל : **וישחו כל בנות השיר.** הוא הגרון שבו היה משורר לפניו, אז ישח וישפיל קולו עד שלא ישמע. (ואמר בנות השיר, לפי שקול נקבות משוררות נעים ביותר) : (מצודת דוד)

[ה] גַּם מִגְבוֹה יִרְאוּ וַיִּזְחַזְחוּתֵימָם בְּדֶרֶךְ וַיִּנְאֲץ הַשֶּׁקֶד וַיִּסְתַּבֵּל הַזֹּנָב וַתִּפֹּר הָאֲבִיוֹנָה כִּי-הִלֵּךְ הָאָדָם אֶל-בַּיִת עוֹלָמּוֹ וְסָבְבוּ בְּשׂוֹק הַסְּפָרִים:

רפ"י גם מגבוה ייראו. מגבשושיות ותלוליות שברחובות הוא דואג ללאת לשוק פן יכשל בהם : **וחתחתים דרך.** אימות וחתות הרבה בדרכים יש לו : **חתחתים.** לשון כפול הוא בתיבה כמו גלגלים הקשקים זלזלים : **וינאץ השקד.** לשון (שיר ז) הנלו הרמונים שהרי האל"ף לא נקראת בה אמרו רבותינו זו קליבוסת הנק"א בלעז שעלם הירך תקוע בה ובזקנותו בשרו כחוש והעלם בולט כמו נץ האילן שהוא בולט : **השקד.** אילן של שקדים כלומר שתקפוץ הזקנה עליו כשקד זה הממהר להגץ לפני כל האילנות :

ויסתכל החגב. אלו העגבות שִתהיו עגבותיו דומות עליו כסובל משא כבד : ויסתכל. איסד"רייד שורפיי"סין בלעז : ותפר האביונה. חמדת תאות נסים שאינו נזקק לנסים לתשמיש, אביונה תאווה כמו (דברים א) ולא אביתם (תהלים קיט) תאבתי לישועתך : (כ"י)

מצודת דוד גם מגבוה יראו. גם מחשבותיו מתפחדים ממה שיחשבו, שהרוח נוסעת והולכת אל מקום גבוה אל השמים ממעל ליתן דין וחשבון, והרבה פחד יש מן הדרך פן יפגעו בה מלאכי דין : וינאץ השקד. כח השומר את הגוף בהתמדה ובהשתדלות, ימאס את הגוף ולא יאבה להתמיד עוד בשמירתו ולהשתדל בו : ויסתכל החגב. אם ישכון עליו חגב תכבד עליו כסובל משא כבד, וזהו לגודל התשות : ותפר האביונה. הרוח בעלת הבינה תבטל, כי אז תלך ממנו, או אז תבטל תאות חמדת נשים לתשמיש : כי הולך האדם. כי אז האדם הולך ומתקרב לבוא אל בית עולמו זהו הקבר אשר ישכב שם עד עולם : וסבבו. ולהיות הסופדים מסבבים בשוק לעורר קנות ויללות : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחתחתים. מלשון חתת ופחד, ונכפלו הפ"א והעי"ן הפעל ויורה על פחד הרבה. כמו אדמדם שיורה על אדמימות רב : וינאץ. ענין בזיון ומיאוס. כמו וינאץ בזעם אפו (איכה ב ו) ועם כי לא נקראה האל"ף הואיל והיא כתובה : השקד. ענין השתדלות והתמדה. כמו שיקדו ושמרו (עזרא ח כט) : ויסתכל. מלשון סבל ומשא כבד : החגב. מין ארבה. כמו שנאמר ואת החגב למינהו (ויקרא יא כב) : ותפר. מלשון הפרה ובטול : האביונה. האל"ף נוספת. כמו והאזניחו נהרות (ישעיה יט ו) והוא מלת בינה והוא כנוי לרוח בעלת הבינה, או הוא ענין תאווה. כמו לא אבה יבמי (דברים כה ז) : (מצודת ציון)

כ"י עד אשר לא- (ירזוק) ירתק זובל הפסוף ותריך גלת הוהב ותשבר כד על-המבויע ונריך העלגל אל-הבור :

כ"י עד אשר לא. ירתק חבל הכסף. זה חוט השדרה שהוא לבן ככסף ובמותו חסר מוחו ומתרוקן ויבש ומתעקש בתוך החליות ונעשה כשלשלת, ירתק לשון רתוקות כסף : ותרוץ גולת הזהב. זה האמה שהיתה מקלחת מים ונובעת כמעין כמו גולת עליות, ותרוץ לשון רליעה : ותשבר כד על המצוע. זה הכרס שהיא עבה ונבקעת צמותו : ונרוץ הגלגל אל הבור. יתרוץ גלגל העין בתוך גומה ולפי פשוטו גלגל הדולין בהם מים מן הבור כך נדרש כל הענין במסכת שבת, ומדרש קינות פותרו כנגד כל ישראל

וזכור את זוראך צימי צחורותיך בעוד שהצחורות שצכס קיימת, בעוד שהכהונה קיימת שנאמר (ישעיה מ) ובחר אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן, בעוד שהלויה קיימת שנאמר (דברים יא) כי זו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך, בעוד שמלכות בית דוד קיימת שנאמר (תהלים עח) ובחר דוד עצדו, בעוד שירושלם קיימת שנאמר בה (מלכים א יא) העיר אשר בחרתי בה, בעוד שבית הבחירה קיימת שנאמר בה (ד"ה ב טו) עתה בחרתי והקדשתי הבית הזה, בעוד שאתם קיימים שנאמר (דברים יד) ובך בחר ה' : עד אשר לא יבואו ימי הרעה. אלו ימי הגולה : עד שלא תחשך השמש. זו מלכות בית דוד שנאמר (תהלים פט) וכסאו כשמש נגדי : והאור. זו תורה שנאמר (משלי ו) כי נר מורה ותורה אור : והירח. זו סנהדרין לתנן סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה : והכוכבים. אלו הרבנים שנאמר (דניאל יב) ומלדיקי הרבים ככוכבים : ושבו העבים אחר הגשם. כרה אחר כרה קשה, אתה מורא בכל הנבואות הקשה שנתנבא עליהם ירמיה לא באו עליהם אלא לאחר חורבן הבית : ציום שיזועו שומרי הבית. אלו משמורת כהונה ולויה : והתעותו אנשי החיל. אלו הכהנים שהם גבורים בכח אמר ר' אבא בר כהנא כ"צ אלף ליום הניף אהרן ציום אחד אמר ר' חנינא המוראה הזו דבר קל הוא והכהן זורקה יותר משלשים אמה : ובטלו הטוחנות. אלו המשניות הגדולות משנת ר' עקיבא ומשנת ר' חייא ומשנת בר קפרא : וחשכו הרואות. שישתכח הגמרא מן הלז : וסוגרו דלתים בשוק. כגון דלתי נחושתא בן אלנתן שהיו פתוחין לרווחה : בשפל קול הטחנה. ע"י שלא נתעסקו בתור' אמר ר' שמואל נמשלו ישראל לטחינת הריחים מה ריחים אינן בטילות לא ציום ולא בלילה אף כאן (יהושע א) והגית בו יומם ולילה : ויקום לקול הצפור. זה נבוכדנצר הרשע, אמר ר' לוי י"ח שנה היתה בת קול יולאת ומפולאת בפלטיין נבוכדנצר עצדא בישא זיל אחריב ביתיה דמדרך דבני מרד לא שמעין ליה : וישחו כל בנות השיר. (ישעיה כד) בקיר לא ישתו יין : גם מגבזה יראו. מגבזה של עולם יתיירא וידאג לבו פן יעשה בו כאשר עשה צראשונים : וחתחתים דדרך. מתוך כך יבקש לו אותות ורמזים אם ילכיה דדרך שילך כענין שנאמר (יחזקאל כא) כי עמד מלך בצל על אם הדרך לקסם לקסם הקלקל בחלים שאל בתרפים : וינאץ השקד. תלמח נבואת ירמיה שנאמר (ירמיה א) מקל שקד אני רואה אמר ר' אליעזר השקד הזה משעה שהוא מליץ עד גמר פירותיו כ"א יום כך מי"ז בתמוז עד ט' באב כ"א יום : ויסתבל החגב. זה כלמו של נבוכדנצר (דניאל ג)

רומיה אמיין שתין פוטייה אמיין קית ואס אין עוביו קס אינו יכול לעמוד ואת אמרת אוקמיה צבקעת דורא אמר רב ציבי מעמידין אותו ונופל מעמידין אותו ונופל עד שהביאו כל זהב שבירוסלים וספכו דימוס על רגליו לקיים מה שנאמר (יחזקאל ז) וזהבם לנדה ולמס יהיה : ותפר האציונה. זו זכות אבות תופר משענת אבות שלכ' ויהיה אציונה מלשון אב : כי הולך האדם. ישראל שנקרא לאן אדם אתם : אל בית עולמו. מצבל באו לצבל חזרו תרח אבי אברהם מעבר הנהר היה : וסבבו צוק הסופדים. גלות יכניה קדמה לגלות לדקיה י"א שנה כשהגלה נבוכדנצר את גלות לדקיהו בקולרין היו יולאין גלות יכניה לקראת נבוכדנצר על כרחן עם שאר בני העיר לקלסו שהוא גבור ומלחיה והיו רואין את השבויים וסואלין אותם איש על קרובו מה נעשה בו והיו משיבין אותן (ירמיה טו) אשר למות למות ואשר לשבי ואשר לחרב לחרב והיו מקלסין בידם אחת וצידם אחרת מספקין ומטפחין הספד על אחיהם ועל צניהם : עד אשר לא ירתק חבל הכסף. זו שלשלת יוחסין : ותרוץ גולת הזהב. אלו דברי תורה שנאמר (תהלים יט) הנחמדים מזהב : ותשבר כד על המצוע. כדו של צרוך בן נריה על מצועו של ירמיהו ששניהם גלו לצבל ופסקו מלימודם צעוני הדרך, תחלה גלו למצרים שהגלם יוחנן בן קרח וכשהחריב נבוכדנצר את מצרים הגלם לצבל : ונרוץ הגלגל אל הצור. זו צבל שהוא זוטו של עולם :

מצודת דוד עד אשר וגו'. מוסב על המקרא שלמעלה בראשית הענין שאמר וזכור וגו', לומר זכור בוראך טרם שיהיה נעשה חבל הכסף כמו שלשלת. ועל חוט השדרה יאמר שהוא לבן ככסף, ובמות האדם חסר מוחו ומתרוקן וייבש ומתעקם בתוך החוליות ונעשה כשלשלת : **ותרוץ גולת הזהב**. על מוח הראש יאמר על שהוא כמעין הנובע ללחלח ולהשקות את חוט השדרה, ולפי שהקרום שעליו הוא אדום קראו זהב, כי מראה הזהב היא אדום, ורוצה לומר אז ירוצץ מוח הראש ולא ישקה עוד את חוט השדרה : **ותשבר כד**. על כיס המרה יאמר שנקרע אז, ומי המרה נשפך על הכבד במקום מושבו. ואחז במשל מכד מלא מים הנשבר על המעין, והמים שבכד יורדים אל המעין מקום שאין צורך אל המים, וכן היא שפיכת מי המרה על הכבד. כי בהיות האדם חי אמרו רז"ל כבד כועס והמרה זורקת בו טפה ונח מכעסו אבל אז אין הכבד כועס ואין צורך אל טפת המרה : **ונרוץ הגלגל**. גלגולת הראש שהיתה למעלה, מריצים אז להורידה אל בור הקבר מתחת לארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירתק. ענינו כמו שלשלת. כמו ורתוקות כסף צורף (ישעיה מ

יט) : ותרוע. מלשון רציצה ושבירה. כמו וירעצו וירצוצו (שופטים י ח) : גולת. מעין. כמו גולות מים (שם א טו) : כד. שם כלי. כמו וכדה על שכמה (בראשית כד מה) : המבוע. מעין הנובע : ונרוץ. מלשון ריצה ורדיפה : הגלגל. גלגולת הראש : (מצודת ציון)

יז) וישב העפר על-הארץ כשהיה והרוח תשוב אל- האלהים אשר נתנה:

כס"י וישב העפר וגו'. מצבל צלו לצבל חזרו : והרוח תשוב. זו רוח הקדש שכוון שנסתלקה רוח הקדש גלו : (כס"י)

מצודת דוד וישב העפר. הגוף שהוא מעפר, כי תחלת יצירת האדם הראשון היה מן העפר, ישוב אז אל הארץ ולהתהפך להיות עפר כמו שהיה בתחלת היצירה : והרוח. נשמת האדם תשוב אל המקור אשר ממנה נחצבה למעלה, אל האלהים אשר נתנה לו בעת הלידה : (מצודת דוד)

מצודת ציון על הארץ. אל הארץ : (מצודת ציון)

יח) הבל הבלים אמר הקהלת הכל הבל:

כס"י הבל הבלים. אני רואה בעולם : אמר הקהלת. מי שבו קבולת החכמה : הבל הבלים. כל מה שנברא נקטת ימי זרואשית : (כס"י)

מצודת דוד הבל הבלים אמר הקהלת. יתכן שאלה דברי המעתיק את הספר, ואמר הנה המלך שלמה המאסף הדעות המנגדות, יפה הזהיר להביל את ההבלים אותם שהם הכל הבל, שלא בא מהם תכלית ראוי ויקר, (אבל אין ראוי להביל אם באחרונה בא מהם תועלת, יען נמצא בהם דבר טוב ומועיל). וכאומר הואיל וכן הוא סוף האדם כאמור, הנה נתאמת האמור בראשית הדברים הבל הבלים וגו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקהלת. ענין אסיפה וקבוץ. כמו קהלת יעקב (דברים לג ד) : (מצודת ציון)

יט) ויתר שיהיה קהלת זוכם עוד לבד-דעת את-העם ואין וזקק תקן משלים הרבה:

רפ"י ויותר שהיה קהלת חכם. ויותר ממה שנכתב בספר זה היה קהלת חכם : ואזן. עשה אזנים לתורה כקופה זו שאין לה אזנים לאחוז זה וזא ועשה לה אזנים שתיקן עירובין לסייג שמירת שבת ותיקן נטילת ידים סייג לטהרה וגזר על השניות סייג לעריות : (רפ"י)

מצודת דוד ויותר וגו'. יותר ממה שהיה קהלת חכם בעצמו, עוד היה בו מעלה יתרה, כי למד דעת את העם והיה מחכים את אחרים : ואזן. היה מאזין להם דברי חכמה, כי היה לו לשון למודים להבין לזולת : וחקר. הורה דרכים לעם לחקור בהם החכמה : תקן. עשה וחבר משלים הרבה, כמו שנאמר וידבר שלשת אלפים משל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואזן. מלשון האזנה ושמיעה. כמו האזינו השמים (שם לב א) והוא מלשון אוזן : תיקן. עשה וחבר : (מצודת ציון)

י בקש קהלת למצא דברי-נופץ וכתוב ישר דברי אמת:

רפ"י בקש קהלת. נתן לבו וחזר על הדבר ומלאו : דברי חפץ. הלכה למשה מסיני : וכתוב יוסר. זה תורה שנכתב והנביאים : (רפ"י)

מצודת דוד בקש קהלת וגו'. כל הדברים שהיה חפץ לדעתם היה מבקש למצוא אותם, כי היה מטריח עצמו לעמוד על האמת : וכתוב יוסר. גם היה מבקש ומחפש כתיבת יוסר מבלי עול, ודברי אמת מבלי הטעאה, ומהם השכיל מה שהשכיל : (מצודת דוד)

יא דברי זוכמים כדבר בנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות
נתנו מרעה אזור:

רפ"י דברי חכמים. שפשוט סייג לתורה בגזירות להרחיק את האדם מן העבירה כגון אכילת קדשים עד השחר והם אמרו עד חלות וקריאת שמע לערבית כמו כן : כדרכנות. מה דרבן זה מכוון את הפרה לתלמיה כך דבריהם מכוונים את האדם לדרכי חיים : וכמשמרות נטועים. מה מסמר זה קבוע אף דבריהם קבועים ומה נטיעה פרה ורבה אף דבריהם פרים ורבים למלאו זהם טעם : בעלי אספות. מסמרים שיש להם גולגולת

אסופה וגסה גרו"סה בלע"ז כן פירשו דונש בן לברט : נתנו מרועה אחד. כל דבריהם דברי אלהים חיים הוא אמרן ורועה אחד נתנו משה מפי הגבורה : וכמשמרות. כתוב בשי"ן שהתורה בעשרים וארבעה ספרים וכמנין משמרות כהונה ולויה : (רש"י)

מצודת דוד **דברי חכמים**. כי דברי חכמים המה כדרבנות, מה דרבן מכוון את הפרה לתלמי השדה, כך דברי חכמים מכוונים את האדם לדרכי החכמה : **וכמשמרות נטועים וגו'**. דברי בעלי אסופות הם המלקטים מספרים שונים ויחברו מחברות, המה דברים קבועים כמסמר הקבוע במקום תחיבתו. ועוד המה פרים ורבים כאלו היו נטועים בארץ, רוצה לומר דבריהם קיימים. ועוד יוכל החכם להוציא מהם טעמים רבים : **נתנו מרועה אחד**. אף שיש בהם דעות מבני אדם שונים כולם אמתיים, כי חכמת כולם נתנו מן המקום ברוך הוא החונן לאדם דעת. ולפי שדימה את האדם לבהמה הצריכה דרבנות, אחז לשון רועה מלמד את הבהמה (מצודת דוד)

מצודת ציון **כדרבנות**. הוא כעין מחט תחוב בראש מלמד הבקר לכוון אותם לחרישה. כמו להצב הדרבן (ש"א יג כא) : **וכמשמרות**. וכמו וכמשמרות בסמ"ך והוא מלשו מסמר ויתד : **נטועים**. מלשון נטיעה : **אספות**. מלשון אסיפה וקבוץ : (מצודת ציון)

יב **ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין יקץ ולהג הרבה** **לענת** **בשר**

רש"י **ויותר מהמה בני הזהר**. ויותר מיושר דברי אמת דברים הכתובים בספרים הנזכרים למעלה : בני הזהר. לשמור דברי חכמים ואם תאמר אם יש בהם לורך למה לא נכתבו : **עשות ספרים הרבה אין קץ**. אם זאנו לכתוב לא הספקנו : **ולהג הרבה יגיעת בשר**. ואם לתת לב לגירסא חבילות יותר ממה שאין הלכ מסוג יגיעה היא לצריות שאין להשיג ואל יאמר הואיל ולא אוכל לגמור המלאכה למה אתחיל, אך : (רש"י)

מצודת דוד **ויותר מהמה בני הזהר**. אמר דרך חיבה, אתה בני הזהר עוד יותר במעשיך, ממה שנאמר בספרים האלה המלמדים להזהר : **עשות וגו'**. כאומר אם תשאל מפני מה לא כתבו בספרים מכל מה שראוי להזהר, ואמר לעשות ספרים הרבה להזהיר בהם מכל מה שיש להזהר, לא יהיה קץ אל הספרים ההם, כי מדברים הרבה מאד יש להזהר ואי

אפשר לכתוב הכל בספרים : **ולהג הרבה**. ועוד לקרוא הרבה בספרים מרובים יגיעה היא לבני האדם הקריאה והזכירה, ולכן משכלו יזהר האדם ממה שראוי להזהר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולהג. אין לו דומה, ולפי ענינו פתרונו ענין התעסקות הלמוד. וכן תרגומו ולמעסק בפתגמי אורייתא. ובפייט של ראש השנה בלהג מלהגים ובלשון ישמעאל הוא. כמו קריאה : **בשר**. כן יקרא האדם. וכמו שנאמר יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר הי' (ישעיה סו כג) : (מצודת ציון)

יג סוף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת-הָאֱלֹהִים יִרְא וְאֶת-מִצְוֹתָיו
שְׂמוֹר כִּי-זֶה כָּל-הָאָדָם:

רס"י סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא. מה שתוכל עשה ולכך לשמים : ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. כי לדבר הזה נברא כל האדם (רס"י)

מצודת דוד סוף דבר. תכלית כל דבר : **הכל נשמע**. כל מה שהאדם עושה נשמע הוא לפני המקום ברוך הוא ולא נכחד ממנו דבר, לכן את האלהים ירא שלא לעבור על דבריו מה שהזהיר שלא לעשות : **שמור**. לעשות אותם : **כי זה כל האדם**. רוצה לומר מה שנאמר למעלה מה שיקרה לאדם בחייו ובמותו, זהו המקרה של כל האדם אין נעדר ולכן מאד הזהר במצות המקום ברוך הוא : (מצודת דוד)

יד כִּי אֶת-כָּל-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יִבֵּא בְּמִשְׁפַּטְ עַל כָּל-זֵעָלָם
אִם-טוֹב וְאִם-רָע:

רס"י כי את כל מעשה. אשר אדם עושה, יביא האלהים צמט, ולכך נקוד מעשה פתח והטעם למעלה לפי שאינו דבוק לשם : על כל נעלם. אפילו על השוגג : אם טוב ואם רע. אפילו נכסל צמט כגון נותן לדיקה לעני צפרהסיא : סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו' : חסל פירש"י קהלת (רס"י)

מצודת דוד כי את כל מעשה. את כל מעשה האדם אשר יעשה : **האלהים יביא במשפט**. המקום ברוך הוא יביא אותם במשפט לשפוט עליהם : **על כל נעלם**. רוצה לומר לא לפי הנראה לבני האדם, רק כפי כוונת הלב

הנעלם מן הבריות : **אם טוב**. בין אם היה הכונה לטובה בין אם היה
הכונה לרעה, לפיהן ישפוט וישלם גמול. וכאומר לכן את האלהים ירא
ואת מצותיו שמור : (מצודת דוד)